

S. EUSEBII HIERONYMI
STRIDONENSIS PRESBYTERI
TRANSLATIO
HOMILIARUM XXXIX ORIGENIS
IN EVANGELIUM LUCÆ,
AD PAULAM ET EUSTOCHIUM.

Prologus.

245-246 Ante paucos dies quorundam in A Matthæum et in Lucam Commentarios vos legisse dixistis, e quibus alter et sensibus hebes esset, et verbis; alter in verbis luderet, in sententiis dormitaret. Quamobrem petistis, ut contemptis istiusmodi nugis, saltem ^b triginta et novem Adamantii nostri in Lucam homilias, sicut in Græco habentur, interpreter: molestam rem et tormento similem, alieno, ut ait Tullius, stomacho et non suo scribere: quam tamen idcirco nunc faciam, quia sublimiora non poscitis. Siquidem illud quod olim Romæ sancta Blasilla flagitaverat, ut ^c viginti quinque tomos illius in Matthæum, et quinque alios in Lucam, et ^d triginta duos in Joannem, nostræ linguæ traderem, nec virium mearum, nec otii, nec laboris est. Perspicitis enim, quantum apud me et auctoritas vestra, B et voluntas valet. Prætermisi paululum Hebraicarum Quæstionum libros, ut ad arbitrium vestrum lucrativis operis hæc, qualiacumque sunt, non mea, sed

aliena dictarem: præsertim **247 248** cum a sinistro oscinem ^e corvum audiam crocitantem, et mirum in modum de cunctarum avium ridere coloribus, cum totus ipse tenebrosus sit. Fateor itaque antequam ille obijciat, in his Origenem tractatibus quasi ^f puerum talis ludere: alia sunt virilia ejus, et alia senectutis serla. Quæ si libuerit, si potuero, si Dominus, ut in Latinum sermonem vertam, de-derit comæatum, et prætermisum opus prius explevero, tunc videre poteritis, immo per vos Romana lingua cognoscat, quantum boni et ante nescierit, et scire nunc cœperit. Præterea Commentarios viri eloquentissimi Hilarii et beati martyris Victorini, quos in Matthæum diverso sermone, sed una gratia spiritus ediderunt, post paucos dies ad vos mittere disposui; ne ignoretis quantum nostris quoque hominibus sanctarum Scripturarum quondam studium fuerit.

^a Hanc ipsam ex integro præfationem postrema dumtaxat periodo detruncata, recitat ad invidiam Origeniani nominis Hieronymo creandam Rufinus Invectivarum lib. II, num. 21.

^b Suffecimus ex Rufini lectione numerum *triginta et novem*, qui in vulgatis antea libris deerat, ut omnes, atque adeo multo his plures homilias in Lucam ex Adamantio Latine reddidisse videretur. Nam multo plures fuisse ab Origene elucubratas, cum alibi, tum in præfixa huic tomo præfatione ostendimus.

^c Vitiose et falso hic legebatur antea, *triginta sex*, itemque penes Rufinum, *viginti sex*. Nihil vero dubitavimus restituere, *viginti quinque*, quod nec plures nec pauciores ipsemet Hieronymus in superiori prologo Comment. in Matthæum numeret. *Legisse*, inquit, *me fateor ante annos plurimos in Matthæum Origenis viginti quinque volumina*: in quem minorum et Eusebii consentit lib. VI Eccles. Hist., cap. 36. Hæc quoque vetus erat verissima lectio in olim vulgatis Invectivarum Rufini codicibus.

^d Hic quoque falso editi libri omnes præferebant,

triginta novem, aut triginta quatuor, pro triginta duos, quam lectionem ex Rufini testimonio reposuimus. Eusebius modo laudato Hist. Eccl. libro duos tantum et viginti ex hac universa Commentariorum strue novit: verum fortasse et ibi, triginta duos, legendum est. Nunc vix supersunt novem.

^e Calumniatur Rufinus, notari hic abs Hieronymo sub corvi nomine S. Ambrosium: primum ex eo, quod apud Latinos ipsius tantum et non alterius in Lucam Commentarius ferebatur: deinde, quod ipsiusmet Hieronymi penes se haberet, Epistolam, in qua hoc ipsum de aliis excusans, in illum (Ambrosium) converterit suspicionem. Nemo autem vel jurato Rufino credat, id sentire de Ambrosio potuisse S. Patrem, qui eum plurimi continuo fecit, nec raro in suis libris pro re nata laudavit.

^f Restituimus, *puerum*, pro quo mendose legebatur, *iterum*. Mox quoque, *ludere*, emendamus, pro corrupto, *luderem*: quas lectiones ex rei sensusque veritate, Rufini insuper accedente testimonio, comprobamus. Pro *talis*, in aliis libris est, *tabulis*.

INCIPIUNT XXXIX HOMILIÆ IN LUCAM

DICTÆ IN DIEBUS DOMINICIS.

HOMILIA I.

In proœmium Lucæ usque ad eum locum ubi ait :
Scribere tibi, optime Theophile.

Sicut olim in populo Judæorum multi prophetiana pellicebantur, et quidam erant pseudoprophetae, e quibus unus fuit Ananias filius Agot : alii vero prophetae; et erat gratia in populo discernendorum spirituum, per quem alii inter prophetas recipiebantur, nonnulli quasi ab exercitissimis trapezitis reprobabantur : ita et nunc in novo Testamento multi conati sunt scribere Evangelia ; sed non omnes recepti. Et ut sciatis, non solum quatuor Evangelia, sed plurima esse conscripta, e quibus hæc, quæ habemus, electa sunt, et tradita Ecclesiis, ex ipso proœmio Lucæ, quod ita continetur, cognoscamus : *Quoniam quidam multi conati sunt ordinare narrationem (Luc. 1).* Hoc quod ait : *Conati sunt,* latentem habet accusationem eorum, qui absque gratia Spiritus sancti ad scribenda Evangelia prosilierunt. Matthæus quippe, et Marcus, et Joannes, et Lucas non sunt conati scribere; sed Spiritu sancto pleni scripserunt Evangelia. Multi igitur conati sunt ordinare narrationem de his rebus, quæ manifestissime cognitæ sunt in nobis. Ecclesia quatuor habet Evangelia, hæreses * plurima : e quibus quoddam scribitur secundum Ægyptios, aliud juxta duodecim Apostolos. Ausus fuit et Basilides scribere Evangelium, et suo illud nomine titulare. Multi conati sunt scribere : sed et multi conati sunt ordinare. Quatuor tantum Evangelia sunt probata, e quibus sub persona Domini et Salvatoris nostri proferenda sunt dogmata. Scio quoddam Evangelium, quod appellatur secundum Thomam, et juxta Matthiam, et alia plura legimus, ne quid ignorare videremur, propter eos qui se putant aliquid scire, si ista cognoverint. Sed in his omnibus nihil aliud probamus, nisi quod Ecclesia, id est quatuor tantum Evangelia recipienda. Hæc idcirco, qui **249 250** in principio lectum est : *Multi conati sunt ordinare narrationem de his rebus, quæ confirmatæ sunt in nobis.* Illi tentaverunt atque conati sunt de his rebus scribere, quæ in nobis manifestissime sunt perceptæ. Effectum suum Lucas indicat ex sermone, quo ait : *In nobis manifestissime sunt ostensæ, id est, πεπληροπορημένοι* ^b (quod uno verbo ^D Latinus sermo non explicat). Certa enim fide et ra-

Atione cognoverat, neque in aliquo fluctuabat, utrum ita esset, an aliter. Hoc autem illis evenit, qui fidelissime crediderunt, et id quod propheta obsecrat, consecuti sunt, et dicunt : *Confirma me in sermonibus tuis (Psal. cxvii);* unde et Apostolus de his qui erant firmi, atque robusti, ait : *Ut sitis radicati et fundati in fide (Ephes. iii).* Si quis enim radicatus in fide est, atque fundatus, licet tempestas fuerit exorta, licet venti flaverint, licet se imber effuderit, non convellitur, nec corruet, quia super petram ædificium solida mole fundatum est (*Matth. vii*). Nec putemus oculis istis carnalibus firmitatem fidei dari, quam mens et ratio tribuit. Infideles quique credant signis, atque portentis, quæ humana acies contuetur. Fidelis vero magis prudens atque robustus rationem sequatur et verbum, et sic dijudicet quid verum, quidve falsum sit. *Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis.* In Exodo scriptum : *Populus videbat vocem Dei (Exod. xix).* Et certe vox auditur prius quam videtur; sed propterea scriptum est, ut ostenderetur nobis aliis oculis videre vocem Dei, quibus illam aspiciunt qui merentur. Porro in Evangelio non vox cernitur, sed sermo, qui voce præstantior est. Unde nunc dicitur : *Sicut ab initio tradiderunt nobis, qui a principio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis.* Igitur Apostoli ipsi viderunt sermonem : non quia aspexerant corpus Domini Salvatoris; sed quia verbum viderunt. Si enim juxta corpus vidissent Jesum, hoc est, Dei vidissent sermonem, ergo et Pilatus qui condemnavit, sermonem Dei vidit, et Judas proditor, et omnes qui clamaverunt : *Crucifige, crucifige eum (Matth. xxvi),* tolle de terra, talem Dei viderunt sermonem. Sed absit ut quisquam incredulus sermonem Dei viderit. Videre sermonem Dei, tale est quale Salvator ait : *Qui videt me, videt et Patrem qui misit me. Sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis (Joan. xiv).* Utam Lucæ sermonibus edocemur, quod cujusdam doctrinæ finis sit ipsa doctrina, alterius vero doctrinæ finis in opere complectur. Verbi gratia : Scientia geometriæ finem habet ipsam tantum scientiam atque doctrinam. Alia vero scientia est, cujus finis opus exigit : velut in medicina oportet me rationem et dogmata scire medicinæ, non ut tantummodo noverim quid debeam facere, sed ut faciam, id est, ut secem vulnera, victum moderatum,

* Vitiose præferabant editi antea libri, plurimas, id est, hæreses, cum de Pseudo-Evangeliis totus hic sermo sit. Porro hæc pene ad verbum in sua transtulit Hieronymus, quod supra notatum est, Præfat. Commentar. in Matthæum. Recole quæ et nos ibi observamus.

^b Hieronymi hoc esse additamentum, quod parentesi inclusimus, nemo non sentit. Id genus alia in-

ferius occurrunt, quæ audacioribus criticis Dalkeo de scriptis Ignatii p. 439 et seqq., et Matthæo Laroquano in Animadversionibus ad Pearsonianas Ignatii vindicias pag. 94 et seqq. fraudi fuerunt, ut hæc hominibus Adamantio perperam adjudicarent, Latini-que esse hominis setum contenderent. Nos suo quamque loco objectionem contra operis germanitatem refellemus.

castigatumque disponam, æstus febrium in pulsum venarum sentiam, ut curationibus cyclicis humorum abundantiam siccam, temperem, atque restringam. Quæ si quis tantum scierit, et non opere fuerit subsecutus, cassa erit ejus scientia. Simile quid scientiæ medicinæ et operi, etiam in notitia ministerioque sermonis est: *Sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis.* Ut ex eo quod dixit: *Ipsi viderunt*, doctrinam et scientiam significari, et ex eo quod dixit: *Ministri fuerunt sermonis*, demonstrari opera cognoscamus. *Assecuto a principio: Visum est et mihi assecuto ab initio:* inculcat, ac replicat, quoniam ea quæ scripturus est, non rumore cognoverit, sed ab initio ipse fuerit consecutus. Unde et ab Apostolo merito collaudatur, dicente: *Cujus laus in Evangelio est per omnes Ecclesias* (II Cor. vii). Hoc enim de nullo alio dicitur, et nisi de Luca dictum traditur: *Visum est et mihi assecuto a principio omnia diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile.* Putat aliquis, quod ad Theophilum quempiam Evangelium scripserit: omnes qui nos auditis loquentes, si tales fueritis ut diligamini a Deo, et vos Theophili estis, et ad vos Evangelium scribitur. Si quis Theophilus est, iste optimus et fortissimus est, hoc ^a quippe significantius Græco sermone dicitur *χράτιστος*. Nemo Theophilus infirmus est. Et quomodo scriptum est **251-252** de populo Israel, quando egrediebatur ex Ægypto (Exod. xiv), quod non fuerit in tribubus eorum infirmus: sic, ut audacter loquar, dicam quod omnis qui Theophilus est, sit robustus, habens fortitudinem robustam a Deo, tamquam a sermone ejus, ut cognoscere possit eorum verborum, quibus conditus est, veritatem, intelligens sermonem Evangelii in Christo, cui gloria in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA II.

De eo quod scriptum est: *Erant autem justi ambo in conspectu Dei, ambulantes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* Cap. I.

Qui volunt peccatis suis obtendere aliquam excusationem, existimant nullum esse absque peccato, et utuntur testimonio quod in Job scriptum est: *Nemo mundus a sorde, ne si unius quidem diei fuerit vita ejus super terram. Numerabiles autem menses ejus* (Job. xiv). Cujus sonum tantummodo proferunt, interpretationem penitus ignorantes. Adversus quos breviter respondebimus, quoniam absque peccato esse in Scripturis dupliciter intelligitur: ut sit alterum, numquam omnino peccasse: alterum, peccare desisse. Si igitur aiunt eum absque peccato dici, qui numquam peccaverit, et nos assentimus, nullum esse absque peccato, quia omnes ^b homines aliquando peccavimus, licet postea virtutem secuti sumus. Si vero sic intelligunt hominem non esse

^a Iterum ex interpretis calamo, non auctoris, hocce additur comma: quod enim in Græco est, *χράτιστος*, et proprie fortissimum sonat, Latine versionis codices optimum interpretantur.

^b Monendus est lector Mariam Virginem speciali

absque peccato, ut negent quempiam post vitia ita se ad virtutes referre, ut numquam omnino peccet, falsa eorum sententia est. Potest enim fieri, ut qui ante peccaverit, et peccare desiverit, sine peccato esse dicatur. Sic et Dominus noster Jesus Christus exhibuit sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam (Ephes. v): non quia ecclesiasticus vir numquam habuerit maculam; sed quia nequaquam ultra maculetur: non habentem rugam, non quod ruga veteris hominis in eo aliquando non fuerit; sed quod eam habere desierit. In hunc modum et illud quod sequitur, est intelligendum, *ut sit sancta et immaculata*, non quod a principio immaculata fuerit: hoc enim suspicari quidem de homine non potest, quod anima ejus maculosa non fuerit; sed quod reputetur pura atque sincera, quæ maculari ultra desierit. Hæc idcirco diximus, ut doceremus posse hominem ob id quod peccare desivit, vocari absque peccato, et immaculatum. Unde et manifestissime de Zacharia et Elisabeth scribitur: *Erant justi ambo in conspectu Dei ambulantes. In omnibus autem erant justi ambo ante Dominum, incedentes in mandatis et justificationibus Domini sine querela.* Diligentius laudes Zachariæ et Elisabeth, quas sanctus Lucas in sua scribit historia, contemplemur: non tantum ut sciamus illos fuisse laudabiles; sed ut sanctum zelum assumentes, etiam ipsi laude digni efficiamur. Potuerat simpliciter scribere, *erant justi ambo, ambulantes in omnibus mandatis*; nunc autem necessario additur, *justi ambo in conspectu Dei.* Potest quippe fieri, ut sit aliquis justus in conspectu hominum, sed in conspectu Dei non. Verbi gratia, quando non habet homo quod de me male loquatur, et in me universa considerans nihil cui detrahat, reperit, justus sum in conspectu hominum. Finge omnes de me æqualem habere sententiam, et querere quid detrahebant mihi, et tamen invenire non posse, sed consono me ore laudare: justus sum in conspectu hominum plurimorum; verum hominum non est certum iudicium. Nesciunt enim utrum in abscondito cordis mei aliquando peccaverim, utrum viderim mulierem: ad concupiscendum eam (Matth. v), et adulterium mihi in corde sit natum. Ignorant **253-254** homines cum me viderint secundum vires meas eleemosynam facere, utrum propter mandatum Dei fecerim, an hominum laudem favoremque quæsierim. Difficilis res est in conspectu Dei justum esse, ut non ob aliam causam quid boni facias nisi propter ipsum bonum, et Deum tantum quæras boni operis retributorem. Tale quid et Apostolus loquitur: *Quorum laus non ex hominibus, sed ex Deo est* (Rom. ii). Beatus qui in conspectu Dei justus est, atque laudabilis. Homines enim, quamvis certum iudicium habere videantur, tamen non possunt ad liquidum pronun-

Dei privilegio ab hac exemptam censura: ideoque monendus, quia Origenes ut inferius ad homil. 14 dicendum est, ipsam quoque sub hac omnium hominum infirmitate impie annumerat.

tiare. Evenit quippe interdum, ut laudent eum qui non est laudabilis, et ei detrahant qui minime detractione dignus est. Solus Deus et in laude et in vituperatione justus est iudex. Unde digne et nunc additur in laude justorum : *Erant justi ambo in conspectu Dei*. Tale quid et Salomon in Proverbiis cohortatur, dicens : *Fili, provide bona in conspectu Dei et hominum (Prov. III)*. Sequitur Zachariæ et Elizabeth alia laudatio. *Ambulantes in omnibus mandatis et justificationibus Domini*. Quando bene et recte de aliquibus judicamus, in justificationibus Domini gradimur. Quando hoc aut illud facimus, in mandatis illius ambulamus. Unde puto et sanctum Lucam, volentem eos prædicare laude perfecta, dixisse : *Erant justi ambo, ambulantes in omnibus mandatis et justificationibus Domini*. Dicat mihi quispiam : Si laus ista perfecta est, quid sibi vult hoc quod dicitur, *sine querela* ? Sufficiebat enim dicere, ambulantes in omnibus viis et justificationibus Domini : nisi posset fieri ut ambulet quis in omnibus mandatis Dei, et tamen sine querela non ambulet. Et quomodo potest evenire, ut in omnibus mandatis et justificationibus Dei ambulans sub querela sit ? Cui breviter dicam : Nisi hoc ita esset, numquam in alio loco nosceremus scriptum referri : *Iuste id quod justum est, sequere (Deut. XVI)*. Nisi enim esset justum aliquid, quod non juste sequeremur, nequaquam nobis præciperetur, ut iuste id quod justum est, sequeremur. Quando enim facimus mandatum Dei, et in conscientia nostra vanæ gloriæ sordes respergimus, ut placeamus hominibus, aut alia quæcumque non placet Deo, boni operis causa præcedit, quamvis faciamus præceptum Dei, tamen illud absque querela non facimus, et injuste id quod justum est, sequimur. Difficile ergo est ambulare in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela, secundum testimonium et laudem Dei in Christo Jesu. Quæ laus reddenda est in die iudicii ab eo, cui omnes nos manifestari oportet ante tribunal ejus, ut recipiat unusquisque quæ per corpus gessit, sive bona, sive mala (II Cor. V). Omnes enim stabimus ante tribunal Dei, ut recipiamus quod meremur in Christo Jesu. Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA III.

De eo quod scriptum est : *Apparuit ei Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi* [Al. accensi]. Cap. I.

Quæ corporalia sunt, et sensu carent, ut videantur ab alio, ipsa nihil efficiunt; sed tantummodo oculos alterius intentus in ea, sive voluerint illa, sive

noluerint, videt, quando in ea contemplationem direxerit. Quid enim potest homo, aut alia res quæ circumdatur corpore crasso, cum in præsentia fuerit, facere ne cernatur? Econtrario ea quæ sunt superna et divina, ea cum in præsentia fuerint, non videntur nisi ipsa voluerint : et in voluntate eorum est videri, vel non videri. Gratia Dei fuit ut appareret Abraham, vel cæteris prophetis : non quod oculus tantum cordis Abraham in causa fuerit ut cerneret Deum; sed quod gratia Dei ultro se aspiciendam præbuerit viro justo. Hoc autem non solum^a super Deo Patre intelligas; sed etiam **255—256** super Domino Salvatore, et super Spiritu sancto, et ut ad minora perveniam, super Cherubim et Seraphim. Fieri enim potest, ut et nunc nobis loquentibus assistat angelus, et tamen quis non meremur, eum videre nequeamus. Quamvis enim oculus sive corporis, sive animæ nostræ ad contemplandum intendat, nisi sponte apparuerit angelus, et se [Al. si] videndum præbuerit, et ille qui vere desiderat, non videbit. Itaque ubicumque scriptum fuerit, apparuit Deus illi, vel illi, ut et nunc : *Apparuit ei Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi*, ita ut dixi, intellige. Sive Deus, sive angelus Abraham vel Zachariæ, cum voluerit vel noluerit, aut non videbitur, aut videbitur. Et hoc non tantum in præsentia sæculo dicimus, sed etiam in futuro, cum migraverimus e mundo, quod non omnibus vel Deus, vel angeli appareant, quod scilicet et angelos, et Spiritum sanctum, et Dominum Salvatorem, et ipsum Deum Patrem, is qui de corpore exierit, statim mereatur videre : et ille tantum videbit, qui mundum habuerit cor (Matth. V), et talem se præbuerit, ut dignus Dei sit aspectu. Et quamvis in eodem loco sit, qui mundo corde est, et is qui adhuc aliqua sorde respergitur, unus locus nec nocere quempiam poterit, nec juvare : quia qui mundum cor habuerit, Deum videbit, qui autem talis fuerit, id quod alii cernunt, non videbit. Tale quid mihi intelligendum et de Christo, qui quondam in corpore videbatur, quod non quicumque eum videbant, poterant videre. Videbant quippe tantum corpus illius : secundum vero hoc quod Christus erat, eum videre non poterant. Porro discipuli eum videbant, et magnitudinem divinitatis illius contemplabantur. Propter quod puto et ad Philippum deprecantem atque dicentem : *Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis*, respondisse Salvatorem : *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem (Joann. XIV)*. Neque enim Pilatus, qui videbat Jesum,

^a Multis quidem ante ac post Origenem Ecclesiasticis auctoribus persuasum fuit, quando in veteris Testamenti historia Deus patriarchis aut prophetis dicitur apparuisse, inque iis adfuisse Filium, debere intelligi, qui morem Patri gerens aspectabilem sese illis præbuerit. Deique, angeli, aut Domini, pro varia quam sustinuit persona nomina sortitus sit, quis et juncus iis substantialiter fuerit, quamquam non ὑποστάσιον, sed ἁπλοῦς conjunctione. Hanc merito reprehendere alii sententiam : nec tamen Origenem

criminandi occasionem arripimus. Sed cum hic eadem partes et Deo Patri, et Spiritui sancto tribuat, paradoxam, illique peculiarem doctrinam absque reprehensionis nota præterire non liceat. Siquidem illa ipsa Adamantium destituit ratio, qua cæteri videntur adducti : puta verbis illis Exodi XXXIII : *Deum Patrem nemo videbit unquam, et vivet* : et econtrario illis Christi Joann. VIII : *Abraham exultavit ut videret diem meum : vidit, et gavisus est*, hisque similibus.

intuebatur Patrem, nec proditor Judas: quia nec ipse Pilatus, nec Judas Christum secundum hoc quod erat Christus videbant, nec multitudo quæ coarctabat eum. Illi tantum videbant Jesum, quos aspectu suo dignos esse sciebat. Laboremus ergo et nos, ut et impræsentiarum nobis Deus appareat. Sanctus quippe Scripturarum sermo promisit, quod invenietur ab his qui non tentant eum: apparet autem his qui non sunt increduli in eum: et in futuro non abscondatur a nobis; sed videamus eum facie ad faciem, et habeamus fiduciam bonæ vitæ, fruamurque conspectu omnipotentis Dei in Christo Jesu, et Spiritu sancto, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA IV.

De eo quod scriptum est: *Ne timeas, Zacharia, usque ad eum locum ubi ait de Joanne: Præcedet coram ipso in spiritu et virtute Eliæ. Cap. I.*

Zacharias, cum angelum vidisset, expavit. Nova quippe facies humanis obtutibus se præbens turbat mentem, animumque consternat. Unde angelus, sciens hanc esse humanam naturam, primum perturbationi medetur dicens: *Noli timere, Zacharia: et trepidantem refocillat, novoque lætificat nuntio inferens: Exaudita est oratio tua, et uxor tua Elizabeth pariet filium, et vocabis nomen ejus Joannem, et erit tibi gaudium et exultatio.* Quando justus **257-258** quis oritur mundo, et stadium hujus vitæ ingreditur, ministri nativitatis ejus lætantur, et se efferunt in sublimæ. Quando vero ille nascitur, qui male vitæ præparatus est, et quasi ob pœnas ^a in ergastulum relegatus, minister consternatur, et concidit. Vis exemplum accipere sancti viri, cujus omnis fructus in laude sit? Vide Jacob duodecim genuisse mares, qui omnes populi Dei et partis illius patriarchæ et principes exstiterunt: in his quibus Jacob lætabatur pater, sicut et nunc de Joannis nativitate cunctis gaudium nuntiatur: et qui semel ob utilitatem aliorum ad liberorum opera descendit, et se voluerit huic ministerio mancipare, obsecret Deum, ut talis ei filius ingrediatur sæculum, super cujus nativitate lætior sit. Scribitur ergo de Joanne: *Erit magnus in conspectu Domini (Luc. 1).* Magnitudinem animæ Joannis ostendit, quæ oculis Dei pateat: et aliquid minus, quod proprie in animæ virtute conspicitur. Ego ita intelligo et illud, quod in Evangelio dicitur, *Nolite contemnere unum de minimis istis, qui in Ecclesia sunt.* Minimus ibi ad distinctionem majoris intelligitur. Non mihi præcipitur, ut eum qui grandis est contemnam, quia non potest contemni ille qui grandis est; sed dicitur mihi, ne contempnas unum ex minimis. Ut autem

^a Non est cur multis hæc Origēnis reprehendamus sententiam, quæ ab angelis statuit corporibus illigari animas e cælo depromptas, easque aut pro peccatis sursum admissis in corpora quasi in ergastulum devulsi, aut propter recte ante vitam gesta, variis ac variis in corporibus, decretis Dei exsequendis navare operam. Hæc Origēnis pro-

scias, quod minimus et parvus non fortuito dicatur; sed cum ea ratione, quam posuimus, scriptum est: *Quicumque scandalizaverit unum de minimis istis (Matth. xviii).* Minimus scandalizatur, grandis non potest scandalum sustinere. Sequitur de Joanne: *Et Spiritu sancto replebitur adhuc de utero matris suæ. Et nativitas Joannis plena miraculo est. Quomodo enim Domini nostri ac Salvatoris adventum archangelus nuntiavit: ita et Joannis ortum archangelus nuntiat: Spiritu sancto replebitur adhuc de utero matris suæ. Populus Judæorum facientem Dominum nostrum signa atque portenta, et curantem infirmitates eorum, nequaquam videbat: Joannes vero adhuc in utero matris constitutus exultat, etenim non potest, et ad adventum Matris Jesu de utero gestit erumpere. Ecce enim, ait Elizabeth, ut facta est salutatio tua in aures meas, exultavi in gaudio infans in utero meo. Adhuc in matris utero erat Joannes, et jam Spiritum sanctum acceperat. Non enim illud principium erat substantiæ ejus, atque naturæ, de qua Scriptura loquitur, quod plurimos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum (Matth. iv). Joannes plurimos convertit, Dominus autem non plures, sed omnes. Hoc opus illius, ut omnes convertat ad Deum Patrem. Et præcedet coram ipso in spiritu et virtute Eliæ. Non ait in anima Eliæ, sed in spiritu et virtute Eliæ. Fuit in Eliæ virtus, et spiritus sicut in omnibus prophetis, et secundum dispensationem corporis in ipso quoque Domino Salvatore: de quo post paululum ad Mariam dicitur: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Spiritus ergo qui fuerat in Joanne, et virtus quæ in illo erat, in hoc quoque apparuit. Ille translatus est: hic vero Præcursor Domini fuit, et mortuus est ante eum, ut ad inferna descendens illius prædicaret adventum. Ego puto, quod sacramentum Joannis usque hodie explicatur in mundo. Quicumque crediturus est in Christum Jesum, præcurrit ante spiritus et virtus Joannis ad animam illius, et præparat Domino populum perfectum, et in cordis asperitatibus planas facit vias, et dirigit semitas, *parare Domino plebem perfectam (Matth. 1).* Non illo tantum tempore præparatæ sunt viæ, et directæ semitæ, sed usque hodie adventum Domini Salvatoris spiritus Joannis virtusque præcedit. O magna mysteria Domini, et dispensationis ejus. Angeli præcurrunt Jesum: angeli quotidie aut ascendunt, aut descendunt super salutem hominum, in Christo Jesu (Joan. 1), cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.*

259—260 HOMILIA V.

De eo quod Zacharias obtulit. Cap. I.

Zacharias sacerdos, cum in templo offerret incen-

pemodum characteristicon innumeri vetores, recentioresque auctores impugnant: diximus et nos quædam cum alibi, tum præcipue ad synodicam epistolam inter Hieronymianas 92, quam publici juris primum fecimus, quaque Origēniæ hærescos placita fere singula condemnantur.

sum, silentio condemnatur, et retinetur, immo tantum nutibus loquitur, et mutus usque ad ortum Joannis filii perseverat. Quo hæc tendit historia? Silentium Zacharie silentium prophetarum est in populo Israel. Nequaquam loquitur eis Deus: et sermo qui a principio erat apud Patrem Deus, ad nos transit, nobisque non tacet Christus: apud illos usque hodie silet; quamobrem et Zacharias propheta tacuit. Manifestissime ex sermonibus ipsius comprobatur, quod et propheta fuerit et sacerdos. Quid [Al. Qui] vult autem hoc quod sequitur: *Anuebat eis, et damnum vocis nutibus compensabat?* Ego puto talia esse opera absque sermone, quæ ratione nihil nutibus differunt. Ubi vero ratio et sermo præcesserit, et ita opus fuerit subsecutum, non debent existimari simplices nutus, qui ornantur sermone, aut ratione. Si igitur videris conversationem Indiarum sine ratione atque sermone, ita ut non queant eorum quæ agunt, rationem reddere, intellige quod tunc in Zacharia præcessit, in imagine ipsius hucusque compleri. Circumcisio eorum nutibus similis est. Nisi enim circumcisionis ratio reddatur, nutus est circumcisio et opus mutum. Pascha et aliæ solemnitates nutus magis sunt quam veritas. Usque hodie populus Israel surdus et mutus est: neque poterat fieri, ut non surdus esset et mutus, qui a se sermonem abjecerat. Et olim quidem Moyses loquebatur: *Ego autem alogos sum* (Exod. v, 12): quod licet ^a Latinus aliter expresserit, tamen proprie transferri potest, *absque sermone*, sive *ratione*; et postquam hoc ait, accepit rationem et sermonem, quem confessus fuerat se antea non habere. Populus autem Israel, priusquam legem acciperet, absque ratione et sermone quodam modo mutus erat: deinde accepit sermonem, ejus imago fuit Moyses. Iste igitur non confitetur modo, quod tunc confessus est Moyses, eo quod sit mutus et alogos; sed nutibus et silentio indicat se non habere sermonem, et non habere rationem. Nonne tibi videtur confessio esse stultitiæ, quando nullus eorum potest legalium præceptorum et prophetici vaticinii rationem reddere? Cessavit Christus esse in eis, reliquit eos sermo, completum est illud quod in Isaiâ scribitur: *Relinquetur filia Sion sicut tabernaculum in vinea, et sicut custodia in cucumerario, ut civitas quæ expugnatur* (Isai. 1). Quibus relictis, salus translata est ad nationes, ut illi concitentur ad zelum. Intuentes ergo dispensationem et arcanum Dei, quomodo Israel abjectus sit in salute nostra, cavere debemus, ne forte et illi nostri causa ejecti sint, et nos majori supplicio digni simus, propter quos et alii derelicti sunt, et nos nihil dignum adoptione Dei et ejus clementia

^a Sancti hæc quoque Interpretis verba sunt; cum enim quod Græco habetur, Exod. v: *Εγὼ δὲ ἄλογός εἰμι*: *Ego autem sine verbo sum*, Latini codices ad verbum non resonant, sed juxta sensum duntaxat: *Cum incircumcisis labiis sim*, vel: *Cum tardi sermonis sim*, Hieronymus de hoc ipso lectorem a se duxit admonendum.

^b Diximus et ad Hieronymi Commentarios in Mattheum cap. 11, ubi S. Pater martyr Ignatium lau-

A fecerimus, qua adoptavit nos, et in suos filios reputavit, in Christo Jesu (Rom. 11): cui est gloria et Imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA VI.

De eo quod scriptum est: *Cum autem concipisset Elizabeth, absconderat se: usque ad eum locum ubi ait: Hic erit magnus.* Cap. 1.

Quando concipit Elizabeth, abscondebatur se mensibus quinque, dicens: *Quia sic mihi fecit Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum in hominibus.* Quæro quam ob causam postquam intellexit se esse prægnantem 261—262, publicum declinarit? Ni fallor, hoc est etiam quod hi qui nuptiis copulati sunt, non omne tempus coitus liberum inter se habent; sed est tempus quando recedunt ab opere nuptiarum. Si enim vir senex fuerit et mulier anus, pudoris est maxime servare eos libidini, servare conjugio, quæ vel cura corporis et senectate esse Dei videntur voluntate sublata. Hæc autem, quæ ad sermonem angeli et dispensationem Dei rursus fuerat viro copulata, erubescat [F. erubescere] quod anus et pene decrepita ad opus juvenum revertisset. Unde et abscondebatur se mensibus quinque: non usque ad nonum mensem, donec partus ingrueret; sed usquequo conciperet Maria. Quando enim illa concepit, et venit ad eam, et facta est salutatio in aures ejus, exultavit in gaudio infans in utero Elizabeth, et prophetavit Spiritu sancto plena, et locuta est quæ evangelicus sermo describit: *Et diffamata sunt super omnem montaniam verba hæc.* Quando enim in populo rumor egressus est habere eam in utero prophetam, et aliquid majus esse hominem qui gestabatur a Virgine, tunc non absconditur, sed tota libertate se prodit, et exultat se habere Præcursores in utero Salvatoris. Deinde Scriptura commemorat, quod *mense sexto conceptus Elizabeth missus sit angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cujus nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen Joseph de domo David, et nomen Virginis, Maria.* Rursum in mea mente volvens quæro, quare Deus, cum semel Salvatorem judicaret nasci ex virgine, non elegit puellam absque sponso, sed eam potissimum quæ jam fuerat desponsata. Et nisi fallor, hæc causa est. Dehinc de ea virgine nasci, quæ non solum sponsum haberet; sed, ut Matthæus scribit, jam viro tradita fuerat, licet eam vir necdum nossent (Matth. 1), ne turpitudinem virginis habitus ipse monstraret, si virgo videretur utero tumentis. Unde eleganter in cujusdam martyris ^b epistola scriptum reperi, Ignatium dico episcopum Antiochiæ post Petrum secundum, dat (qui quartam addidit causam, cur a desponsata Christus conceptus sit: *ut partus nempe ejus celaretur diabolo, dum eum putat non de virgine, sed de uxore generatum*) videri Hieronymum non ex ipso Ignatio, sed ex hac Origeniana homilia locum recitare, non enim hæc proprie sanctus Martyr pronuntiavit, sed ex ejus Epistola ad Ephesios sub finem ultionique colligere licet.

qui in persecutione Romæ peragravit ad bestias : Principem sæculi hujus latuit virginitas Mariæ : latuit propter Joseph : latuit propter nuptias : latuit quia virum habere putabatur. Si enim non habuisset sponsum, et ut putabatur, virum, nequaquam potuisset principi mundi hujus abscondi. Statim enim cogitatio diaboli læta subrepsisset : quomodo ista, quæ non concubuit cum viro, prægnans est ? Debet iste conceptus esse divinus, debet aliquid humana natura esse sublimius. Econtrario disposuerat Salvator, dispensationem suam et assumptionem corporis ignorare diabolum : unde et in generatione sua celavit eam ; et discipulis postea præcipiebat, ne manifestum eum facerent. Et cum ab ipso diabolo tentaretur, nusquam confessus est Dei se esse Filium, sed tantummodo respondebat : Non oportet ut adorem te, nec ut lapides istos panes faciam, ut me de alto præcipitem (*Matth. iv*). Et cum ista diceret, tacuit semper se esse Filium Dei. Quære et in alia Scriptura, et reperies voluntatis Christi fuisse, ut adventum Filii Dei diabolus ignoraret. Apostolus enim passionem ejus asserens nescisse contrariis fortitudines, ait : *Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam autem non sæculi hujus, neque principum sæculi hujus qui destruuntur ; sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nullus principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent* (*I Cor. ii*). Absconditum igitur fuit a principibus sæculi mysterium Salvatoris. Quod autem econtrario objici potest, solvendum mihi videtur antequam ab alio præponatur, qua ratione quod principes hujus sæculi latuit, dæmonem non latuit, eum præsertim qui in Evangelio loquebatur : *Venisti ante tempus torquere nos, scimus te qui sis Filius Dei* (*Matth. ix*). Sed considera, quia minor in malitia noverit Salvatorem : qui vero major est in scelere, et versipellis, et nequam, ex eo ipso, quod in malo major est, impeditur nosse Filium Dei. Nos quoque ipsi, si minus habuerimus mali, facilius possumus ad virtutem procedere. Si vero magis in nobis fuerit mali, ingenti

labore sudandum est, ut majori malitia liberemur. Hæc de eo quod sponsum habuerit Maria. Quia vero angelus novo sermone Mariam salutavit, quem in omni Scriptura invenire non potui, et de hoc pauca dicenda sunt. Id enim quod ait : *Ave, gratia plena*, quod ^a Græce dicitur, *χχαριτωμένη*, ubi in Scripturis alibi legerim non recordor ; sed neque ad virum istiusmodi sermo est, *Salve, gratia plena*. Soli Mariæ hæc salutatio servator. Si enim scisset Maria et ad alium quemplam similem factum esse sermonem, habebat quippe legis scientiam, et erat sancta, et prophetarum vaticinia quo-

^a Hieronymi, ut nemo non sentit, annotatio hæc est, ut ipsam salutationis Græcum verbum, *χχαριτωμένη*, quod plane inasitatum Origenes dixerat, Latine autem fere obvium est, lectori innotesceret.

^b Legere malim, *qua virtus est*, ut ei manifestius opinionationi opponatur, cui Origenem adhæsisse Genebrardus aliique ex tractatu 34 in Matthæum

A tidiana meditatione cognoverat, nunquam quasi peregrinus eam salutatio tenuisset. Propter quod loquitur ei angelus : *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam coram Domino. Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Is erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur*. Dicitur et de Joanne, *erit magnus* : et hoc ipsum Gabriel angelus contestatur ; sed quando venit Jesus vere magnus, vere sublimis, ille qui prius magnus fuerat, minor effectus est. Ille enim, inquit, fuit lucerna ardens et lucens, et vos voluistis ad horam exultare in lumine ejus (*Joan. v*). Magnitudo Salvatoris nostri non tunc apparuit quando natus est ; sed nunc postquam oppressa ab adversariis videbatur, emicuit. Vide magnitudinem Domini : in omnem terram exivit sonus doctrinæ ejus, et in fines orbis terrarum verba illius (*Psal. xviii*). Dominus noster Jesus, ^b qui virtus est Dei (*Rom. i, et I Cor. i*), in omnem diffusus est orbem, et impræsentiarum nobiscum est, juxta illud quod in apostolo legitur : *Congregatis vobis et Spiritu meo cum virtute Domini nostri Jesu Christi* (*I Cor. v*). Virtus Domini Salvatoris et cum his est, qui ab orbe nostro in Britannia dividuntur, et cum his qui in Mauritania, et cum universis qui sub sole in nomine ejus crediderunt. Vide ergo magnitudinem Salvatoris, quomodo in toto orbe diffusa sit, et certe necdum ejus veram magnitudinem exposui. Ascende in cælos, et vide eum, quomodo cælestia repleverit. Apparuit siquidem angelis. Descende cogitatione in abyssos, et videbis eum etiam illuc descendisse. *Qui enim descendit, ipse est et qui ascendit, ut impleteret omnia, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum* (*Ephes. iv*). Considera virtutem Domini, quod impleverit mundum, id est, cælestia, terrestria, et infernalia, quomodo et cælum ipsum penetravit, et in superna ascenderit. Legimus enim, quod pertransierit cælos Filius Dei (*Hebr. iv*). Si hæc videris, pariter intueberis non transitorie dictum : *Magnus erit* ; sed verbum opere completum. Magnus est Dominus noster Jesus, et præsens, et absens, tribuitque consortium fortitudinis suæ huic cœtui nostro atque conventui : quod ut et singuli mereamur accipere, deprecemur Dominum Deum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA VII.

De eo quod scriptum est : *Exurgens autem Maria cum festinatione venit in montana, usque ad eum locum ubi ait : Erit consummatio eorum quæ dicta sunt*. Cap. I.

Meliores ad deteriores veniunt, ut eis ex adventu suo aliquid tribuant emolumenti. Sic et Salvator venit ad Joannem, ut sanctificaret baptismum illius :

criminantur, quod nempe senserit Christum, qua Christus est, sive qua humanitatem corporeis usurpandam oculis præfert, ubique existere. Ille enim vero Adamantius soli divinitatis præsentia hoc tribuit, ac verissime Christum qua Dei virtus est, in omnem diffusum esse orbem, omniaque pervadere docet, cælestia, terrestria, atque inferna.

et Maria statim ut audivit angelum nuntiantem, A quod conceperit Salvatorem, et quod cognata illius Elizabeth haberet in utero, consurgens cum festinatione venit in montana, et ingressa est domum Elizabeth. **265-266** Jesus vero, qui in utero illius erat, festinabat adhuc in ventre matris Joannem positum sanctificare. Denique antequam veniret Maria, et salutaret Elizabeth, non exsultavit infans in utero: sed statim ut Maria locuta est verbum, quod Filius Dei in ventre matris suggererat, exsultavit infans in gaudio, et tunc primum præcursorem suum prophetam fecit Jesus. Oportebat quoque Mariam cum Dei prole dignissima, post alloquium Dei, ad montana conscendere, et in sublimioribus commorari. Unde et scriptum est: *Consurgens Maria in diebus illis, venit in montana.* Debuerat etiam, cum B esset sollicita, non pigra, properare sollicitudine, et Spiritu sancto plena ad sublimiora perducere, et virtute Dei protegi, a qua fuerat obumbrata. *Venit ergo in civitatem Judæ, et in domum Zachariæ, et salutavit Elizabeth. Factum est cum audisset salutationem Mariæ Elizabeth, exsultavit infans in utero ejus, et repleta est Spiritu sancto.* Non est itaque dubium quin quæ tunc repleta est Spiritu sancto, propter filium sit repleta. Neque enim mater primum Spiritum sanctum meruit, sed cum Joannes adhuc clausus in utero Spiritum sanctum recepisset, tunc et illa post sanctificationem filii repleta est Spiritu sancto. Poteris hoc credere, si simile quid etiam de Salvatore cognoveris. Invenitur beata Maria, sicut in aliquantibus exemplaribus reperimus, propheta. Non enim ignoramus, quod secundum alios codices et hæc verba Elizabeth vaticinetur. Spiritu itaque sancto tunc repleta est Maria, quando C cepit in utero habere Salvatorem. Statim enim ut Spiritum sanctum accepit, Dominici corporis conditorem, et Filius Dei esse cepit in utero, etiam ipsa completa est Spiritu sancto. *Exsultavit ergo infans in utero Elizabeth, et repleta est Spiritu sancto, et clamavit voce magna et dixit:*

Benedicta tu inter mulieres. Debemus in hoc loco, ne simplices quique decipiantur, ea quæ solent opponere hæretici, confutare. In tantam quippe nescio quis prorupit insaniam, ut assereret negatam fuisse Mariam a Salvatore, eo quod post natiuitatem illius juncta fuerit D Joseph: et locutus est, quæ quali mente dixerit ipse noverit qui locutus est: Si quando igitur hæretici vobis tale quid objecerint, respondete eis, et dicite: Certe Spiritu sancto plena Elizabeth ait: *Benedicta tu inter mulieres.* Si sancto Spiritu benedicta canitur Maria, quomodo eam Salvatore negavit? Porro quod asserunt eam nupsisse post partum, unde approbent non habent. Hi enim

^a Inquit, opinor, verba subsequentis versiculi 45, *καὶ μακαρία ἡ πιστεύουσα ὅτι ἔσται τέλειος, etc.* Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino, in aliquantibus sui avi exemplaribus ex Mariæ Virginis persona, non Elizabeth dici. Nulla vero nunc ejus lectionis vola aut vestigium superest.

fili, qui Joseph dicebantur, non erant orti de Maria, neque est ulla Scriptura quæ ista commemoret. *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. Et unde mihi hoc, ut veniat Mater Domini mei ad me?* Quod ait: *Unde mihi hoc, non ignorans dicit: et maxime Spiritu sancto plena, quasi nesciat quod juxta Dei voluntatem Mater Domini venerit ad eum; sed isto sensu loquitur: Quid boni feci? quæ opera mea tanta sunt, ut Mater Domini ad me veniat? per quam justitiam, ex quibus bonis, de qua fidelitate mentis hoc merui, ut Mater Domini mei veniat ad me? Ecce enim ut facta est salutatio tua in aures meas, exsultavit in exultatione infans in utero meo.* Sancta erat anima beati Joannis, et adhuc in matris utero clausa, venturaque in mundum, quasi per experientiæ sensum, sciebat quæ Israel ignorabat. Unde exsilivit: et non simpliciter exsilivit, sed in gaudio. Senserat enim venisse Dominum suum, ut sanctificaret servum suum, antequam de matris utero procederet. Utinam mihi eveniat, ut ab infidelibus stultus dicar, qui talibus credidi. Ipsum opus ostendit et veritas, non me stulticiæ, sed sapientiæ credidisse; et quia hoc quod stultum apud illos putatur, mihi salutis occasio sit. Nisi enim fuisset cælestis, et beata natiuitas Salvatoris, nisi habuisset divini aliquid, et humanitatem hominum superegredeus, nunquam totum orbem illius doctrina penetrasset. Si tantummodo fuisset in Maria: utero, et non **267-268** Dei Filius, quomodo poterat fieri, ut et illo tempore et nunc, non solum E corporum, sed etiam animarum morbi multiplices curarentur? Quis nostrum non insipiens fuit, qui nunc propter misericordiam Dei habemus intelligentiam, et simus Deum? Quis nostrum non incredulus justitiæ, qui nunc propter Christum justitiam habemus, sequimurque justitiam? Quis nostrum non errabundus et vagus, qui nunc propter adventum Salvatoris non fluctuamus, atque turbamur, sed sumus in via, in illo videlicet qui ait: *Ego sum via (Joan. x)?* Possumus et reliqua congregantes videre, quoniam omnia quæ scripta sunt de eo, divina admiratione digna referuntur: quod et natiuitas illius, et nutrimenta, et virtus, et passio, et resurrectio non solum illo tempore, sed etiam nunc operentur in nobis. Quis vos, o catechumeni, in Ecclesia congregavit? qui stimulus impulit, ut, relictis domibus, in hunc cœtum coeatis? Neque enim nos domus vestras singillatim circuivimus; sed omnipotens Pater virtute invisibili subjicit cordibus vestris, quos scit esse dignos, hunc ardorem, ut quasi inviti, et retractantes veniatis ad fidem, maxime in exordio religionis, cum veluti trepidi et paventes salutis fidem cum timore suscipitis. Obsecro vos, o

^b Hanc postea hæresim Helvidius instauravit, hancque ipsam præ reliquis causam prætexit, quod fratres Domini in Evangelio nominentur. Operæ pretium sit S. Hieronymi vere aureum libellum contra hunc hæreticum recolis. Mox perturbatum contextum nos restituimus, cum antea legeretur: *quali mente dixerit, qui, ipse noverit, locutus est.*

catechumeni, nolite retractare: nemo vestrum formidet et paveat, sed sequimini præeuntem Jesum. Ille vos trahit ad salutem, congregat in Ecclesiam, nunc quidem super terram: si autem dignos fructus feceritis, in Ecclesiam primitivorum qui scripti sunt in caelestibus. *Beata quæ credidit, quia erit perfectio his quæ dicta sunt ei a Domino. Super quibus et beata Maria magnificat Dominum Jesum. Magnificat autem anima Dominum, spiritus Deum. Quæ quam habeant interpretationem, si concesserit Dominus, ut rursus in Ecclesiam congregemur, ut festivi veniat ad domum Dei, et divinæ lectioni præbeat aures, quæremus, ventilabimus, disseremus, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

HOMILIA VIII.

De eo quod scriptum est: *Magnificat anima mea Dominum, usque ad illum locum ubi ait: Timentibus efficit virtutem. Cap. I.*

Ante Joannem prophetat Elizabeth, ante ortum Domini Salvatoris prophetat Maria. Et quomodo peccatum cœpit a muliere, et deinceps ad virum usque pervenit: sic et principium salutis a mulieribus habuit exordium, ut cæteræ quoque mulieres, sexus fragilitate deposita, imitarentur vitam, conversationemque sanctarum earum, quæ vel maxime nunc in Evangelio describuntur. Videamus ergo vaticinium virginale. *Magnificat, ait, anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* Duæ res, anima scilicet et spiritus, duplici laude fruantur. Anima Dominum prædicat, spiritus Deum. Non quod alia laus Domini, alia Dei sit; sed quia qui Deus est, idem et Dominus est: et qui Dominus est, idem et Deus sit. Quæritur quomodo magnificet Dominum. Si enim Dominus nec augmentum, nec decrementum, recipere potest, et quod est, est: qua ratione nunc Maria loquitur: *Magnificat anima mea Dominum?* Si considerem Dominum Salvatorem imaginem esse invisibilis Dei (Coloss. 1), et videam animam meam factam ad imaginem conditoris, ut imago esset imaginis, neque enim anima mea specialiter imago est Dei; sed ad similitudinem imaginis prioris effecta est: tunc videbo quoniam in exemplum eorum, qui solent imagines pingere, et uno (verbi causa) vultu regis accepto ad principalem similitudinem exprimendam artis industriam commendare, unusquisque nostrum ad imaginem Christi formans animam suam, aut majorem ei, aut minorem ponit imaginem, vel obsoletam, vel sordidam, aut claram, atque lucentem, et splendentem ad effigiem imaginis principalis. Quando igitur grandem fecero imaginem imaginis, id est, animam meam, et magnificavero eam opere, **269-270** cogitatione, sermone, tunc imago Dei grandis efficitur, et ipse Dominus, cujus imago est in nostra anima, magnificatur. Et quomodo crescit Dominus in nostra imagine,

* Nulla nunc lucubrationum Origenis in Deuteronomium superest. *Homilias octo unus memorat Cas-*

A sic si peccatores fuerimus, minuitur atque decre-
scit. Sed nos pro imagine Salvatoris alias nobis im-
gines induimus: pro imagine Verbi sapientiæ, jus-
titiæ, cæterarumque virtutum, diaboli formam assu-
mimus, ut dicatur de nobis: *Serpentes, generatio*
viperae (Matth. xxiii). Et leonis personam indui-
mus, et draconis, et vulpium, quando venenati, cru-
deles, callidi sumus: necnon et hirci, vel porci,
quando ad libidinem promptiores. Memini quondam
Deuteronomium disserentem in eo loco ubi scriptum
est: *Ne faciatis omnem similitudinem omnis animalis*
(Deut. iv), dixisse me quoniam spiritualis est in alios
facere imaginem masculi, in alios feminae: illum si-
militudinem habere volucrum, illum reptilium, atque
serpentium, et alium facere similitudinem Dei. Hæc
B quomodo intelligantur sciet qui illa * legerit. Anima
itaque Mariæ primum magnificat Dominum, et postea
exultat in Deo. Nisi enim antea crederemus, exultare
non possemus. *Quia respexit, inquit, in humili-*
tatem ancillæ suæ. In quam humilitatem Mariæ re-
spexit Dominus? Quid habebat Mater Salvatoris hu-
mille atque dejectum, quæ Dei Filium gestabat in
utero? Quod ergo dicit: *Respexit in humilitatem an-*
cillæ suæ, tale est quasi dixerit: *Respexit in justitiam*
ancillæ suæ, respexit in temperantiam, respexit in
fortitudinem atque sapientiam. Dignum quippe
est, ut virtutes respiciat. Respondeat aliquis, et di-
cat: *Intelligo quomodo Deus justitiam ancillæ suæ,*
sapientiamque respiciat: quomodo autem intendat
humilitatem, non satis liquet. Consideret qui quærit
C *lalia, quoniam proprie in Scripturis una de virtuti-*
bus humilitas prædicetur. Ait quippe Salvator: *Di-*
scite a me quia mansuetus sum, et humilis corde, et
invenietis requiem animabus vestris (Matth. xi). Quod
si vis nomen hujus audire virtutis, - quomodo etiam
a philosophis appellatur, ausculta eandem esse hu-
militatem quam respiciat Deus, quæ ab illis ἀρῦρα,
sive ὑπερηβία, dicitur. Sed et nos quodam eam pos-
sumus appellare cirevitu, cum atiquis non est infla-
tus, sed ipse se dejicit. Qui enim inflatur, cadit, se-
cundum Apostolum, in judicium diaboli: siquidem
et ille ab inflatione cœpit atque superbia. *Ut non,*
inquit, inflatus in judicium incidat diaboli (1 Tim.
iii). *Respexit super humilitatem ancillæ suæ. Hu-*
milem me, inquit, et mansuetudinis sectantem de-
D *jectionisque virtutem respexit Deus. Ecce enim*
amodo beatam me dicunt omnes generationes. Si sim-
pliciter intelligam omnes generationes, super cre-
dentibus illud interpreto. Si autem altius aliquid
suero scrutatus, animadvertam quanti profectus sit
dicere: *Quia fecit mihi magna qui est potens: quo-*
niam omnis qui se humiliat exaltabitur (Luc. xviii).
Respexit autem Deus in humilitatem beatæ Mariæ,
propterea fecit illi magna qui potens est, et sanctum
nomen ejus. *Et misericordia ejus in generationes ge-*
nerationum. Misericordia Dei non in unam genera-
tionem, nec in duas, neque in tres, sed nec in quin-
siodoras cap. i Divinarum Institutionum.

que, verum in sempiternum extenditur in generationes generationum, timentibus potentiam ejus. *Fecit virtutem in brachio suo.* Licet infirmus ad Dominum accesseris, si timueris eum, audire poteris repromissionem quam tibi ob timorem tuum Dominus pollicetur. Quam est ista repromissio? Timentibus, inquit, se fecit virtutem. Virtus, sive imperium, potestas est regia. Etenim *ap̄ter*, ^a quod nos imperium possumus appellare, ab eo dicitur quod imperet, sive sub eo universa continent. Si ergo timueris Dominum, dat tibi fortitudinem, sive imperium, dat regnum, ut factus sub Rege regum, possideas regnum cœlorum, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

271-272 HOMILIA IX.

De eo quod scriptum est: *Manebat cum ea mensibus tribus, usque ad eum locum ubi ait: Et loquebatur benedicens Dominum.* Cap. I.

Tam eorum quæ dicta sunt, quam illorum quæ facta referuntur, debet ratio esse sancto Spiritu digna, et Christi fide, ad quam credentes vocamur. Unde et nunc causa querenda est, quare Maria post conceptum venerit ad Elizabeth, et manserit cum ea mensibus tribus, aut quid causæ fuerit, ut Lucas, qui Evangelii scribebat historiam, etiam hoc scriberet, quod manserit cum ea mensibus tribus, et postea regressa sit in domum suam. Utiq̄ue debet aliqua esse ratio, quam si Dominus aperuerit cor nostrum, sequens sermo monstrabit. Si enim eo quod tantum venit Maria ad Elizabeth, et salutavit eam, exsultavit infans in gaudio, et Spiritu sancto plena Elizabeth prophetavit ea quæ in Evangelio scripta sunt, et in una hora tantos profectus habuit, nostræ conjecturæ relinquatur, quid in tribus mensibus Joannes profectus, assistente Maria Elizabeth. Valde quippe indignum est in puncto horæ atque momento exsultare infantem, et quodammodo gaudio lascivisse, repletamque esse Spiritu sancto Elizabeth: per tres vero menses, nec Joannem, nec Elizabeth, ex vicina Matris Domini et ipsius Salvatoris presentia profectisse. Exerebatur ergo, et quodammodo in athletico sancta matre, per tres menses urgebatur Joannes, et præparabatur in matris utero, ut mirabiliter natus, mirabiliter nutriretur. Quod enim extra consuetudinem nutritus est, non refertur scriptum, quomodo matris fuerit lactatus uberibus, quomodo in sinu gerulae constitutus, sed statim sequitur: *Et erat in desertis, usque ad diem ostensionis suæ ad Israel.* Deinde legimus: *Elizabeth autem completum est tempus ut pareret, et peperit filium.* Multi putant superflue dici: *Elizabeth autem completum est tempus ut pareret, et peperit filium* (Marc. 1). Quæ enim mulier potest parere, nisi tempus pariendi ante compleverit? Sed qui Scripturas diligentissime contemplantur, et audit populum loquentem, attendat lectioni, observans tam in veteri, quam in novo Testamento, sicut scriptum in ortu peccatoris Juve-

niat: *Completum est tempus ut pareret*, numquam omnino reperiet. Sed ubicumque justus nascitur, ibi completur dies, illic in mundum completur adventus sui. Ortus justus, plenitudinem habet: peccatoris nativitas, ut ita dicamus, vacuitatem atque inopiam. Hæc de eo quod scriptum est: *Completum est tempus ut pareret.* Congratulabantur matri ejus vicini, et cognati, et volebant in honorem patris puero nomen ponere, ut vocaretur Zacharias. Porro Elizabeth, sancto Spiritu suggerente, aiebat: *Joannes est nomen ejus.* Deinde cum illi causas justas quærerent cur Joannes potissimum vocaretur, cum in genere ipsius nullus haberet hoc nomen, interrogant patrem, qui non valens respondere (manu et litteris est locutus), Scripsit enim in pugillari, *Joannes est nomen ejus*: statimque ut stylus impressus est ceræ, lingua, quæ prius fuerat vincita, laxata est. Recepit eloquium, non humanum, quoniam ligata fuit lingua ejus; humana tamen non fuit. Vixerat enim eam incredulitas. Statim ut soluta est, humana esse desinit, et loquebatur benedicens Deum, et prophetavit ea quæ scripta sunt in Evangelio, de quibus, præbente Domino Jesu Christo, cum tempus fuerit, disseremus: cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

273-274 HOMILIA X.

De eo quod scriptum est: *Plexus Spiritu sancto prophetavit, usque ad eum locum ubi ait: Antecedet enim coram Domino parare vias ejus.* Cap. I.

Plenus Spiritu sancto Zacharias, duas prophetias generaliter nuntiat, primam de Christo, alteram de Joanne. Quod manifeste de verbis ipsius approbatur, in quibus quasi de presentia, et qui versaretur in mundo loquitur Salvatoris, ac dein de Joanne; *Repletus enim Spiritu sancto prophetavit dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebi suæ. Visitante enim et Deo volente redimere populum suum, mansit Maria cum Elizabeth, postquam ei locutus est angelus, mensibus tribus, ut per ineffabilem quamdam virtutem, non solum Joannem, sicut dudum diximus, sed etiam Zachariam, ut nunc Evangelicus sermo declarat, præsens Salvator instrueret. Paulatim quippe et hic per tres menses sancti Spiritus augmenta capiebat, et cum nasceret erudiebatur, et de Christo prophetavit dicens: Qui dedit redemptionem populo suo, et suscitavit cornu salutis nobis in domo David, in qua secundum carnem natus est Christus. Et vere quia fuit cornu salutis, in domo David prophetia ista concinitur. Vinea enim facta est in cornu (Isai. v). In quo cornu? In Christo Jesu, in illo in quo nunc scribitur: Suscitavit cornu salutis nobis in domo David pueri sui, sicut locutus est per os sanctorum suorum prophetarum: salutem ex inimicis nostris. Non putemus nunc de corporalibus inimicis dici, sed de spiritalibus. Venit enim Dominus Jesus fortis in prælio, destruere quinos inimicos nostros, ut nos de insidiis*

^a Videtur et hoc additum abs Hieronymo comma, quod nos imperium possumus appellare.

eorum liberaret. *De manu inimicorum nostrorum et de manu eorum qui nos oderunt. Facere misericordiam cum patribus nostris.* Ego puto quod, in adventu Domini Salvatoris, et Abraham, et Isaac, et Jacob fructi sint misericordia Dei. Neque enim credibile est, ut qui prius viderent diem illius, et lætati sunt, postea in adventu ipsius, et nativitate de Virgine, nihil utilitatis acceperint. Et quid de patriarchis loquor? Ad altiora Scripturarum auctoritatem sequens audacter ascendam, quoniam præsentia Domini Jesu et dispensatio illius non solum terrena, sed etiam ^a cœlestia juverit. Unde et Apostolus ait: *Pacem faciens per sanguinem crucis suæ, sive super terram, sive in cœlis (Ephes. 11).* Si autem in cœlis et in terra præsentia Domini profuit, cur pavens dicere quod adventus illius etiam majoribus profuit, ut impleatur quod dicitur: *Facere misericordiam cum patribus nostris, et recordari testamenti sancti sui, juramenti quod juravit ad Abraham patrem nostrum, ut daret nobis absque timore de manu inimicorum liberari?* Crebro de hostium manu aliqui liberantur, sed non absque timore. Cum enim metus discrimen ante præcesserint, et ita de inimicorum manu quis fuerit erutus, liberatur quidem, sed non sine timore. Porro adventus Domini-Jesu de manu inimicorum absque timore nos eruit. Non enim sensimus inimicos nostros, nec eos vidimus repugnantes; sed nescimus quomodo repente de faucibus eorum et insidiis erepti sumus, in puncto atque momento, et transtulit nos in hæreditatem partemque justorum. *Et liberati sumus de manu inimicorum sine metu, ut serviamus Deo in sanctitate et justitia coram eo omnibus diebus nostris. Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis.* Apud memetipsum quærens rationem quare non quasi de Joanne, sed ad Joannem ipsum dicat [Al. dicens]: *Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis,* et reliqua, superfluum enim fuit ad non audientem loqui, et ad parvulum atque lactantem apostropham facere: hanc puto posse me reperire, quod quomodo mirabiliter Joannes natus est, et angelo **275-276** prædicante, venit in mundum, et tribus mensibus Maria juxta Elizabeth commorante, fusus est in terram, sic etiam cuncta quæ super eo scripta sunt, mirabiliter facta referuntur. Quod si dubitas statim de utero matris effusum posse verba patris audire, et scire quid sit hoc quod ad se dicitur: *Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis,* considera multo fuisse mirabilius quod præcessit: *Ecce ut facta est vox salutationis tuæ in aures meas, exsultavi: infans in gaudio in utero meo.* Si enim adhuc in ventre matris conclusus audit Jesum, et audiens exsilivit, atque lætatus est, quare non credas eum jam genitum prophetiam patris audire et intelligere

^a Suspiciatur Iuvenius cœlestium nomine, quibus Dominica dispensatio profuerit, non modo angelorum ordines, sed et sidera ipsa notari ab Origene, quippe quæ non anima modo, sed ratione etiam prædita arbitratus sit. Quæ autem ratione pollent, peccato esse obnoxia, et purgatione indigere: quod

potuisse, dicentem ad se: *Et tu, puer, propheta Excelsi vocaberis, antecedes enim coram Domino parare vias ejus?* Ideo reor Zachariam festinasse, ut loqueretur ad parvulum, quia sciebat eum post paululum in eremo moraturum, nec se ejus posse præsentiam habere. *Puer enim erat in desertis usque ad diem ostensionis suæ ad Israel (Exod. 11).* Et Moyses in desertis moratus est; sed post, et expletis jam ætatis suæ annis, fugit ex Ægypto, et per alios annos pecora custodivit: Joannes vero statim ut natus est, transiit ad desertum, et qui major fuit inter natos mulierum, majori nutrimento dignus apparuit. De quo propheta loquitur: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam (Malac. 11).* Recte angelus dicitur qui missus fuerat coram Domino, et prophetantem patrem statim ut natus est, audire potuit, et intelligere. Quamobrem nos qui tantis mirabilibus credimus, credamus pariter resurrectioni, credamus et repromissionibus quæ venturæ sunt, regnoque cœlorum quod nobis quotidie spiritus pollicetur. Quæ omnia ut scripta sunt, mirabiliter plusquam sentire possumus, accipiamus in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI.

De eo quod scriptum est: *Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu, usque ad eum locum ubi ait: Hæc est descriptio prima quæ facta est sub præside Syriæ Cyrino. Cap. I et II.*

Bifarie in Scripturis sanctis crescere quid dicitur: unum corporaliter, ubi voluntas humana nihil prodest, alterum spiritualiter, ubi causa crescendi in studio consistit humano. De hoc ergo quod secundum posuimus, id est, spiritali, nunc Evangelista narrat: *Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu.* Quod dicit, tale est: crescebat spiritu, nec in eadem permanebat mensura qua cœperat; sed semper crescebat in eo spiritus, et per singulas horas atque momenta spiritu succrescente, anima quoque sua incrementa capiebat, et non solum anima, sed etiam sensus et mens augmenta spiritus sequebatur. Illud quod præcepit Deus: *Crescite et multiplicamini (Genes. 1),* qui simpliciter et juxta litteram accipiunt, quomodo exponere potuerint nescio. Esto enim *multiplicamini* referatur ad numerum, et dum plures fiunt quam prius fuerant, multiplicatio habet locum: hoc vero quod sequitur, *Crescite,* non est in nostra potestate. Quis enim hominum non velit ad staturam suam adjicere (*Matth. vi*), ut longior fiat? Si ergo propterea quid præcipitur ut fiat, stultum est quippe præcipere, quod is cui præcipias, facere non possit: et præcipitur nobis ut crescamus, utique id præcipitur quod facere non possumus. Vis scire quomodo

officium illis morte sua exhibitum a Christo crediderit. Confer paulo inferius homil. 25 et quæ ibi de cœlestium potestatum profectu per Christi mortem atque Ecclesiæ prædicationem ex Origeniana sententia dicimus.

intelligitur, *Crescite?* ausculta quid Isaac fecerit, de quo dicitur: *Isaac proficiebat, et major fiebat, donec factus est magnus, vel vehementer nimis* (Genes. xxi). Semper enim voluntas illius ad meliora se tendens, habebat profectus suos, et mens divinius aliquid contemplabatur, et exercebat se memoria, ut plura in thesauro suo conderet, ut firmiter retineret. Atque in hunc modum evenit, ut qui omnes virtutes suas in animæ agro excoluerit, impleteret mandatum præcipiens, *Crescite*. Quamobrem et Joannes adhuc parvulus crescebat, et multiplicabatur. Difficillimum autem est parvulum **277-278** spiritu crescere, et inter mortales petrarum. *Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu* (Matth. xxix). Aliud est *crescebat*, aliud *confortabatur*. Infirmus est humana natura, et ut fieri possit fortior, divino auxilio indiget. Legimus, *Caro infirma*. Quo igitur auxilio confirmanda est? Utique spiritu. Spiritus enim promptus, caro autem infirma. Qui vult fortior fieri, non debet nisi in Spiritu confortari. Multi confortantur carne, corpore roborantur; athleta autem Dei spiritu roborandus est, et cum sic fuerit confortatus, sapientiam carnis elidet, et spiritalis effectus, subdet corpus animi imperio. Non putemus ergo simplicem de Joanne historiam esse conscriptam, et quæ nihil ad nos pertinet, in eo quod dicitur, *crescebat et confortabatur spiritu*: sed ad imitationem nostram, ut multiplicati spiritaliter juxta eum quem diximus sensum, incrementa capiamus. *Et erat in desertis usque ad diem ostensionis suæ ad Israel.* * Dixit unper quod et conceptus Joannes stupendum quid habuerit, quando exultavit infans in utero, et suum necdum genitus Dominum recognovit: et nativitas non impar miraculum, quando ad eum velut audientem Zachariæ prophetantis sermo convertitur, dicens: *Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis*. Digne igitur qui sic conceptus fuerat, et natus, non exspectavit, ut a patre nutriretur usque ad diem ostensionis suæ ad Israel, sed recessit, fugiens tumultum urbium, populi frequentiam, viciniam civitatum, et abiit in desertum, ubi purior aer erat et cælum apertius, et familiarior Deus, ut quia necdum sacramentum baptismi, nec prædicationis tempus advenerat, vacaret orationibus, et cum angelis conversaretur, appellaretque Dominum, et illam audiret respondentem atque dicentem: *Ecce adsum* (Matth. xi). Sicut enim Moyses loquebatur, et Deus respondebat ei: sic puto quod Joannes locutus fuerit in deserto, et Dominus responderit ei. Hoc arbitror, certa de Scripturis ratione commotus. Si enim major in natis mulierum Joanne Baptista fuit nemo, Moysi autem respondit Deus, consequenter respondit et Joanni qui major Moyses fuit, qui est nutritus in eremo, cujus nativitatem idem archangelus qui et Domini nuntiavit, cujus pater qui eum nasci non credebat, obmutuit. Erat igitur in deserto Joannes, et nutriebatur novo et extra humanam naturam modo, id ipsum Matthæo

A memorante: *Cibus autem ejus erant locustæ, et mel silvestre* (Matth. iii). Quia enim minister fuit primi Salvatoris adventus, et tantummodo de dispensatione carnis Dominicæ loquebatur, ac prophetia illius eum qui natus fuerat ex Virgine, præcinebat, non habuit domesticum mel, et humana diligentia percolatum, sed silvestre mel, et volucre non grande, non in sublime se elevans, verum volucre parvum, et vix a terra consurgens, et saliens potius quam volans. Quid plura? manifestissime dicitur quod locustæ fuerint cibus ejus, parvulum animal et mundum. Considerate ergo, fratres charissimi, quod qui nove natus fuerat, nove nutritus est. Post quæ Scriptura subjicit; *Factum est autem in diebus illis, exivit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur omnis orbis*. B *Hæc fuit descriptio prima a præside Syriæ Cyrino* (Luc. ii). Dicat aliquis: O evangelica narratio! Quoniam prima descriptio universi orbis sub Cæsare Augusto fuerit, et inter omnes etiam Joseph cum Maria desponsata sibi atque prægnante nomen retulerit in censum, ac priusquam descriptio compleretur, ortus fuerit Jesus, diligentius intuente sacramentum quoddam videtur significare, quod in totius orbis professione describi oportuerit et Christum, ut cum omnibus scriptus sanctificaret omnes, et cum orbe relatus in censum, communionem sui præberet orbi, ut post hanc descriptionem, describeret quosque ex orbe secum in libro viventium: ut quicumque credidissent in eo, postea cum sanctis illius scriberentur in cælis, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

279-280 HOMILIA XII.

De eo quod scriptum est, angelum venisse de cælo, et ortum Domini nuntiasse pastoribus. Cap. II.

Natus est Dominus meus Jesus, et angelus descendit de cælo annuntians nativitatem ejus. Videamus itaque quem quæsierit, ut eis nuntiaret adventum. Non venit Jerosolymam, non quæsiit Scribas et Phariseos, non synagogam ingressus est Judæorum, sed pastores reperit supergreges suos vigilias excubantes, eisque loquitur: *Natus est hodie Salvator, qui est Christus Dominus*. Putasne nihil aliud divinus Scripturarum sermo significat, sed tantum hoc quod ad pastores venerit angelus, et eis locutus sit? Audite, pastores Ecclesiarum, pastores Dei, quod semper angelus ejus descendat e cælo, et annuntiet vobis quoniam natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus. Etenim pastores Ecclesiarum, nisi ille pastor venerit, per se bene gregem servare non poterunt, infirma est eorum custodia, nisi Christus cum eis paverit atque servaverit. Dudum in Apostolo lectum est, Dei cooperatores sumus (I Cor. iii). Pastor bonus, qui imitatur pastorem bonum (Joan. x), cooperatores est Dei et Christi. Et propterea pastor bonus est, qui habet secum pastorem optimum compascentem sibi. Po-

* Maluerim in recto *Dixi*. Leviora quædam alia taciti castigamus.

sunt enim Deus in Ecclesia apostolos, prophetas, evangelistas, pastores, doctores, omnia in perfectione sanctorum (Eph. iv). Et hæc quidem sunt dicta simpliciter. Ceterum si ad sacratiorem oportet ascendere intelligentiam, dicant quosdam fuisse pastores angelos qui res humanas regerent. Et cum horum unusquisque suam custodiam conservaret, et diebus ac noctibus vigilans jam laborem ferre non posset, et hoc ageret industrie, ut gentes quæ sibi creditæ fuerant, gubernaret, venisse angelum nato Domino, et annuntiasse pastoribus, quod verus esset pastor exortus. Verbi gratia, ut ad exemplum veniam, erat quidam pastor Macedoniae, hic necessarium habebat auxilium Domini: propterea apparuit in somnis vir Macedo Paulo, dicens: *Transiens in Macedoniam, adjuva nos* (Act. xvi). Quid de Paulo loquat? cum hæc non Paulo, sed qui in Paulo erat, locutus sit Jesus? Intelligent itaque pastores præsentia Christi. Quamobrem angelus descendit de cælo, et ait: *Nolite timere. Ecce enim annuntio vobis gaudium magnum. Vere gaudium magnum, his quibus hominum fuerat, et provinciarum cura permissa, Christi venisse in mundum. Multum utilitatis accepit angelus, qui dispensabat Ægyptiis res, postquam Dominus descendit de cælo, ut Ægyptii Christiani fierent. Profuit et vinctis, qui diversas provincias obtinebant. Verbi causa, præsidi Macedoniae, præsidi Achaiae, reliquarumque regionum. Neque enim fas est credere malos angelos suis præesse provinciis, et bonos non easdem provincias habere permissas. Hoc autem quod de singulis provinciis dicit, puto etiam de universis hominibus generaliter debere credere. Unicuique duo assistunt Angeli, alter justitiæ, alter iniquitatis. Si bonæ cogitationes in corde nostro fuerint, et in animo justitia pullularit, haud dubium quin nobis loquatur angelus Domini. Si vero mala fuerint in nostro corde versata, loquitur nobis angelus diaboli. Quomodo igitur per singulos homines hi sunt angeli, sic optinet et in singulis dispares esse provinciis, ut sint et boni, sint et mali. Verbi gratia, in Epheso propter eos qui in illa urbe peccatores erant, pessimi angeli præsidebant. Rursus quia multi erant credentes in ea, erat et angelus Ecclesiae Ephesiorum, atque bonus. Hoc autem quod de Epheso diximus, super omnibus provinciis cognoscendum. Ante adventum Domini Salvatoris, isti angeli parum poterant creditis sibi utilitatis afferre, et conatus eorum sequi 281-282 non valebat effectus. Quoddam est signum, quam parum proficere poterant subjectis. Ausculta quod dicimus: Quando angelus Ægyptiorum Ægyptos adjuvabat, vix unus proselytus credebat in Deum, et hoc fiebat, Ægyptios angelo dispensante. Denique quia plerique de Ægyptiis et Idumæis proselyti accipiebant fidem Christi, propterea Scriptura dicit: *Non abominabe-**

^a De angelis hominum provinciarumque custodiæ præfectis ex Origenis sententia (qui tamen sibi met

ris Ægyptium, quoniam advena eratis in terra Ægypti, et Idumæum, quia frater tuus est. Filii si nati fuerint eis, in generatione tertia intrabunt in Ecclesiam Dei (Deut. xxiii). Atque ita fiebat, ut de omnibus gentibus nonnulli proselyti fierent, et hoc ipsum angelis, qui gentes habebant subditas, adnitentibus. Nunc autem populi credentium accedunt ad fidem Jesu, et angeli quibus creditæ fuerint Ecclesiae, roborati præsentia Salvatoris, multos adducunt proselytos, ut congegrentur in omni orbe conventicula Christianorum. Quapropter consurgentes laudamus Dominum, et flamus pro carnis Israel, spiritualis Israel. Benedicamus omnipotenti Deo opere, cogitatione, sermone, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

De eo quod scriptum est: *Et facta est multitudo exercitus caelestis, usque ad eum locum ubi ait: Invenimus Mariam et Jesum positum in præsepe.* Cap. II.

Dominus noster, atque Salvator in Bethleem, et multitudo caelestis exercitus laudat Deum, et dicit: *Gloria in excelsis Deo, et super terram pax hominibus bonæ voluntatis.* Hæc autem loquitur multitudo caelestis exercitus, quia jam defecerat præbere hominibus auxilium, et videbat se opus quod sibi creditum fuerat, implere non posse absque eo qui vere salvare poterat, et præsules quoque ipsos juvare, ut homines salvarentur. Quomodo igitur scriptum est in Evangelio, quod quidam remis sulcantes mare adversus contrarios ventos jam fessi erant, et viginti quinque, sive triginta stadiis laborantes, portum tenere non poterant, et postea Dominus supervenit, et quiescere fecit fluctus tumentes, navemque ejus hinc inde latera tundebantur, ab imminente discrimine liberavit (Joan. vi): sic intellige quoniam et angeli volebant quidem hominibus præbere auxilium, et eis ab ægrotationibus suis tribuere sanitatem, quia omnes sunt apparitores spiritus in ministerium missi propter eos qui consecuti sunt salutem (Hebr. i): qui quantum in suis viribus erat, adjuvabant homines. Videbant autem multo inferiorem suam esse medicinam, quam illorum cura posebat. Porro ut de exemplo possis intelligere quod dicimus, vide mihi urbem in qua ægrotent plurimi, et medicorum frequens adhibeatur manus: sint diversa vulnera, quotidie in emortuam carnem serpens putredo penetret: et tamen medici qui adhibiti sunt ad curandum, nequeant alia ultra invenire medicamina, et artis suæ scientia magnitudinem mali vincere; cum hæc in talibus nacti sint, eveniat aliquis archiater qui habeat summam in arte notitiam, et illi qui prius sanare nequiverant cernentes magistri manu putredines cessare vulnerum, non invident, non livore crucientur, sed in laudes erumpant at-

parum constans fait) dicemus paulo inferius ad Homil. 23 et 24.

chiatu, et prædicant Deum qui et sibi et ægrotantibus tantæ scientiæ hominem miserit. In hanc ergo similitudinem et multitudo exercitus angelorum audita est dicens : *Gloria in excelsis Deo, et super terram pax in hominibus bonæ voluntatis*. Postquam enim Dominus venit ad terram, pacem fecit per sanguinem crucis suæ, sive eorum quæ in terra erant, sive eorum quæ in cælis (*Ephes. 1*). Siquidem volentes angeli ut recordarentur homines creatoris sui, cum fecissent omnia quæ in suis viribus erant, ut sanarentur, et nolissent illi respicere sanitatem, cernunt eum qui sanare potuit, et glorificantes dicunt : *Gloria in excelsis Deo et super terram pax*. Diligens Scripturæ lector inquirat quomodo Salvator loquitur : *Non veni pacem mittere super terram, sed gladium* (*Matt. x*), **283-284** et nunc angeli in ejus nativitate decantant, *super terram pax*. Siquidem et in alio loco ex persona ipsius dicitur : *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non sicut mundus iste dat pacem, ego do pacem* (*Joan. xiv*). Videat ergo quod inferimus, an possit solvere quæstionem. Si scriptum esset, *super terram pax*, et hucusque esset finita sententia, recte quæstio nasceretur. Nunc vero in eo quod additum est, hoc est, quod post pacem dicitur, *in hominibus bonæ voluntatis*, solvit quæstionem. Pax enim quam non dat Dominus super terram, non est pax bonæ voluntatis. Neque enim ait simpliciter, *Non veni pacem mittere*, sed cum additamento, *super terram* : neque e contrario dixit, *Non veni pacem mittere super terram hominibus bonæ voluntatis*. Hæc locuti sunt angeli ad pastores, qui non solum eo tempore loquebantur, sed usque hodie nisi locuti fuerint ad pastores, et sua eis opera copularint, dicitur ad eos : *Nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum laborabit qui custodit eam* (*Psal. cxxvii*). Si audacter expedit loqui Scripturarum sensum sequenti, per singulas Ecclesias ^b bini sunt episcopi, alius visibilis, alius invisibilis : ille visus carnis, hic sensui patens. Et quomodo homo si commissam sibi dispensationem bene egerit, laudatur a Domino : si male, culpæ et vitio subjacet ; sic et angelus. Scriptum est enim in Apocalypsi Joannis : *Sed habes ibi nomina paucas quæ polluerunt illud, vel illud*. Et rursus : *Habes ibi qui doctrinam Nicolaitarum doceant* (*Apoc. ii*) : ac deinde habes illa vel illa peccata facientes, et accusantur angeli, quibus credite sunt Ecclesiæ. Si autem angelis sollicitudo est, quomodo Ecclesiæ gubernentur, quid necesse est de hominibus dicere, quantum metum habeant, ut possint cum angelis laborantibus laborantes salutem

^a Genebrardus ait : Legit ergo Origenes eum Latinis, *bonæ voluntatis*, non ut Græculi, *bona voluntas*.

^b Demus Adamantii ingenio, quod ita Apocalypsis cap. 11 locum interpretetur, et geminum singulis Ecclesiis episcopum deputet, alterum aspectabilem, alteram sub oculos neutiquam cadentem, quod inferius Homil. 23 replicat : at illud pio unicuique re-

A consequi ? Ego puto inveniri simul posse et angelum et hominem bonos Ecclesiæ episcopos, et quodammodo unius operis esse participes. Quod cum ita sit, petamus omnipotentem Deum, ut angeli et homines, Ecclesiarum episcopi, adjumento sint nobis, et sciamus quoniam utrique pro nobis a Domino judicentur. Quod si illi fuerint judicati, et vitium atque peccatum non in eorum incuria, sed in nostra negligentia fuerit inventum, nos arguemur, atque plectemur. Illis enim universa facientibus, et pro nostra salute nitentibus, nos nihilominus a peccatis vacabimus. Porro frequenter evenit, ut nobis laborantibus, illi suum officium non explant, et in culpis sint. *Et factum est*, inquit, *cum abiissent ab eis angeli in cælos, pastores dixerunt ad invicem. B* *Transsumus usque Bethleem, et videamus hoc verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Venerunt festinantes, et invenerunt Mariam et Joseph et puerum*. Quia festinantes venerant, et non pedetentim, neque lesso gradu, ideo invenerunt Joseph dispensatorem ortus Domini, et Mariam quæ Jesum fudit in partum, et ipsam Salvatorem jacentem in præsepio. Illud erat, de quo propheta vaticinatus est dicens : *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui* : Bos animal mundum est, asinus animal immundum. Cognovit asinus præsepe Domini sui. Non populus Israel cognovit præsepe Domini sui, sed immundum animal ex gentibus. *Israel vero me non cognovit, et populus meus me non intellexit* (*Isai. 1*). Intelligentes hoc præsepe, nitamur cognoscere Dominum, et digni fieri scientia ejus, assumere quoque nativitatem et resurrectionem carnis ejus, sed et inclytum ac secundum majestatis ejus adventum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

285-286 HOMILIA XIV.

De eo quod scriptum est : *Cum autem impleti essent dies circumcisionis ejus, usque ad eum locum ubi ait : Par turturum et duos pullos columbarum.* Cap. II.

D Quod mortuus est Christus, pro peccato mortuus est. Non quia ipse peccaverit, neque enim peccatum fecit, nec inventus est dolus in ore ejus ; sed mortuus est, ut nos qui mortui sumus, illo moriente peccatis, nequaquam peccato et vitio viveremus (*Rom. vi*). Unde scribitur : *Sicut igitur commortui sumus tunc illo moriente, et consurreximus resurgenti : sic cum eo circumcisi sumus, et post circumcisionem solemnem purgatione mandati. Unde non jam indigemus circumcisione carnali. Et ut scias propter nos fuisse illum circumcisum, audi Paulum manifestissime prædicantem. In quo habitat, inquit, omnis plenitudo divinitatis corporaliter, et estis in illo re-*

putandum omnino est, atque a fide absonum, quod paulo post subdit, frequenter evenire bonos custodes angelos, nobis laborantibus, suum officium non explere, et in culpa esse. Vide quæ contra solemnem hanc Origenis de angelorum lapsibus opinionem infra ad Homil. 23 animadvertimus.

pleti, qui est caput omnia principatus et potestatis, in quo et circumcisi estis circumcissione sine manibus in exspoliatione corporis carnis, in circumcissione Christi, consepulti ei in baptisate, in quo et consurreximus per fidem operationis Dei, qui suscitavit eum a mortuis (Col. 1). Et mors igitur, et resurrectio, et circumcissio ejus, pro nobis facte sunt. Cum impleti, inquit, essent dies circumcidendi puerum, vocatum fuerat nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab angelo antequam conciperetur. Vocabulum Jesu gloriosum omni adoratu, cultuque appellari, neque ab eis offerri in mundum, sed ab excellentiori quâdam majorique natura. Unde signanter evangelista addidit dicens: *Et vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum fuerat ab angelo antequam in utero conciperetur.* Dehinc sequitur: *Cum jam impleti essent dies purgationis eorum secundum legem Moysi, duxerunt eum Jerosolymum.* Propter purgationem, inquit, eorum. Quorum eorum? Si scriptum esset propter purgationem ejus, id est, Mariæ quæ pepererat, nihil questionis oriretur, et audacter diceremus, Mariam, a quæ homo erat, purgatione indignisse post partum. Nunc vero in eo quod ait, *dies purgationis eorum*, non videtur unum significare, sed alterum, sive plures. Ergo Jesus purgatione indignus, et immundus fuit, aut aliqua sorde pollutus. Temerarie forsitan videor dicere, sed Scripturarum auctoritate commotus. Vide quid in Job scriptum est: *Nemo mundus a sorde, nec si unius quidem diei fuerit vita ejus* (Job. xv). Non dixit, nemo mundus a peccato, sed

nemo mundus a sorde. Neque enim idipsum significant sordes **287—288** atque peccata. Et ut scias aliud sordem, aliud sonare peccatum, Isaias manifeste docet dicens: *Lavabit Dominus sordem filiorum et filiarum Sion, et sanguinem mundabit de medio eorum, spiritu judicii sordem, et spiritu combustionis sanguinem* (Isai. lv). Omnis anima quæ humano corpore fuerit induta, habet sordes suas. Ut autem scias Jesum quoque sordidatum sentiendum secundum ignominiam crucis, non secundum ipsam quam assumpsit sanctam carnem, de qua Apostolus ait: *In similitudinem carnis peccati* fuisse propria voluntate, quia pro salute nostra humanum corpus assumpserat, Zachariam prophetam ausculta dicentem: *Jesus erat indutus vestibus sordidis* (Zach. iii). Quod quidem et adversus eos^c facit, qui negant Dominum nostrum humanum habuisse corpus, sed cœlestibus et spiritualibus fuisse contextum. Si enim de cœlestibus, et ut illi falso asserunt, de sideribus et alia quadam sublimiori spiritalique natura corpus ejus fuerit, respondeant quare potuerit spiritale corpus esse sordidum, aut quomodo hæc interpretentur quod posuimus, *Jesus erat indutus vestibus sordidis*. Si autem fuerint necessitate compulsi, ut suscipiant, spiritale corpus sordidum intelligi vestimentum, debent consequenter dicere quoniam illud quod in re promissionibus ponitur completum sit, id est: *Senatur corpus animale, surgit corpus spiritale* (I Cor. xv), et quod polluti et sordidi resurgamus, quod etiam cogitare piaculum est maxime eum qui scit scriptum

^a Satis benigne de Adamantio senserit Hieronymus, cum illum ait in præfatione hujusmet translationis, *quasi puerum talis ludere.* Ut enim multa in reliquis in Lucam Homilias absque pronuntiarit: quæ in hac 14 elucubranda effutivit, nullo excusari pacto queunt. Hic Mariam quippe cum homo erat, purgatione indignisse, adeoque fuisse peccato obnoxiam, audacissime blaterat. Scio quod projectam temeritatem Sixtus Senensis lib. vi Bibliothecæ annotatione 136 his nititur excusare: *Intelligit fortasse Origenes non de purgatione ab immunditiis et sordibus partus, quibus nulli dubium est non fuisse Mariam obnoxiam; sed de ritibus et ceremoniis, quibus Moyses puerperas lustrari jusserat: has necesse erat nervari a matre illius, qui legem impleturus venerat, non destructurus.* Cui et suppetias accedit cl. Huetius, idipsum confirmans ex eo quod Homil. 8, in Leviticum scribit Origenes, eas solum mulieres in pariendo esse immundas, quæ semine admissio concipiunt et pariunt; quæ vero semine nentiquam suscepto peperit, eam vero immundam non esse: ubi et insignem ejusdem locum recitat ex homilia 12 in Levit. quo generationis Christi et virginis Mariæ corporis mundities disertissime prædicatur. Sed etsi recte alibi sensisse colligitur homo immoderati ingenii, incertæque sententiæ, minime hinc diluit manifestam noxam. Nam cum alibi quoque homil. scilicet 20 in hunc ipsum Evangelistam, injuriosus in Mariam Virginem sit, quam dicitur accusat incertæque fidei, piæ lectorem monere necesse fuit, quo sibi scandalum caveat, atque orthodoxæ Ecclesiæ, quæ Beatam Virginem speciali Dei privilegio nullum unquam in se admisisse peccatum docet, fidem contra hæreticorum blasphemias teneat.

^b Græca lectio ἀδρῶν, quæ nunc quoque obtinet,

^c pro ἀδρῶν, in errorem Adamantium traxit, quod et notatum Huetio est, qui corruptam eam lectionem vocat, vultque illi hæc alteram omnino substitui, ἀδρῶν, nempe, *ejus*, juxta Vulgatam et Arabicam interpretationem Erpenianæ editionis, quibus addo et Copticam. Et vero Origenem erroris ipse monere potuisset Levitici locus cap. ii, qui puerperæ tantum, non etiam infanti adhiberi purgationem jubet. Nunc quamquam non ob peccatum (quod cogitare de Christo mens refugit) purgatione tamen ob sordes indignisse Jesum, et immundum, aut aliqua sorde pollutum pronuntiat. Perperam quoque in suum sensum detorquet Jobi locum: *Nemo mundus a sorde*, etc. Nequissime vero suum illud hic ingerit solenne deliramentum, tunc sordescere animam, cum mortale corpus induit, parique pacto *Jesum quoque sordidatum sentiendum secundum ignominiam crucis*, quod ejus scilicet anima in muliebri utero sibi corpus adjunxerit. Unde et inferius psalmi vigesimi primi loco abutitur; loquentem inducens Salvatorem: *Ego sum vernis et non homo*, etc. Quod videbat, in matris utero immunditiam corporum, visceribus ejus hinc inde vallatus, et terrenæ faciei patiebatur angustias, etc.

^e Pura Marcionitas atque Ebionitas, quos tradit Gennadius libro de Dogmatibus, cap. 2, affirmasse Dei Filium carnem de cœlo secum attulisse. Quare mirum magis quod ait, illis consensisse Origenem, qui eminentum corpus et specie tenuis apparens, Christum gestasse docuerit. Haud enim scio, quamquam et alibi de vero Christi corpore recte Adamantius sentiat, et cum primis infra ad Homil. 17 an luculentiori testimonio hæc ipsa expositione sordidatum Christi vestium Origenis fides defendi possit. Olim Pamphilus hæc ipsam calumniam ab Adamantii scriptis amovit.

esse: *Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surgit in gloria; seminatur in infirmitate, surgit in fortitudine; seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale.* Oportet ergo, ut pro Domino et Salvatore nostro, qui sordidis vestimentis fuerat indutus, et terrenum corpus assumpserat, ea offerrentur quæ purgare sordes ex Lege consueverant. Quod frequenter inter fratres quaeritur, loci occasione commota retracto. Parvuli baptizantur in remissionem peccatorum. Quorum peccatorum, vel quo tempore peccaverunt? aut quomodo potest ulla lavacri in parvulis ratio subsistere, nisi juxta illum sensum de quo a paulo ante diximus: *Nactus mundus a torde, nec si unius diei quidem fuerit vita ejus super terram?* Et quia per baptismi sacramentum natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur, et parvuli. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non poterit intrare in regnum caelorum (Joan. iii). *Cum, inquit, expleti essent dies purgationis eorum.* Expletur dies et iustitiae. Neque enim statim ut nata fuerit, anima purgatur, nec potest perfectam in ipso ortu consequi puritatem, sed sicut scriptum est in Lege: *Si masculum peperit, septem diebus mater sedebit in sanguine immundo, ac deinde triginta tribus in sanguine puro, et ad extremum et ipse infans sedebit in sanguine purissimo (Luc. ii):* sic quia lex spiritualis est, et umbram habet futurorum bonorum (Rom. vii, et Hebr. x), possumus intelligere purgationem veram nobis evenire post tempus. Ego puto quod et post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos atque purgante, nemo enim absque b sordibus resurgere poterit, nec ullam posse animam reperiri quæ universis statim vitis careat. Unde in regeneratione baptismi assumitur sacramentum, ut quomodo Jesus secundum dispensationem carnis ob-

^a Aut igitur eo dixerat sensu, ut sordes illæ, animæ sordes essent, sive peccatum: et blasphemus in Christum fuit; aut (quod propius ad ejus est mentem) sordes corporis absque crimine censuit: et modo originis peccatum tollit, legalique comparat ceremoniæ Prebaptismum. Et vero alia occurrunt in Adamantii scriptis loca, quæ suspitione hujusce erroris gravissima laborant.

^b Paria his habet inferius homil. 24, ubi eos tantum igneo flumine a Christo baptizatum iri pronuntiat, qui aqua et spiritu fuerint baptizati, et purgatione indiguerint, malorum autem noxas et vitia fore ut flammis penitus excoquantur. Genebrardus cavendam hanc admonet doctrinam: Sixtus Senensis benignius explicat, refertque ad ignem ultimæ conflagrationis, qui ex electis aliquos nondum satis purgatos lustrabit, reprobos vero omnes apprehendet. Refragatur vero Huetius, hocque accipi sensu Origenis non posse verba contendit, quandoquidem ille ne sanctissimos quidem viros, Petrum puta, aut Paulum, hoc futuros igne immunes arbitratur. Rursum Suarezio respondet, qui tom. IV in in S. Thom. q. 46, sect. 4, ut Origenem excuset, mendosa hæc esse et corrupta librariorum vitio contendit. Idque ex eo potissimum probat, quod paulo superius ipse ait Origenes, *quod polluti et sordidi resurgamus, etiam cogitare piaculum est.* Nimirum tantam (inquit Huetius) in multis hæsitacionem Origenis deprehendimus, ut novum mihi non sit, eadem homilia diversa

aliquæ purgatus est, ita etiam nos spiritali regeneratione purgemur. *Duxerunt illum secundum legem Moysi in Jerusalem, offerre 289 - 290 ante conspectum Domini.* Ubi sunt qui Deum Legis negant, qui aiunt non istum, sed aliam a Christo fuisse in Evangelio prædicatum? *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub Lege.* Ergo putandum est, ut Filium suum bonus Deus sub Lege fecerit Creatoris, et sub inimici jure quod ipse dederat? Quin potius ideo sub Lege factus est, ut redimeret eos qui sub Lege erant (Gal. iv), et aliæ legi subiceret, de qua dudum lectum est, *Attendite, popule meus, legem meam, et reliqua. Adduxerunt ergo eum, et steterunt ante conspectum Domini.* Cujus Scripturæ præcepta complentes? Nempe illius. *Sicut scriptum est, inquit, in Lege Moysi, quia omne masculinum quod aperit vulvam, sanctum Domino vocabitur, et ter per annum apparebit omne masculinum in conspectu Domini Dei.* Masculina quæ ex eo quod vulvam matris aperuerunt sancta erant, offerebantur ante altare Domini. *Omne, inquit, masculinum quod aperit vulvam.* Sacratum quippiam sonat. Quemcumque enim de utero effusum mærem dixeris, non sic aperit vulvam matris suæ, ut Dominus Jesus, quia omnium mulierum non partus infantis, sed viri coitus vulvam reserat (Num. viii). Matris vero Domini eo tempore vulva reserata est, quo et partus editus, quia sanctum uterum et omni dignatione venerationis venerandum ante natiuitatem Christi masculinus omnino non tetigit. Audeo quid loqui, quia et in eo quod scriptum est: *Spiritus Dei veniet super te, et virtus Altissimi obumbrabit te (Luc. i),* principium seminis et conceptus fuerit, et sine vulvæ reseratione novus in utero foetus adoleverit. Unde et Salvator loquitur: *Ego sum vermis et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis (Ps. xxi).* Videbat in ma-

illum et pugnantia prodidisse. Enimvero quid hoc ipso manifestius effato: *Neque enim absque sordibus resurgere poterit?* Eos adeo, qui ab erroris nota locum hunc vindicare satagunt, nisi arbitror frustra.

^c Par quidem error est velustiorum aliquot scriptorum, atque imprimis Tertulliani libro de Carne Christi, cap. 25, atque eorum, quos Genebrardus atque Huetius prætexunt, Ambrosii scilicet, Athanasii, Basilli, qui de Virginei claustræ apertione in partu disserant. Probe autem Huetio notandum est, omnibus iis exceptionem illam adhibendam esse, qua ad solvendum Ambrosii locum, usus est Thomas p. 3, q. 28, a 2, ita nempe locutus Patres illos, cum illud Evangelistæ expnerent: *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur:* quod quidem ex vulgata loquendi consuetudine usurpatum est, non ad significandam Virginei sigilli in puerperio hætionem, sed exitum duntaxat prolis de utero. Cæterum eodem annotante Huetio, hoc est optimæ Patrum tam Græcorum, quam Latinorum partis, et Ephesini præterea concilii decretum, perpetuo Ecclesie consensu comprobatum, eoque Ezechielis oraculo corroboratum: *Porta hæc clausa erit: non aperietur, et vir non transibit per eam; quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam; eritque clausa principi, illibatam et in conceptu et in partu Mariæ virginitatem, Christique corpus eodem modo foras prodidisse, quo ad discipulos obseratis foribus penetravit.*

tris utero immunditiam corporum, visceribus ejus A hinc inde vallatus, terrenæ fœcis patiebatur angustias, unde assimilat se vermi, et dicit: *Ego sum vermis, et non homo*. Ex mare quippe ac femina homo nasci solet, ego vero non ex masculo et femina secundum ritum humanum atque naturam, sed in exemplum vermis natus sum, cujus non est aliunde semen, sed in ipsis, et ex ipsis in quibus coalescit corporibus origo est. Propter quod quia omne masculinum quod aperit vulvam, sanctum Domino vocabitur, ductus est in Jerosolyinam, ut appareret ante conspectum Dei, et propter illud quod sequitur, *Ut daretur munus pro eo quod in Legge Domini scriptum est: Par turturum aut duos pullos columbarum* (Luc. ii, 24). Turturum par, et duos pullos columbarum, pro Salvatore videmus oblatos. Ego et aves istas beatas puto quæ pro ortu Domini oblatæ sunt, et quomodo asinam Balaam miror, et felicitate accumulo, quia digna fuerit non solum videre angelum Dei, sed etiam ore reserato in humanum sermonem erumpere: sic multo amplius has volucres prædico, easque sustollo, quod pro Domino nostro et Salvatore oblatæ sunt. *Ut offerrent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum*. Novum quid forsitan videar inferre, sed pro majestate parum dignum. Sicut nova fuit generatio Salvatoris, non ex viro et muliere, sed ex sola tantum Virgine: sic et par turturum et duo pulli columbarum non fuerunt tales quales oculis carnis aspiciamus; sed quales Spiritus sanctus est, qui in specie columbæ descendit et venit super Salvatorem, quando in Jordane baptizatus est (Math. iii). Tale fuit et par turturum: non erant illæ volucres * ut istæ quæ per ærem volitant, sed divinum quiddam et humana contemplatione angustius, sub specie columbæ et turturis apparebat, ut non talibus victimis qualibus omnes homines, ille qui pro toto mundo nascebatur, et pati habebat, coram Domino mundaretur, **291-292**, sed ut dispensatio ejus nova omnia, ita novas quoque haberet hostias, secundum voluntatem omnipotentis Dei in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XV.

De Simeone, quod in spiritu ad templum venerit, usque ad eum locum, ubi ait: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, in pace*. Cap. II.

Digna Dei munere quærenda est ratio. *Simeon vir sanctus et Domino placens*, sicut in Evangelio scriptum est, *expectans consolationem Israel, responsum acceperat a Spiritu sancto, non se prius mortem obiturum quam videret Christum Domini*. Quid ei profuit, ut videret Christum? Utrum hoc tantum in promissione habuit, ut videret illum, nihilque ex visu ejus consequeretur utilitatis? an latet aliquod donum dignum Dei, quod beatus Simeon et meruit, et acce-

* Merito Origenes, quod in Scripturis edisserendis, pessumdato sæpius historico sensu, allegoricis expositionibus rei veritatem prævertit, male apud Ecclesiæ Patres continuo audiit. Haud certe scio, qua possit hæc interpretatio excusatione obliniri,

pit? Fibriam vestimenti Jesu mulier tetigit et sanata est (Math. ix). Si illa ad extremam partem vestimenti tantum emolumenti habuit, quid putandum est de Simeone, qui in suas ulnas accepit infantem, et brachiis tenens lætabatur atque gaudebat videns parvulum a se gestari, qui ad vinctos venerat resolvendos, seque ipsum nodis corporis liberandum: sciens neminem posse de clastro corporis quempiam emittere cum spe futuræ vitæ, nisi eum quem in brachiis continebat. Unde ad eum loquitur: *Nunc dimittis, Domine, servum tuum in pace*. Quamdiu enim Christum non tenebam, quamdiu illum meis brachiis non arctabam, clausus eram, et de vinculis exire non poteram. Hoc autem non solum de Simeone, sed de omni humano genere sciendum est. Si quis egreditur e mundo, si quis e carcere vinctorum domo dimittitur, ut ad regnandum vadat, sumat Jesum in manibus suis, et circumdet eum brachiis suis, totum habeat in sinu, et tunc exultans ire poterit, quo desiderat. Considerate quanta dispensatio præcesserit, ut Filium Dei Simeon mereretur tenere. Primum responsum a sancto Spiritu acceperat, non eum videre mortem, nisi prius vidisset Christum Domini. Deinde non fortuito ac simpliciter ingressus est templum, sed venit in templum in Spiritu Dei. *Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei* (Rom. viii, Ephes. ii). Spiritus igitur sanctus eum duxit in templum. Tu quoque si vis tenere Jesum, et amplectare manibus, et dignus fieri exire de carcere, omni labore nitere, ut ducem habeas Spiritum, veniasque ad templum Dei. Ecce nunc stas in templo Domini Jesu, hoc est, in Ecclesia ejus, hoc est templum de vivis lapidibus exstructum. Stas autem in templo Domini, quando vita tua, et conversatio Ecclesiæ fuerit appellatione dignissima. Si veneris spiritu ad templum, invenies parvulum Jesum, levabis illum brachiis tuis et dices: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, in pace, secundum verbum tuum*. Simulque attende quod solutioni, et dimissioni pax addita sit. Non enim ait, Dimitti volo, sed cum additamento, in pace dimitti. Nam et beato Abraham hoc idem promissum est: *Tu autem vades ad patres tuos in pace, nutritus in senecta bona*. Quis est qui moriatur in pace, nisi qui habet pacem Dei, quæ omnem sensum superat, custoditque cor possessoris sui? Quis est qui de sæculo isto recedit in pace, nisi is qui intelligit quod Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, nihilque inimicum habet adversarium Dei, sed omnem pacem atque concordiam bonis in se operibus assumpsit, et sic in pace dimittitur pergere ad sanctos Patres, ad quos et sanctus Abraham profectus est (Phil. i)? Quid de Patribus loquar? ad Ipsum quoque qui patriarcharum princeps et Dominus est, ire Jesum, de quo dicitur: *Melius est resolvi et esse cum Christo*. Ille habet Jesum, qui audet loqui: *Vivo jam*

cum turtures pro Christo oblatos fuisse negat, volucres, ut istæ sunt, quæ per ærem volitant, sed divinum quiddam et humana contemplatione angustius, sub specie columbæ et turturis apparuisse.

non ego, venit vero in me Christus (Galat. II, 20). Ut igitur et nos stantes in templo, et tenentes Dei Filium, amplexantesque eum, digni remissione, 293—294 et profectio ad meliora simus, oremus omnipotentem Deum, oremus et ipsum parvulum Jesum, quem alloqui, et tenere desideramus in brachiis: cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

De eo quod scriptum est: Erant pater ejus et mater mirantes super his quæ dicebantur de eo, usque ad locum ubi ait: Ecce iste positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel. Cap. II.

Et erant, inquit, pater illius et mater admirantes super his quæ dicebantur de eo. Congregemus in unum ea quæ in ortu Jesu dicta scriptaque sunt de eo, et nunc scire poterimus singula quæque digna esse miraculo. Quomobrem mirabatur et pater (sic enim appellatus est Joseph, quia nutritus fuit), mirabatur et mater super omnibus quæ dicebantur de eo. Quænam ergo sunt, quæ de parvulo Jesu fama disperserat? Pastores erant in regione illa, vigilantes et observantes custodias noctis supra gregem suum. Venit angelus sub ipsa hora nativitate Jesu, et ait ad eos: Annuntio vobis gaudium magnum. Ite, et invenistis infantem involutum pannis, et positum in praesepio. Necdum angelus verba finierat, et ecce multitudo cælestis exercitus laudare coepit et benedicere Deum. Cum hoc pastores trepidi perspexissent, et angelus recessisset ab eis, dixerunt ad invicem: Eamus Bethleem, et videamus factum quod Dominus ostendit nobis. Venerunt et invenerunt parvulum. Tam illi quam parentes, videntes quæ facta fuerant, admirabantur super hoc. Et de Simeone scribitur, quod rumorem auxerit miraculi, vel magna pars fuerit, tenuitque puerum in brachiis suis, et ait: Nunc dimittis, Domine, servum tuum in pace, secundum verbum tuum, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Fastidium et, ut ita dicam, culmen super his quæ jactabantur de Jesu, et pater et mater illius mirabantur, sermo Simeonis fuit. Non enim sufficit ei tenere parvulum, et ea quæ de semetipso scripta sunt proloqui, sed benedixit patri illius et matri: et de ipso quoque prophetavit infante, dicens: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur. Tuam quoque ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur de multis cordibus cogitationes. Quid sibi vult quod ait, Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel? Huic quid simile in Evangelio secundum

A Joannem reperi scriptum: In judicium ego in mundum istum veni, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant (Joan. IX). Quomodo ergo in judicium venit, ut non videntes de nationibus viderent, et qui prius videbant de Israel cæci fierent: sic venit in ruinam et resurrectionem multorum. In adventu enim Domini Salvatoris, qui prius steterant, corruerunt, et qui ceciderant, surrexerunt. Una hæc est interpretatio de eo quod dictum est: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel. Est autem et altius quid intelligendum adversus eos vel maxime, qui contra Conditorum latrant, et hinc inde de veteri Testamento, quæ non intelligunt, testimonia congregantes, simplicium corda decipiunt. Aiunt enim: Ecce Deus Legis et prophetarum, videte qualis sit: Ego, inquit, occidam, vivere faciam: percutiam, et ego sanabo: et non est qui eruat de manibus meis (Deut. xxxii). Audiunt, occidam, et non audiunt, vivificabo: audiunt, percutiam, et audire contemnunt, et ego sanabo. Istiusmodi occasionibus Creatorem calumniantur. Igitur antequam interpretetur quem sensum habeat: Ego interficiam et vivificabo, percutiam et sanabo, opponam eis testimonium Evangelii, dicamque adversus 295-296 hæreticos. Innumerabiles quippe hæreses sunt, quæ Evangelium secundum Lucam recipiunt. Si propterea eruentus, et in tantum sævus et crudelis est Conditor, quia dicit: Ego interficiam, et vivificabo: percutiam, et sanabo, manifestissime est et Jesum ipsius esse Filium; eadem siquidem de eo scripta sunt: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel. Non in resurrectionem tantum, sed et in ruinam. Si malum est interficere, malum sit et in ruinam venire. Quid respondebunt? Utrumne recedent a cultu ejus, an quærent aliquam interpretationem, et ad tropologias confugient, ut quod in ruinam venerit, benignitatem magis quam austeritatem sonet? Et quomodo justum erit ipando quid in Evangelio tale reperitur, ad allegorias et novas intelligentias confugere: quando vero in veteri instrumento, statim accusare, et nullam explanationem, quamvis probabilis sit, recipere? Sed et hoc quod sequitur: In judicium ego veni in mundum istum, ut non videntes videant, et qui vident cæci fiant, quamvis quærant ut edisserant, implere non poterunt. Ego vero quia opto esse b Ecclesiasticus, et non ab hæresiarcha aliquo, sed a Christi vocabulo nuncupari, et habere nomen quod benedicatur super terram, et cupio tam opere quam sensu et esse et dici Christianus, æqua-

^a Colligere hinc licet, quemadmodum et interius ex homiliarum 18 et 36 clausulis, aliisque plurimis locis, quos ad Homilias in Jeremiam atque Ezechielem notavimus, sensisse Origenem, orandum quidem cum Patre Filium, sed diverso orationis genere: quæ illi multam invidiam doctrina peperit, perinde atque sensisset: Non esse orandum Filium, neque cum Patre Patrem. Hoc nimirum criminatur Theophilus in synodica a nobis primum vulgata inter Hieronymianas epist. 92, n. 2, col. 541, quam juvabit

recoluisse.

^b Damus hanc Origeni laudem, quod internecinum cum hæreticis bellum perpetuo gesserit, eaque continuo teneri firmiter, ac credi jusserit, quæ ab Ecclesia proponerentur. Pamphilus in Apologia: Quomodo, inquit, universa hæreticorum dogmata destruens, ipse (Origenes) semper Apostolicam confirmaverit fidem, si velimus omnes sententias ejus congregare, et longum satis est, et erit tam nobis, qui scribimus, onerosum, quam legentibus lædiorum.

lōm et in veteri et in nova Lege quæro rationem. Loquitur Deus : *Ego interficiam* : libenter habeo ut interficiat me Deus. Quando enim vetus in me homo est, et vivo adhuc quasi homo, cupio ut occidat in me Deus veterem hominem, et vivificet me ex mortuis. *Primus enim, ait, homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis* (1 Cor. xv). Secundum hunc sensum intelligitur et illud : *In iudicium ego veni in mundum istum, ut qui non vident, videant : et qui vident, cæci fiant*. Habemus in nobis omnes homines, et aspectum et cæcitatem. Adam et videbat, et non videbat. Eva quoque, antequam aperirentur oculi ejus, vidisse describitur. *Vidit, inquit, mulier lignum, quia bonum ad comedendum, et optimum oculis ad videndum, et tollens de fructu ligni, comedit, et dedit viro suo, et comederunt* (Gen. iii). Igitur non erant cæci, sed videbant. Deinde sequitur : *Et aperti sunt oculi eorum*. Ergo cæci fuerant, nec videbant, quorum oculi postea sunt aperti. Sed qui bene ante viderant, postquam Domini mandatum prætergressi sunt, cœperunt videre male et aspectum obedientiæ subripiendo delicto, postea perdiderunt. Ego sic intelligo et illud quod dicit Deus : *Quis fecit mutum et surdum, videntem et cæcum ? Nonne ego Dominus Deus* (Exod. iv) ? Est oculus corporis, quo terrena ista conspiciamus, oculus secundum sensum carnis, de quo Scriptura dicit : *Frustra incedis inflatus sensu carnis* (Colos. ii). Cui habemus alium contrarium meliorem, et divina sapientem : qui quia cæcus in nobis erat, venit Jesus ut faceret eum videre, ut qui non videbant, viderent, qui autem videbant, cæci fierent. Juxta hunc ergo sensum, et hoc quod nunc habemus in manibus est intelligendum : *Ecce iste positus est in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel*. Habeo aliquid in me quod male stat, et peccati superbia se erigit : hoc cadat, hoc subruatur. Quod si ceciderit, quod ante ruerat, surgens stabit. Interior homo meus quondam jacebat elisus, et exterior stabat erectus. Antequam crederem in Jesum, bonum in me jacebat, malum stabat. Postquam ille venit, tunc quod in me malum fuit, corruit, et expletum est illud : *Semper mortificationem Jesu in corpore circumferentes*. Et illud : *Mortificate membra vestra super terram, fornicationem, immunditiam, luxuriam, idololatriam, veneficia* (Coloss. iii), et cætera. Horum omnium utilis ruina facta est. Et de hac ruina dicitur : *Ubiunque erit cadaver, illic congregabuntur aquilæ* (Matt. xiv). Cadaver^a quippe a casu nomen accepit. Una est hæc ruina, ad quam primum

297-298 venit Jesus : nec potest facere resurrectionem, nisi ruina præcesserit. Venit ante de-

^a Hæc minime necesse est a Latino Interprete verba suppleta arbitrari : *Cadaver* quippe a *ca* u nomen accepit. Non enim semel Origenes in hac ludit etymologia, ut S. Epiphanius testatur Epist. ad Joannem Jerosolymitanum inter Hieronymianas 51 n. 4 : *Corpus hoc ob id juxta Græcos δέμας, id est, vinculum, sive juxta aliam proprietatem πτώμα,*

A struere quod in me malum fuit, ut, illo destructo et mortificato, consurgat in me et vivificetur id quod bonum est, ut consequamur regnum cœlorum per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

De eo quod scriptum est : *Erant pater ejus et mater admirantes super his quæ dicebantur de eo*, et rursus usque ad eum locum ubi de Anna scribitur. Cap. II.

Lucas qui scripsit : *Spiritus sanctus veniet super te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, propter hoc et quod natum fuerit sanctum, vocabitur Filius Dei* : et qui manifeste nobis tradidit, quoniam Virginis filius Jesus est, nec de humano conceptus est semine : iste patrem ejus Joseph testatus est, dicens : **B** *Erant pater illius et mater admirantes super his quæ dicebantur de eo*. Quæ igitur causa exstitit, ut eum qui pater non fuit, patrem esse memoraret ? Qui simplici expositione contentus est, dicit : *Honoravit eum Spiritus sanctus Patris vocabulo, quia nutrierat Salvatorem*. Qui autem altius aliquid inquirat, potest dicere : quia generationis ordo a David usque ad Joseph deducitur (Matt. i), et ne videretur frustra Joseph nominari, qui pater non fuerat Salvatoris, ut generationis ordo haberet locum : pater appellatus est Domini (Luc. iii). Admirabantur igitur pater illius et mater super his quæ dicebantur de eo, tam ab angelo, quam a multitudine cœlestis exercitus, nec non a pastoribus. Omnia quippe hæc audientes, vehementissime mirabantur.

C Dehinc Scriptura ait : *Benedixit ei Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus : Ecce iste positus est in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicitur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*. Quomodo Salvator in ruinam et in resurrectionem multorum venerit, est contemplandum. Qui [Al. Quid] simpliciter exponit, potest dicere, in ruinam eum venisse infidelium, et in resurrectionem credentium. Qui vero curiosus interpret est, dicit, nequaquam eum cadere qui ante non steterit. Da mihi igitur, qui fuerit ille qui steterit, et in cuius ruinam Salvator advenerit, necnon et eum qui consurgat. Nam utique ille consurgit, qui antea corruerat. Videndum est utique, ne forte Salvator non aliis atque aliis in ruinam venerit et resurrectionem multorum, sed iisdem et in ruinam et in resurrectionem venerit. *In iudicium, ait, ego veni, ut qui non videbant videant, et qui videbant cæci fiant* (Joan. ix). Est enim in nobis quod videbat prius, et postea videre desivit : et aliud quod non videbat, et postea cœpit videre. Verbi gratia : Volo videre illis oculis, quibus antea non videbam, et qui mihi postea reserati sunt, quoniam

Id est, cadaver, dici, quia anima de cœlo ruerint. Enimvero sic vocant Græci corpus exanimæ πτώμα. Adamantius et commodam nactus suæ expositioni etymologiam, quam alias ad opinionem suam asserendam torquebat, hic ipse scripserit, πτώμα γούν ἀπό πτώσεως λέγεται : *Cadaver quippe a casu nomen accepit*.

post inobedientiam et Adam et Evæ oculi sunt aperti, de quibus superiori sermone tractavimus. Nunc autem interpretandum, quid sibi velit hoc quod ait: *Ecce hic positus est in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel.* Me oportet primum cadere, et cum cecidero, postea bene resurgere, ne Salvator causa fuerit malæ ruinæ; sed propterea cadere me fecit, ut consurgam, et multo mihi ruina utilior fuerit, quam illud tempus quo videbar stare. Stabam enim in peccato eo tempore, quo peccato vivebam: et quia peccato stabam, prima mihi utilitas fuit ut caderem, et peccato morerer. Denique et sancti prophetæ, quando augustius aliquid contemplantur, cadebant in faciem suam. Propterea autem cadebant, ut peccata per ruinam plenius purgarentur. Hoc ipsum et Salvator tibi primum concedit, ut corruas. Ethnicus eras, cadat in te ethnicus: diligebas scortum, primum in te scortum intereat: peccator eras, cadat in te peccator, ut possis dehinc resurgere et dicere: *Si commortui sumus, et convivemus: et si mortis conformes, simul et resurrectionis erimus (Rom. vi).*

297 - 298 Iste igitur in ruinam et in resurrectionem multorum positus est in Israel, hoc est, in his qui plena possunt acie, et ratione conspiceret. Et in signum cui contradicetur. Omnibus quæ narrat historia de Salvatore, contradicetur. Virgo mater est, cui contradicetur. Marcionitæ contradicunt huic signo, et aiunt, penitus eum de muliere non esse generatum. Ebionitæ contradicunt signo, dicentes ex viro et muliere ita natum esse, ut nos quoque nascimur. C

habuit corpus humanum, et hoc signum est cui contradicetur. Alii enim dicunt, eum venisse de cælis: alii, tale * quale nos corpus habuisse, ut per similitudinem corporis etiam nostra corpora redimeret a peccatis, et daret nobis spem resurrectionis. Resurrexit a mortuis: et hoc signum est cui contradicetur, quomodo resurrexit, et utrum ipse, et talis qualis mortuus est, an certe in melloris substantiæ corpus resurrexerit. Et est infinita contentio: aliis dicentibus, fixuram clavorum Thomæ

* Observatum est supra ad homiliam 14 verissime creditum probatumque Origeni, vere humanum corpus, et non eminentiam Christum gestasse. Nunc ergo quando hæreticos pronuntiat, qui eum putant, tale quale nos corpus habuisse, et a semetipso dissentire, atque a veritate longius aberrare prima fronte videatur. Verum res aliter putanda est, Ebionitas siquidem perstringit, qui communi lege nature ex viro et muliere generatum corpus assumpsisse sibi Christum impie desinebant. Hincque adeo de illa putandus est loqui dissimilitudine, quam ipsemet in proemio librorum de Principiis astruit inter nostrum et Christi corpus: *Incarvatus, inquit, est (Christus) cum Deus esset, et homo mansit, quod Deus erat, corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solo differens, quod natum ex Virgine de Spiritu sancto est. Et quoniam hic Jesus Christus natus et passus est in veritate, et non per imaginem, communi hac morte vere mortuus est, vere enim a mortuis resurrexit.*

^b Hoc quoque supra notatum est nobis ad homiliam 14 contra Origenem, ubi Mariam Christi matrem, utpote hominem, purgatione indiguisset a

ostendit in manibus suis (Joan. xx): aliis e regione tractantibus, si idem corpus habuit, quomodo clausis ingressus est ostiis, et stetit? Vides igitur quemadmodum argumentis variis etiam resurrectioni ejus quæstio concitetur, et fit signum cui contradicetur. Ego et hoc quod prophetarum ore prædictum est, puto signum esse cui contradicetur. Sunt enim plures heretici, qui asserunt eum a prophetis penitus non fuisse prædictum. Et quid me necesse est multa prosequi? Omnia quæ de eo narrat historia, signum est cui contradicetur. Non quod contradicant hi qui credunt in eum: nos quippe omnia scimus vera esse quæ scripta sunt; sed quia apud incredulos universa, quæ de eo scripta sunt, signum sit cui contradicetur. Deinde Simeon ait: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Quis est iste gladius, qui non aliorum tantum, sed etiam Mariæ cor pertransit? Aperte scribitur, quod in tempore passionis omnes sint apostoli scandalizati, ipso quoque Domino dicente: *Omnes vos scandalizabimini in nocte hac (Matth. xxvi).* Ergo scandalizati sunt universi, in tantum ut Petrus quoque apostolorum princeps tertio denegarit. Quid? putamus quod, scandalizatis apostolis, ^b Mater Domini a scandalo fuerit immunis? Si scandalum in Domini passione non passa est, non est mortuus Jesus pro peccatis ejus. Si autem omnes peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratia ejus et redempti, utique et Maria illo tempore scandalizata est. Et hoc est quod nunc Simeon prophetat, dicens: *Et tuam ipsius animam, quæ scis absque viro peperisse te Virginem, quæ audisti a Gabriele: Spiritus sanctus veniet super te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, pertransibit infidelitatis gladius, et ambiguitatis mucrone ferieris, et cogitationes tuæ te in diversa lacerabunt, cum videris illum, quem Filium Dei audieras, et sciebas absque semine viri esse generatum, crucifigi et mori, et suppliciis humanis esse subjectum, et ad postremum lacrymabiliter conquerentem atque dicentem: Pater, si possibile est, pertranseat calix iste a me (Matth. xxvi). Et tuam ergo animam pertransibit*

peccato sensit, refragari hanc sententiam orthodoxæ Ecclesiæ consensui, Tridentinique concilii decreto, sect. 6, can. 25, quo B. Virgo nullam unquam in se peccatum admisisse *speciali Dei privilegio* declaratur. Id ipsum hic reponimus Adamantio, qui *scandali, infidelitatis, ambiguitatisque* reas notas, culpamque sanctissimæ Dei Matri audet inturere. Quamquam, ut ne quid dissimulem, scio, et cl. Hæreticus notat, hanc ipsam Origenis sententiam totidem propemodum verbis in epistolam suam 317 retulisse Magnum Basilium, qui gladii nomine fluctuationem quandam indicari a Simeone scribit, divisionem in partes Mariæ animam, mortem patiente Filio, juxta ejusdem oraculum: *Omnes scandalizabimini in me.* Alioquin ad sanctam Virginem morus Christi fructum non fuisse perventurum. Addit laudatus Abriensis episcopus Titum Hostrenum, Amphilochem, Orat. 3 de Occursu Domini, Chrysostomum in psal. xii, Cyrillum in Joannem, aliosque nonnullos, qui Simeonis prophetiam eodem explicant sensu: timetis post dubitationem statim animo confirmatam Mariam fuisse, plerique omnes minime diffiteantur.

gladius, ut revelentur ex multorum cordibus cogitationes. Cogitationes erant malæ in hominibus, quæ propterea revelatæ sunt, ut prolatae in medium perderentur, et interfectæ atque emortuæ esse desinerent, et occideret **301 - 302** eas ille qui pro nobis mortuus est : quæ in die enim absconditæ erant cogitationes, nec prolatae in medium, impossibile erat eas penitus interfici. Unde et nos, si peccaverimus, debemus dicere : *Peccatum meum notum feci tibi, et iniquitatem meam non abscondi. Dixi, Annuntiabo iniquitatem meam contra me Domino (Psal. xxxii).* Si enim hoc fecerimus, et revelaverimus peccata nostra non solum Deo, sed et his qui possunt mederi vulneribus nostris atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait : *Ecce delebo ut nubem iniquitatis tuas, et sicut caliginem peccata tua (Isai. xliv).* Post Simeonis prophetiam, quia necesse erat ut mulieres etiam salvarentur, venit propheta mulier, de qua scribitur : *Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser. Quam pulcher ordo ! Non venit ante virum mulier, sed primum venit Simeon, qui apprehendit infantem, et tenuit in brachiis suis : deinde mulier, cujus non sunt quidem verba digesta ; sed dictum est generaliter quod confessa sit Domino, et locuta de eo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. Et juste sancta mulier spiritum prophetandi meruit accipere, quia longa castitate, longisque jejuniis ad hoc culmen ascenderat. Videte, mulieres, testimonium Annæ, et imitamina illud, si quando vobis evenerit ut perdatis viros. Considerate quid de ea scriptum sit : *Septem annis vixit a virginitate sua cum viro suo, et reliqua, propterea propheta fuit. Neque enim ut libet et fortuito Spiritus sanctus habitavit in ea. Bonum est et primum, si qua potest virginitatis gratiam possidere. Si autem hoc non potuerit, sed evenerit ei ut perdat virum, vidua perseveret. Quod quidem non solum post mortem viri, sed etiam cum ille vivit debet habere in animo, ut etiamsi non venerit voluntas ipsius et propositum, a Domino coronetur, et dicat : Hoc voveo atque promitto, si mihi humanum aliquid quod non opto contigerit, nihil aliud faciam quam incontaminata viduaque perseverem. Nunc vero et secundæ et tertiæ et quartæ nuptiæ, ut de pluribus taceam, reperiuntur, et non ignoramus quod tale conjugium ^a ejiciet nos de regno Dei. Sicut enim ab ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed et nuptiæ repellunt, ne-**

^a Hæc quoque absquâ Ecclesie dogmatis sententia est de iteratis nuptiis, quod ejiciant de regno Dei. Et licet paulo post summam severitatem ipse temperet Adamantius, et metuentis potius quam asserentis modo pronuntiet : eum tamen eas quasi pio et Christiano homine indignas traducat, nolique digamum esse *(e Ecclesia, et de eo numero, qui non habet rugam aut maculam, et merito vapulat ab ecclesiasticis scriptoribus, præcipueque Theophilo, et rationem Ecclesie passim videtur accepisse. Notum Montanistarum et Novatianorum hujusmodi placita orthodoxorum anathematis confixa ;*

^A que enim episcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec vidua possunt esse digami : sic forsitan et de cæta primitivorum, immaculatumque Ecclesie, quæ non habet maculam, neque rugam, ejicietur digamus : non quo in æternum mittatur incendium, sed quo partem non habeat in regno Dei. Memini, cum interpretarer illud, quod ad Corinthios scribitur : *Ecclesie Dei, quæ est Corinthi, cum omnibus qui invocant eum, dixisse me diversitatem Ecclesie, et eorum qui invocant nomen Domini. Puto enim monogamum, et virginem, et eum qui in castimonia perseverat, esse de Ecclesia Dei : eum vero qui sit digamus, licet bonam habeat conversationem, et cæteris virtutibus polleat, tamen non esse de Ecclesia et de eo numero, qui non habent rugam aut maculam, aut aliquid istiusmodi ; sed esse de secundo gradu, et de his qui invocant nomen Domini, et qui salvantur quidem in nomine Jesu Christi, nequam tamen coronantur ab eo. Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

303-304 HOMILIA XVIII.

De eo quod scriptum est : *Puer autem crescebat et confortabatur, usque ad eum locum, ubi ait : An nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt oportet me esse ? Cap. II.*

Natus est Dominus meus Jesus, et ascenderunt parentes ejus in Jerosolymam, ut complerent ea quæ fuerant in Lege præcepta, et offerrent pro eo par turturum, et duos pullos columbarum. Tenuit eum brachiis suis Simeon, ut dudum lectum est, et prophetavit de eo quæ narrat historia : et postquam omnia in more completa sunt, revertuntur parentes quo Jesus ^b tunc agebat : et tamen crescebat et confortabatur sapientia et gratia. Necdum quadraginta dies purgationis impleverat, necdum Nazareth venerat, et jam totam sapientiam respiciebat. Potuit Scriptura dicere, crescebat et confortabatur, et accipiebat spiritum ; sed qui evacuaverat se formam servi accipiens (*Philip. ii*), statim ut pro mundatione ^c ejus sacrificium oblatum est, id quod vacuefecerat, adimplevit : non quod corpus ejus illico majus fuerit effectum ; sed quod sacratius quippiam demonstraretur, Scriptura referente : *Puer autem crescebat et confortabatur, et replebatur sapientia. Queramus sicuti alibi de parvulo scriptum sit, crescebat et confortabatur, ut ex collatione multorum quid plus in Domino nostro dicatur, intelligere valeamus. De Joanne : Puer autem crescebat et confort-*

nec tamen diffidendum Origenis ævo secundas nuptias licuisse quidem, sed aliquam tamen incontinentiæ speciem præ se tulisse, et penitentis impositione notatas.

^b Rescripsimus tunc, pro quo nunc legebatur antea, idque genus alia interdum taciti castigamus. Ille vero contextus paulo adhuc videtur impeditus.

^c Recole quæ superius ad homil. 44 hæc de purgatione ex Origenis sensu diximus, quibus ad tollendam blasphemie suspicionem, adde præclaram ex subsequenti ejusdem homilia sententiam : *Anima Jesu nunquam peccati sorde maculata est.*

batur : et tamen non additur, et replebatur sapientia, sed, confortabatur spiritu. Hic vero de Domino : *Crescebat, inquit, et confortabatur, et replebatur sapientia, et gratia Dei erat super eum (Luc. ii)*. Hæc omnia de puero, qui necdum duodecim annos impleverat, dicta sunt. Cum autem duodecim esset annorum, remanet in Jerusalem. Parentes ejus ignorantes, quaerunt eum sollicite, et non inveniunt. Quaerunt inter affines, quaerunt in comitatu, quaerunt inter notos, et in his omnibus non reperiunt. Queritur ergo Jesus a parentibus suis cum patre, qui nutritus et comes fuerat Ægyptum descendantis : et tamen non statim ut queritur, invenitur. Non enim inter cognatos et carnis propinquos invenitur Jesus, non in his qui corporaliter ei juncti sunt. In multorum comitatu Jesus meus non potest inveniri. Disco ubi eum quaerentes reperiant, ut et tu quaerens eum Joseph Mariaque reperias. *Et quaerentes, inquit, invenierunt illum in templo. Non ubicumque in alio loco, sed in templo. Neque in templo simpliciter, sed in medio doctorum, audientem et interrogantem eos. Et tu ergo quære Jesum in templo Dei, quære in Ecclesia : quære eum apud magistros, qui in templo sunt, et non egrediuntur ex eo. Si enim ita quaesieris, invenies eum. Porro si quispiam dicit se magistrum esse, et Jesum non habet, iste nomine tantum magister est, et ideo apud eum non potest inveniri Jesus Verbum Dei et sapientia. Inventus est, inquit, in medio doctorum. Quomodo in alio loco de prophetis scriptum est, sic et nunc intellige in medio doctorum. Si, inquit, alteri revelatum fuerit sedenti, primus tacet (I Cor. xiv). In medio doctorum sedentem inveniant eum : et non solum sedentem, sed et sciscitantem et audientem eos. Et nunc præsens est Jesus, interrogat nos, et audit loquentes. *Et mirabantur, inquit, omnes. Super quo mirabantur? Non super interrogationibus ejus, licet et ipsæ mirabiles erant, sed super responsionibus ejus. Aliud est enim interrogare, aliud respondere. Interrogabat magistros, et quia respondere non poterant, ipse his, de quibus interrogaverat, respondebat. Quod autem responsio non vicissitudinem sermocinandi, sed doctrinam in Scripturis sanctis sonet, Lex divina te doceat. Moses loquebatur, Deus autem respondebat ei voce. Responsio illa eorum erat, super quibus 305-306 ignorantem Moysen Dominus instruebat. Interdum interrogat Jesus, interdum respondet, sicut supra diximus. Quamquam mirabilis ejus interrogatio sit, tamen multo mirabilior est responsio. Ut igitur et nos sciamus eum, et proponat nobis quaestiones, quas ipse dissolvat, quaeramus illum, et cum labore nimio et dolore quaeramus, et tunc poterimus invenire quem quaerimus. Non enim frustra scriptum est : *Ego et pater tuus dolentes quaerebamus te : oportet enim qui quaerit Jesum, non negligenter, non dissolute, non transitorie quaerere, sicut quaerunt nonnulli, et ideo invenire non possunt. Nos autem dicamus : Dolentes quaerimus te. Et cum hoc dixerimus, ad laborantem animam nostram et cum dolore quaerentem,***

A respondebit, et dicet : *Nescitis quia in his quæ sunt Patris mei me oportet esse? Ubi sunt hæretici impii atque vesani, qui asserunt non esse Patris Jesu Christi legem et prophetas? Certe Jesus in templo erat, quod a Salomone constructum erat, et confitetur templum illud patris sui esse, quem nobis revelavit, cujus Filium esse se dixit. Respondeant quomodo alter bonus, et alter sit Justus Deus. Quia igitur Salvator Creatoris est Filius, in commune Patrem, Filiumque laudans, cujus lex, cujus et templum est. Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.*

HOMILIA XIX.

De eo quod scriptum est : *Puer autem crescebat et confortabatur, usque ad eum locum ubi ait : Sentores in templo interrogat. Cap. II.*

Quia nonnulli qui sanctæ Scripturæ videntur credere, quasi in gloriam omnipotentis Dei divinitatem Salvatoris negant, justum mihi videtur, ut ipsarum Scripturarum auctoritate doceantur in humanum corpus quiddam venisse divinum : et non solum in humanum corpus, sed in humanam quoque animam. Quamquam si diligenter sensum intendimus Scripturarum, plus aliquid animæ illa habuit, quam cæteræ hominum animæ. Omnis quippe animæ hominis, antequam ad virtutes veniat, vitis sordidatur. Porro anima Jesu nunquam peccati sorde maculata est. Si quidem antequam ad duodecimum ætatis pervenerit annum, Spiritus sanctus de eo in Lucæ scribit Evangelio : *Puer autem crescebat et confortabatur, et replebatur sapientia.* Hoc hominum natura non recipit, ut ante duodecim annos sapientia compleatur. Aliud est partem habere sapientiæ, aliud sapientia esse completum. Non ambigimus ergo divinum aliquid in carne Jesu apparuisse : et non solum super hominem, sed super omnem quoque rationalem creaturam. *Et crescebat, inquit. Humiliaverat enim se, formam servi accipiens, et eadem virtute qua se humiliaverat, crevit. Apparuerat infirmus : quia infirmum corpus assumpserat, et ob id iterum confortatur. Evacuaverat se Filius Dei (Phil. ii) : et propterea rursus completur sapientia : et gratia Dei erat super eum. Non quando venit ad adolescentiam, non quando manifeste docebat ; sed cum adhuc esset parvulus habebat gratiam Dei : et quomodo omnia in illo mirabilia fuerant, ita et pueritia mirabilis fuit, ut Dei sapientia completeretur. Ibant itaque parentes ejus, juxta consuetudinem, in Jerusalem ad solemnem diem Paschæ. *Et cum factus fuisset annorum duodecim. Diligenter observa, quia priusquam duodecim esset annorum, sapientia Dei et cæteris, quæ de eo scripta sunt, complebatur. Cum ergo, ut diximus, duodecim esset annorum, et juxta morem dies solemnitatis expleti essent, et revertentur parentes cum infantulo Jesu, remansit puer in Jerusalem, et uesciebant parentes ejus. Et sic sublimis quiddam quam humana natura patitur, intellige. Non enim simpliciter remansit, et parentes ejus ubi esset ignorabant ; sed quomodo in Joannis Evangelio scriptum**

est, quoniam insidiabantur ei Judæi, et elapsus est A de medio eorum, et non apparuit: sic et nunc **307-308** puto remansisse puerum in Jerusalem, et parentes ejus ubi remanserit ignorasse. Nec miremur parentes vocatos, quorum alter ob partum, alter ob obsequium, patris et matris meruerunt vocabula. Sequitur: *Dolentes*, inquit, *quærebamus te*. Non puto eos idcirco doluisse, quia putarent errasse puerum, vel periisse: nec poterat accidere, ut Maria, quæ sciebat se de Spiritu sancto concepisse, quæ et angelum loquentem, et currentes pastores, et Simeonem audierat prophetantem, timeret, ne puerum perderet oberrantem. Amove hanc opinionem maxime de Joseph, cui ab angelo præceptum fuerat, ut tolleretur puerum, et in Ægyptum pergeret, qui audierat: *Ne timeas tollere Mariam conjugem tuam, quod B enim in ea natum est, de Spiritu sancto est (Matth. I et II)*. Numquam fieri poterat, ut perditum formidaret infantem, quem divinum esse cognoverat. Aliud quidquam dolor et quæstio parentum, quam simplex lector intelligit, sonat. Quomodo enim tu, si quando Scripturas legis, quæris in eis sensum cum dolore quodam ac tormento, non quo Scripturas errasse, aut perperam quid habere arbitreris; sed quod illæ intrinsecus habeant veritatis sermonem atque rationem, et tu nequeas invenire quod verum est: ita et illi quærebant ne forte recessisset ab eis, ne relinquens eos, ad alia transmigrasset, et quod magis puto, ^a ne revertisset ad cælos, cum illi placuisset, iterum descensurus. Dolentes ergo quærebant Filium Dei. Et cum quærerent, non invenerunt inter cognatos. Neque enim poterat humana cognatio Dei Filium continere. Non invenerunt inter cognatos, quia divina majora erant notitia scientiaque mortali. Ubi igitur inveniunt eum? In templo. Ibi enim invenitur Filius Dei. Si quando et tu quæsieris Filium Dei, quære primum in templo, illuc propera, ibi Christum, sermonem atque sapientiam, id est, Filium Dei, reperies. Quoniam vero parvulus erat, invenitur in medio præceptorum, sanctificans et erudiens eos. Quia parvulus erat, invenitur in medio, non eos docens, sed interrogans, et hoc pro ætatis officio, ut nos doceret quid pueris, quamvis sapientes et eruditi sint, conveniret, ut audiant potius magistros, quam docere desiderent, et se vana ostentatione non jactent. Interrogabat, inquam, magistros, non ut aliquid disceret, sed ut interrogans erudiret. Ex uno quippe doctrinæ fonte manat et interrogare et respondere sapienter: et ejusdem scientiæ est, scire quid interroges, quidve respondeas. Oportuit primum Salvatorem eruditæ interrogationis magistrum fieri, ut postea interrogationibus

^a Hoc vero est præ reliquis absolum omnibus.

^b Verum est adeo, in S. Virginem injuriosum esse Adamantium. Quam dixerat supra homil. 14, purgatione indignisse, et postea homil. 17, scandalum passam dubitationemque de Filio: nunc multo audacius incredulitatis accusat aut exiguæ fidei. Recole quæ laudatis locis, ad retundendam calumniam ac vindicandam ab omni peccati labe Dei matrem, dixi-

responderet juxta rationem Dei, atque sermonem. Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XX.

De eo quod scriptum est: *Quid est quod quærebatis me?* usque ad eum locum ubi ait: *Conservabat Maria omnia verba hæc in corde suo.* Cap. II.

Quærebant Maria et Joseph inter affines Jesum, et non inveniebant: in comitatu, et invenire non poterant. Quæsierunt in templo; sed apud magistros, et in medio præceptorum inveniunt eum. Ubicumque magistri fuerint, in medio magistrorum invenitur Jesus: si tamen magister sedeat in templo, et numquam egrediatur ex eo. Profuit Jesus magistris suis, et eos quos interrogare videbatur, docuit in medio eorum loquens, et quodammodo concitabat eis ad quærenda, quæ usque ad id locorum, utrum scirent, an ignorarent, nosse non poterant. Invenitur Jesus in medio magistrorum, et inventus dicit quæsitibus suis: *Quid est quia quærebatis me? Nescibatis quia in his quæ sunt Patris mei oportet me esse?* Primum simpliciter sentientes armemur adversus impios hæreticos, qui dicunt non esse **309-310** conditorem patrem Christi Jesu, neque Deum legis, sed nec prophetarum. Ecce pater, Deus templi asseritur. Erubescant Valentiniani audientes Jesum inquentem: *In his quæ sunt Patris mei oportet me esse.* Erubescant omnes hæretici, qui Evangelium recipiunt secundum Lucam, et quæ in eo sunt scripta contemnunt. Hæc, ut dixi, sint intellecta simpliciter. Quoniam vero infertur: *Ipsi autem non intellexerunt sermonem*, sensum Scripturæ diligentius ventilemus, si erant stulti et insipientes, ut nescirent quid diceret, quia hoc quod ait: *In his quæ sunt Patris mei, me esse oportet*, significaret in templo, an aliud quiddam altius significet, et quod magis ædificet audientes. Uausquisque nostrum si bonus fuerit atque perfectus, possessio Dei Patris est, et habet in medio sui Jesum. Credamus quippe dicenti, *Quoniam in his quæ sunt Patris mei, me oportet esse.* Magis rationabile atque vivens, et verum templum Dei hoc esse suspicor, quam illud quod typice terreno opere constructum est. Unde illo in templo, ut typice fuit, ita recessit et typice. Egressus est enim de templo terreno dicens: *Ecce relinquatur vobis domus vestra deserta (Matt. xxiii)*, et relinquens domum illam venit ad possessionem Dei Patris, ad Ecclesias in toto orbe dispersas, et dicit: *In his qui sunt Patris mei, me oportet esse.* Tunc ergo non intellexerunt verbum, quod locutus est eis. Simul et illud attendite, quod quamdiu in possessione Patris sui fuit sursum erat, quia necdum plenam fidem Joseph et ^b Maria habebant, propterea sursum

mus. Nunc si tanti est ad excusandum Origenem, Sixti Senensis lib. v. Bibliothecæ annotationem 110 subnectamus. Puto, inquit, Origenem vocabulo plenæ fidei, intellexisse plenam cognitionem omnium mysteriorum divinitatis et humanitatis Christi, quam Maria Virgo nondum eo tempore habebat, quamvis ea omnia quantum de Christo noverat, certissima et inconcussa fide teneret.

cum eo manere non poterant : sed dicitur descendi-
 se cum eis. Crebro Jesus descendit cum discipu-
 lis suis, nec semper versatur in monte, nec absque
 fine sublimia tenet. In monte cum Petro est, cum Ja-
 cobo, cum Joanne, et rursus in alio loco cum cæ-
 teris discipulis (*Matth. xvii*). Porro quia non vale-
 bant hi qui variis ægrotationibus laborabant, in mon-
 tem conscendere, idcirco descendit, et venit ad eos
 qui deorsum erant. Nunc quoque scribitur, *Descen-
 dit cum eis, et venit Nazareth, et subiciebatur eis*. Di-
 scamus, filii, subjecti esse parentibus nostris : ma-
 jor minori subicitur. Nam quia majorem Joseph vi-
 debat ætate, propterea eum parentis honore coluit,
 omnibus filiis exemplum tribuens, ut subiciantur
 parentibus. Quod si patres iis non fuerint, subji-
 ciantur his qui patrum ætatem habent. Quid loquor
 de parentibus et filiis? Si Jesus filius Dei subicitur
 Joseph et Mariæ, ego non subiciar episcopo, qui
 mihi a Deo ordinatus est pater? Non subiciar pres-
 bytero, qui mihi Domini dignatione præpositus est?
 Puto quod intelligebat Joseph, quia major se erat
 Jesus, quod subiciebatur sibi, et sciens majorem
 esse subjectum, trepidus moderabatur imperium.
 Videat ergo unusquisque, quod sæpe melioribus
 præpositus sit inferior, et nonnumquam accidat, ut
 ille qui subjectus est, melior sit eo qui sibi videtur
 esse præpositus. Quod cum intellexerit dignitate
 sublimior, non elevabitur superbia ex eo quod ma-
 jor est, sed sciet ita sibi meliorem esse subjectam,
 quomodo et Jesus subjectus fuit Joseph. Deinde se-
 quitur : *Maria autem conservabat omnia verba hæc in*
corde suo. Plus aliquid quam de homine suspicatur,
 unde et custodiebat omnia verba ejus in corde suo,
 non quasi pueri qui duodecim esset annorum, sed
 ejus qui de Spiritu sancto conceptus fuerat, quem
 videbat proficere sapientia et gratia apud Deum et
 homines. Jesus proficiebat sapientia, sapientior per
 singulas videbatur ætates. Numquid sapiens non
 erat, ut sapientior fieret? An quoniam evacuaverat
 se formam servi accipiens, id quod amiserat resu-
 mebat, et replebatur virtutibus, quas, paulo ante as-
 sumpto corpore, vias fuerat relinquere? Proficiebat
 ergo non solum sapientia, sed ætate. Est ætatis pro-
 fectus. Dux in Scripturis feruntur ætates, altera
 corporis quæ non est in potestate nostra, sed in lege
 naturæ : altera animæ, quæ proprie in nobis sita
 est, juxta quam, si volumus, quotidie crescimus, et
 ad summitatem venimus, ut non simus ultra parvuli
 fluctuantes, et qui circumferamur omni vento doc-
 trinæ, sed esse parvuli desinentes, **311-312** in-
 cipiamus esse viri, atque dicamus : Quando factus
 sum vir, destruxi ea quæ erant parvuli (*I Cor. xv*).
 Hujus, ut dixi, ætatis profectus, qui incrementum
 habet animæ, in nostra est potestate. Si autem
 non sufficit testimonium, etiam illud de Paulo su-
 mamus exemplum : *Donec perveniamus, inquit, om-
 nes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenu-
 dinis corporis Christi (Ephes. iv)*. In nobis ergo est,
 ut ad mensuram perveniamus ætatis corporis Christi,

PATROL. XXVI.

et si in nobis est, omni labore nitamur deponere
 parvulum, et destruere illum, et ad ætates reliquas
 pervenire, ut nos quoque audire possimus : *Tu au-
 tem ibis ad patres tuos cum pace, nutritus [Al. nutri-
 tos] in senecta bona, utique spiritali, quæ est vere
 senectus bona, canescens et in finem usque perve-
 niens in Christo Jesu. Cui est gloria et honor et im-
 perium in sæcula sæculorum. Amen.*

HOMILIA XXI.

De eo quod scriptum est : *Quintodecimo anno impe-
 rii Tiberii Cæsaris, usque ad locum ubi ait : Rectas
 facite semitas ejus, Cap. III.*

Quando ad Judæos tantum sermo propheticus
 mittebatur, Judaici reges ponebantur in titulo :
 Verbi gratia : *Visio quam vidit Isaias filius Amos,
 adversus Judæam et adversus Jerusalem in regno Osæ
 et Jonathan, et Achaz, et Ezechie (Isa. i)* : nec alium
 quemquam, exceptis Judææ regibus, Isaiæ video tem-
 pore designatum. In quibusdam prophetis et Israel
 reges legimus, sicut ibi : Et in diebus, inquit, *Jero-
 boam filii Joas regis Israel (Amos. i)*. Quando vero
 sacramentum Evangelii prædicandum erat, et in toto
 orbe Evangelium disseminandum, cujus princeps
 Joannes in eremo fuit, et orbem Romanum Tiberii
 regebat imperium, et tunc in quintodecimo anno
 verbum Domini ad Joannem factum esse describitur.
 Et si tantum his qui de nationibus credituri erant
 annuntianda salus fuisset, et penitus excludendus
 Israel, suffecerat dicens : *In quintodecimo anno Tibe-
 rii Cæsaris, præside Judææ Pontio Pilato*. Quia vero
 et de Judæa et de Galilæa multi credituri erant, id-
 circo et hæc regna ponuntur in titulo, diciturque :
*Tetrarcha Galilææ Herode, et Philippo fratre ejus te-
 trarcha Ituræ et Trachonitidis regionis, et Lysania
 tetrarcha Abilæ, sub principibus sacerdotum Anna et
 Caipha factum est verbum Domini ad Joannem filium
 Zachariæ in deserto.*

Olim verbum Dei fiebat ad Jeremiam filium Elchizæ
 in Anathoth in diebus Josiæ regis Judæ (*Jer. i*) :
 nunc sermo Dei fit ad Joannem filium Zachariæ, qui
 nunquam factus est ad prophetas in deserto. Sed
 quia plures filii credituri erant deserto magis quam
 ejus quæ habet virum (*Galat. iv; Isai lvi*) : idcirco
 factum est verbum Dei ad Joannem filium Zachariæ
 in deserto. Simulque considera quod magis rationem
 habet si mystice intelligatur desertum, et non se-
 cundum simplicem litteram. Qui enim in deserto
 prædicat, superflue facit ibi vociferari, ubi se loquen-
 tem nullus exaudiat. Præcursor ergo Christi, et vox
 clamantis in deserto, prædicat in deserto animæ,
 quæ non habebat pacem (*Joan. i*). Non solum autem
 tunc, sed et in præsentem primum lucerna ardens et
 lucens venit, et prædicabat baptismum pœnitentiæ, in
 remissionem peccatorum (*Marc. i*) : deinde lux vera
 subsequitur, quando lucerna ipsa loquitur : *Illum
 oportet crescere, me autem minui (Joan. iii)* : Fit ver-

bum in deserto, et venit ad omnem circa regionem A Jordanis. Quæ enim alia loca debuit circuire Baptista, nisi vicina Jordanis, ut quicumque voluissent agere poenitentiam, præsto essent ad lavacrum aquæ? Porro Jordanis a descendens interpretatur. Descendens autem et largo impetu currens fluvius Dei Salvator noster Dominus est, in quo baptizamus. Quam veram aquam salutarem, in remissionem quoque peccatorum in baptismo prædicat: venite, catechumeni, agite poenitentiam, ut in remissionem peccatorum baptisma consequamini. In remissionem **313-314** peccatorum ille accipit Baptisma, qui peccare desistit. Si quis enim peccans ad lavacrum venit, et [Al. ei] non sit remissio peccatorum. Propterea obsecro vos, ne absque cautela et diligenti circumspectione ad baptismum veniatis, sed ostendatis primum fructus dignos poenitentiae. Facite aliquid temporis in conversatione bona, mundos vos a cunctis sordibus vitiisque servate: et tunc vobis remissio peccatorum fiet, quando coeperitis et ipsi propria peccata contemnerere. Dimittite delicta vestra, et dimittentur vobis. Hoc autem ipsum quod nunc de veteri instrumento ponitur, in Isaia propheta scriptum legimus, ibi enim dicitur: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus* (Isai. xl). Vult Dominus in vobis reperire viam, ut possit in vestras animas ingredi, et iter suum facere. Preparare ei semitam, de qua dicitur: *Rectas facite semitas ejus: Vox clamantis in deserto. Vox clamat, preparate viam.* Primo enim vox ad aures pervenit: deinde post vocem, immo cum voce, audientis sermo penetrat. Juxta hunc sensum a Joanne annuntiatus est Christus. Videamus ergo quid vox de verbo annuntiet. *Preparate, inquit, viam Domino.* Quam viam Domino præparemus? Numquid corpoream? Aut potest sermo Dei tali itinere pergere? An intrinsecus præparanda est Domino, in corde nostro recta et æqualis semita componenda? Hæc est via per quam ingressus est sermo Dei, qui in homini corporis capacitatem consistit. Magnum est cor hominis, et spatiosum, et espax, si tamen mandum fuerit: Vis ejus magnitudinem latitudinemque cognoscere? Vide quantum divinorum sensuum magnitudinem capiat. Ipse, ait, dedit mihi eorum, quæ sunt, notitiam, rationem mundi scire, et opera elementorum, principium et finem et medietatem sæculorum, temporum varietates, et translationem mensium, annorum circulos, et siderum sedes, naturas animalium, et furores bestiarum, spirituum violentias, et cogitationes hominum, diversitates arborum, et vim radicum (Sap. vii, 17). Vides non parvum esse cor hominis, quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate, sed in fortitudine ejus intellige, quæ tantam scientiam capiat veritatis. Ut autem et simplices quosque quo-

tidianis exemplis ad credendum adducam, quod grande sit cor hominis, videamus. Quasumque urbes transivimus, habemus illas in animo, et qualitates, et situs platearum, murorumque, et edificiorum in corde nostro versantur. Viam quam ingressi sumus, in memoriae pictura ac descriptione retinemus: mare quod navigavimus facta cogitatione amplectimur. Non est parvum, ut dixi, cor hominis, quod potest tanta capere. Si autem non est parvum tanta capiens, consequenter in illo via Domini præparatur, et recta sit semita, ut ambulet in illa sermo Dei, atque sapientia. Præpara viam Domino per conversationem bonam, et egregiis operibus tene semitam: absque offensa ulla deambulet in te Verbum Dei, et donet tibi mysteriorum suorum adventusque notitiam. Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXII.

De eo quod scriptum est: *Omnis vallis implebitur, usque ad eum locum ubi ait: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.* Cap. III.

Videamus quæ in Christi prædicentur adventa, inter quæ primum de Joanne scribitur: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.* Et quod sequitur proprie de Domino Salvatore est. Neque enim a Joanne omnis vallis impleta est, sed a Domino Salvatore. Scipsum utriusque consideres, quis erat antequam crederet: tunc animadvertet, valem humilem, valem se falso præcipitem in ima demersam. Quando venit Dominus Jesus, et misit Spiritum sanctum vicarium suum, vallis omnis expleta est. Expleta est autem operibus bonis et fructibus Spiritus Sancti. **315-316** Charitas non sinit permanere te valem. Quod si pacem habueris et sapientiam et bonitatem, non solum vallis esse desietes, sed etiam mons esse incipies Dei. Quod tamen de gentibus quotidie magis fieri videmus, atque compleri, *Omnis vallis implebitur; quam de populo Israel, qui de excelso depositus est: Omnis, inquit mons et collis humiliabitur.* Mons erat quondam ille populus et collis, qui depositus est atque destructus. Illorum defuncto salus gentibus data est ad æmulandum eos (Rom. xi). Quod et si contrarias fortitudines, quæ adversus mortales erigebantur, dixeris montes et colles esse depositos, non peccabis. Ut enim impleantur hujuscemodi valles, humiliandæ sunt. Sed et hoc quod in adventu Christi prophetatum est, utrum expletum sit, contemplantur. Sequitur enim: *Et omnia prava erunt in directa.* Unusquisque nostrum pravus erat, si tamen non et usque hodie perseverat: et per adventum Christi qui factus est ad animam nostram, prava quæque directa sunt. Quid enim tibi prodest, si Christus quondam venit in carnem, nisi quoque ad team animam venerit? Oremus ut illius quotidie nobis ad-

* Et vero in Origenian. Lexico κατάβασις, id est, *descensio*, interpretatur, quæ et Philoni etymologia placuit.

ventus sit, et possimus dicere : *Vive autem jam non ego, vivit autem in me Christus* (Gal. ii). Si enim Christus vivit in Paulo, non vivit in me, quid mihi proderit? Cum autem et ad me venerit, et fructus illo fuerit, sicut fructus est Paulus, tunc et ego Paulo similiter loquar : *Vive jam non ego, vivit vero in me Christus*. Consideremus ergo cetera, quæ in Christi prædicantur adventu. Nihil te asperius erat. Vide pristinos motus tuos, vide iram, et cetera vitia, si tamen cessaverunt esse quæ fuerant, et intelligis nihil te asperius, et (ut significantius loquar) nihil fuisse inæqualius. Conversatio tua inæqualis erat, et sermo et opera inæqualia. Venit ergo Dominus meus Jesus, et emarcuavit asperitates tuas, incompressa quæque vertit in vias planas, ut fieret in te iter sine offensione, et levis [Forte leve], atque purissimum, B gradereturque in te bonus Pater, et Christus Dominus mansionem apud te faceret, diceretque : *Ego et Pater meus venimus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv). Sequitur : *Et videbitis omnis caro salutare Dei*. Tu quondam caro eras, immo ut mirabilius loquar, cum adhuc in carne sis, vides salutare Dei. Quid autem sibi velit quod dicitur, omnis caro, eo quod nulla excipiat quæ non videat salutare Dei, reliquo intelligendum his qui sciunt Scripturarum mysteria. Quoniam egredientibus ad baptismum Joannes loquitur, attendendum. Si quis vult baptizari, egrediantur. Manens enim in pristino statu, et mores tuos et consuetudinem non relinquens, nequaquam rite ad baptismum venit. Ut autem intelligas quid sit egredi ad baptismum, accipe testimonium et ausculte verba quibus Deus loquitur ad Abraham : *Egredere de terra tua* (Gen. xii), et reliqua. Egredientibus itaque ad lavacrum turbis, non egressis, sed tantum egredientibus, Joannes loquitur quæ sequuntur. Si enim jam egressi fuissent, nunquam ad eos diceret, *generatio viperarum*. Quæcumque igitur ad illos loquitur, ad vos, o catechumeni et catechumene, loquitur. Qui disponitis venire ad baptismum, considerate non forsitan vobis dici possit, *generatio viperarum*. Sed et illud quod sequitur, nisi pravitatem venensque serpentum de corde vestro expuleritis, dicitur ad vos : *Quis ostendit vobis fugere ab ira ventura?* Magna huic sæculo impondet ira : omnis iram Dei passurus est mundus : tantam vastitatem cæli, et latitudinem terræ, et stellarum choros, splendorem solis, et lunæ nocturnæ solatis, Dei ira subvertet. Hæc enim omnia propter hominum peccata transibunt. Et olim quidem super omnia tantum in terra venit ira Dei, quia omnis caro reliquerat viam suam super terram (Gen. vi) : nunc autem et super cælum, et super terram ventura est ira Dei. *Cæli pertransibunt, tu autem permanebis* (ad Deum dicitur), *et omnes sicut vestimentum veterascent* (Ps. civ). Videte quævis et quanta ira sit, quæ mundum omnem consumptura sit, et puniet eos qui poena digni sunt, invenietque materiam in qua se exer-

ceat. Unusquisque nostrum ex eo quod gessit, iram materiam præparavit. *Secundum duritiam enim tuam et impenitentem cor thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei*, dicitur ad Romanos (Rom. ii). Dein sequitur : *Quis ostendit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo fructus dignos penitentiae*. Et vobis qui venitis ad baptismum, dicitur : *Facite fructus dignos penitentiae*. *Vultis scire qui sunt fructus penitentiae? Caritas fructus 317-318 est Spiritus, gaudium fructus est Spiritus, pax, patientia, benignitas, humilitas, fides, mansuetudo, continentia, et reliqua hujusemodi* (Galat. v). Si hæc omnia habuerimus, factus fructus dignos penitentiae. Rursum dicitur ad eos qui ad Joannis baptismum veniebant : *Et ne incipiatis dicere intra vosmetipsos, B patrem habemus Abraham : dico enim vobis, quia potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*. Prophetat Joannes novissimus prophetarum expulsionem prioris populi, et vocationem gentium. Illis enim qui de Abraham gloriabantur dicit : *Et ne incipiatis dicere in vobismetipsis, patrem habemus Abraham*. Et de gentibus rursum loquitur : *Dico enim vobis, quia potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*. De quibus lapidibus? Non utique lapides irrationabiles corporeosque monstrabat, sed homines insensibiles et quondam duros, qui quia lapides et ligna adorabant, impletum est illud quod in psalmo cantabatur : *Similes illis fiunt [Al. sunt] qui faciunt ea, et omnes qui confident in eis* (Ps. cxv). Vere qui faciunt idola, et confident in eis, similes sunt illis autis, absque sensu, sine ulla ratione, in lapides lignaque conversi sunt. Cum enim tantum videant creaturarum ordinem, decorem, officium, tantam mundi pulchritudinem, nolant de creaturis intelligere Creatorem, neque considerant tantæ dispensationis aliquam providentiam, aliquem esse rectorem, sed sunt cæci, his tantum oculis mundum videntes, quibus irrationabilia jumenta et bestiae vident. Non enim animadvertunt in his quæ vident ratione regi, aliquam inesse rationem. Hæc propterea, quia Joannes dixerat : *Potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*. Et nos igitur obsecremus Deum, ut si quando fuimus lapides, vertamur in filios Abraham pro his filiis qui ejecti sunt, et repromissionem adoptionemque suo vitio perdiderunt. Unum testimonium adhuc de lapidibus ponam. Siquidem in cantico Exodi scribitur : *Vertantur in lapides, donec pertranseat populus tuus, Domine, donec transeat populus tuus iste quem possediti* (Exod. xv). Rogatur itaque Deus, ut paulisper convertantur in lapides; hoc enim * Græcus sermo significantius sonat, ἀλιθούσθωσαν, donec pertranseat populus Judæorum. Haud dubiam quin postquam illi transierint, gentes lapideæ esse cessabunt, et pro duro corde recipiant humanam in Christo rationabilemque naturam. Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

* Hæc quoque, ut nemo non sentit, interpretantis Hieronymi observatio est.

HOMILIA XXIII.

De eo quod scriptum est : *Ecce securis ad radices arborum posita est, usque ad eum locum ubi ait : Venerunt autem et Publicani, ut baptizarentur ab eo. Cap. III.*

Joannes illo jam tempore loquebatur : *Ecce securis ad radices arborum posita est. Et siquidem jam ingrueret consummatio, et temporum finis instaret, nulla mihi quæstio nasceretur. Dicerem enim hoc quod ait : Ecce securis ad radices arborum posita est, et illud : Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum, præcidetur, et in ignem mittetur, propterea prophetatum, quia in illo tempore complebatur. Cum autem tanta post sæcula fluxerint, et tam innumerabiles anni ab illo tempore usque ad præsentem diem transierint, quomodo Spiritus sanctus in propheta dicat : Ecce securis ad radices arborum posita est, debemus inquirere. Ego puto Israelitico populo prophetari, quod præcisio ejus vicina sit. His enim qui egrediebantur ad eum, ut baptizarentur, inter cætera loquebatur : Facite fructus dignos pœnitentiæ ; et quasi Judæis dicebat : Ne incipiat dicere in vobismet ipsis, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potest Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abraham. Hoc ergo quod ait : Ecce securis ad radices arborum posita est, Judæis loquitur. Cui sensui et Apostolicum illud congruit, fractos esse ab hac securi infidelitatis **319-320** ramos atque succisos, ut amputaret ex arbore non radicem, sed ea quæ de radice pullularunt, ut in radice pristinae arboris, rami possint oleastri inseri (Rom. xi). Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, præcidetur et in ignem mittetur : hunc enim finem habet, ut incendio concremetur. Deinde tres ordines inducuntur sciscitantium Joannem super salute sua : unus quem Scriptura appellavit populos exeuntes ad baptismum, alius quem publicanos nominat, tertius qui militum appellatione censetur. Interrogabant eum turbæ, dicentes : Quid faciemus ? Qui respondens eis : Qui habet duas tunicas, det ei qui non habet : et qui habet cibos, similiter faciat. Quod quidem, nescio si turbæ conveniat præcipi. Magis enim apostolis quam vulgo congruit, ut qui duas tunicas habet, unam tribuat non habenti. Et ut scias magis hoc apostolis quam populis convenire, audi quid a Salvatore dicatur ad eos : Neque duas tunicas tollatis in via (Matth. xx). Duplex*

² Sentit hæc tota peroratione, nedum a Salvatore, sed et a prophetis, et demum ab Ecclesia edoctos angelos quæ rescirent, perque eorum doctrinam

A tribuere vestimentum. Quisnam est ille qui ne unum quidem indumentum super carnem suam habet, qui nudus est, qui omnino nulla veste coopertus ? Neque vero hoc dico, quo non præcipiatur liberalitas, et in pauperes misericordia. Hyperbolica clementia : ut etiam nudos altera tunica protegamus. Sed hoc aio, quod et profundioribus locis iste respiciat intellectum, et oporteat ei dare tunicam qui omnino non habebat. Quis est ergo iste, qui tunicam non habet ? Nempe ille qui penitus Deum non habet. Debemus igitur exuere nos, et ei dare qui nudus est. Alius habet Deum, alius omnino non habet, contraria videlicet fortitudo. Et quomodo scriptum est, ut in profundo maris præcipitemus delicta nostra (Mich. vii) : sic projici a nobis oportet vitia atque peccata, et jacere super eum qui eorum nobis causa existit. Et qui habet, inquit, cibum, similiter faciat. Qui habet cibos tribuat non habenti, ut non solum ei vestimentum, sed etiam id quod possit comedere, largiatur. Venerunt autem et publicani baptizari ab eo. Hoc et juxta simplicem intelligentiam docet publicanos nihil amplius querere, quam in Lege præceptum est ; qui enim plus exegerint, non Joannis mandatum prævaricant, sed Spiritus sancti qui locutus est in Joanne. Nescio autem utrum, ut secundum ἐκκλῆσιον, aliud quiddam excellentius sermo significat, et an debeamus in tali auditorio res tam mysticas prodere, maxime inter eos qui Scripturarum medullas non introspiciunt, sed tantum superficie delectantur. Periculosum quidem, sed tamen strictim breviterque tangendum. Cum exierimus a sæculo, et hæc vita nostra fuerit commutata, erunt quidam in finibus mundi sedentes velut publicanorum officio diligentissime perscrutantes, ne quid sui in nobis inveniant. Videtur mihi princeps sæculi hujus quasi publicanus esse, unde scriptum est de eo : Venit princeps mundi istius, et in me habet nihil (Joan. xiv). Illud quoque quod in Apostolo legimus : Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum : cui vectigal, vectigal : cui honorem, honorem ; nemini quid debeatis nisi ut invicem diligatis (Rom. xiii), sacratè intelligendum est. Quamobrem consideremus ne forte cum non habuerimus, quod pro vectigali queamus reddere, ipsi trahamur ob debitum, ut solet apud sæculi quoque fieri vectigales, quando quis pro debito ipsi reipublicæ serviturus includitur. Complures e nobis, ab istiusmodi publicanis tenendi sunt : quos Jacob ille vir sanctus non magnopere formidabat, nec verebatur, ut de publicanorum vectigalibus in eo aliquid reperiretur. Unde et audacter ad publicanum illum loquebatur Laban : Cognosce si quid tuarum rerum est apud me (Gen. xxxi). Super quod agit testimonium Scriptura dicens : Et non cognovit Laban apud Jacob quicquam. Docet igitur Salvator noster et Spiritus sanctus qui locutus est in prophetis, non solum homines, ² sed etiam angelos, et virtutes **321-**

profecisse ad salutem. Et siquidem non absolutissimam Dominicæ incarnationis, ejusque mysteriorum cognitionem habuisse angelos dixisset, ita tamen ut

322 invisibiles. Quid loquar de Salvatore? propheta quoque ipsi et apostoli, omne quod resonant, non solum hominibus, sed et angelis prædicant. Quod ut scias verum: *Attende, inquit, cælum, et loquar; in conspectu angelorum psallam tibi; et: Laudate Dominum, cæli cælorum, et aquæ quæ super cælos sunt laudent nomen Domini (Psal. cXLVIII, 4); et: Laudent eum angeli; et: In omni loco potestatis ejus benedic, anima mea, Domino.* Inveniens in plurimis locis, et maxime in psalmis, et ad angelos sermonem fieri, data homini potestate, ei tamen qui Spiritum sanctum habet, ut et angelos alloquatur. E quibus unum exemplum ponam, ut sciamus angelos quoque humanis vocibus erudiri. Scriptum est in Apocalypsi Joannis: *Angelo Ephesiorum Ecclesiæ scribe: Habeo aliquid contra te (Apoc. II); et rursum: Angelo Ecclesiæ Pergami scribe: Habeo quippiam contra te.* Certe homo est qui scribit angelis, et aliquid præcipit. Ego non ambigo et in cætu nostro adesse angelos, non solum generaliter omni Ecclesiæ, sed etiam singillatim. De quibus Salvator ait: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cælis est (Matth. XVIII).* Duplex hic adest Ecclesia, una hominum, altera angelorum. Si quid juxta rationem, et juxta Scripturarum dicimus voluntatem, lætantur angeli, et orant nobiscum. Et quia præsentibus angeli sunt in Ecclesia, in illa dumtaxat quæ meretur, et Christi est, propterea orantibus feminis præcipitur, ut habeant velamen super caput propter angelos, ^a atque illos qui assistunt sanctis, et lætantur in Ecclesia (I Cor. XI). Quos quidem nos, quia peccatorum sordibus oculi nostri oblii sunt, non videmus, sed vident apostoli Jesu ad quos loquitur: *Amen amen dico vobis, videbitis cælum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes super Filium hominis (Joan. I).* Quod si haberem hanc gratiam, ut quomodo apostoli, sic viderem, et sicut Paulus aspexit, intuerer, cernerem nunc angelorum multitudinem, quod videbat Elisæus, et Giezi qui cum eo steterat non videbat. In metu erat Giezi, ne ab hostibus ca-

prius illis, quam hominibus revelata fuerint, et relecta: sicque credidisset eruditos per Ecclesiam angelos, quasi rerum testes et conscios, ab aliorum non ablueret Patrum sententiis. Nam et ipse Hieronymus Commentario paulo post recensendo in Epist. ad Ephesios cap. III, vers. 10, multiplicem illam sapientiam angelis ignoratam, de qua loquitur Apostolus, vitæ Christi mysteriis contentam docet. Verum Adamantius, ut ex inferiori magis contextu liquet, et non secus quam homines Christi morte ad salutem angelos indiguissæ, et quasi discipulos prophetarum, atque apostolorum præceptis informatos, atque ad virtutem arrectos autumat: quæ cum Scripturæ sacræ innumeris testimoniis, fideique orthodoxæ decretis sententiâ manifesto pugnat. Est vero sollemnis ejus deridicula doctrinæ quasi consecrarium, qua peccare posse angelos statuit, eorumque officium non nisi ex merito constare: unde et adversarias potestates propter offensiones hominibus præbitas, corpus subire humanum, in eoque pœnas luere, et vicissim ex humani generis ordine seligi animas, quæ post rite pieque emensum in terris vitæ curriculum, in angelorum ordinem assumantur.

Aperetur, solus Elisæus videns. Sed Elisæus ut propheta Domini, deprecatur, et dicit: *O Domine, aperi oculos pueri istius, et videat quoniam multo plures nobiscum sunt quam cum illis (IV Reg. VI).* Et statim ad preces sancti viri angelos quos prius Giezi non videbat, intuitus est. Hæc idcirco diximus, ut ostenderemus et publicanos doceri a Joanne, et non solum eos qui reipublicæ vectigalibus serviant, sed etiam illos qui veniebant ad pœnitentiam. Et alii erant a corporalibus publicani, sicut et alii milites, qui egrediebantur ad baptismum pœnitentiæ. Venit enim non Joannes et propheta tantum, sed etiam ipse Salvator, et hominibus, et ^b angelis, et virtutibus cæteris salutarem pœnitentiam prædicare, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, et terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philip. II): cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

323-324 HOMILIA XXIV.

De eo quod scriptum est: *Ego quidem baptizo vos aqua, usque ad eum locum ubi ait: Ipse vos baptizabit Spiritu sancto et igne. Cap. III.*

Joannem, qui minor est Christo, suscepit populus, reputans et cogitans ne forte ipse esset Christus: eum vero, qui major illo venerat, non suscepit. Vis causam scire? Cognosce: Joannis baptisma videbatur, Christi baptismus invisibilis erat. *Ego enim, inquit, baptizo vos in aqua: qui autem post me venit, major me est, ipse vos baptizabit Spiritu sancto et igni.* Quando baptizat Jesus Spiritu sancto, et rursus quando igne baptizat? Numquid uno atque eodem tempore Spiritu et igni baptizat, an vario atque diverso? *Vos autem baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies.* Baptizati sunt apostoli post ascensionem ejus ad cælos Spiritu sancto (Act. II): quod autem igni fuerint baptizati, Scriptura non memorat. Sed quomodo Joannes juxta Jordanem

Noster Hieronymus, ut alios nunc prætermittam, in præfat. Comment. in Malachiam, atque alibi sæpe hocce abnorme placitum impugnat. Vide quæ nos ad homiliam ejusdem Origenis 4 in Ezechielem ad fere huic geminam sententiâ animadvertimus.

^a Hic, quemadmodum et laudato Apocalypsis loco angelorum nomine, episcopos, et sacramentorum ministros designari, verissime Interpretes plerique omnes docent, inepteque adeo Origenes argumentatur. Cæterum neque id certum habuisse videtur, singulisne hominibus, an Christi fidem solum professis, et sanctis custos angelus assignetur; cum enim dudum Homil. 12 pronuntiasset unicuique hominum duos præfici, bonum unum, et alterum nequam; et nunc repetat, *Adesse angelos non solum generaliter omni Ecclesiæ, sed etiam singillatim; subdit tamen, præsentibus esse in Ecclesia dumtaxat quæ meretur, et Christi est: in quam sæpius alibi sententiâ libentius concedit. Vide quæ infra ad Homil. 35 annotamus.*

^b Recole paginæ proxime præcedentis annotationem. Cl. Huetius hocce Origenis paradoxum singulari disceptatione exagitat.

fluvium venientes ad baptismum prætolabantur, et alios abigebat dicens: *Generatio viperarum, et reliqua*; perro eos qui confitebantur vitia sique peccata, suscipiebat: sic stetit in igneo flumine Dominus Jesus juxta flammam romphæam (*Gen. iii*), ut quemcumque ^a post exitum vite hujus, qui ad paradysum transire desiderat, et purgatione indiget, hoc eum mane baptizet, et ad cupita transeat: eum vero, qui non habet signum priorum baptismatum, lavacro igneo non baptizet. Oportet enim prius aliquem baptizari aqua et spiritu, ut cum ad igneam fluxum venerit, ostendat se et aquæ et spiritus lavacra servasse, et tunc meretur etiam ignis accipere baptismum in Christo Jesu: cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum Amen.

BOMILIA XXV.

De suspitione quam habebat populus de Joanne, ne forte ipse esset Christus. Cap. III.

Habet periculum et dilectio, si modum transeat. Debet enim qui aliquem diligit, naturas et causas considerare dilecti, et non eum plus diligere quam meretur. Nam si mensuram charitatis, modumque transenderit, et qui diligit, et qui diligitur, in peccato erunt. Quod ut manifestius fiat ponamus exemplum. Joannem populus mirabatur, et diligebat eum: et revera erat dignus miraculo, ut plus ei quam cæteris hominibus deferretur, quia aliter quam cuncti mortales vixerat. Non omnes sumus simplici contenti cibo, sed varietate delectamur escarum: unum nobis ad potandum vinum sufficit, varii gustus vicia mercamur. Joannes vero semper locustis, semper vescabatur melle silvestri, et contentus erat simplici et tenui cibo, ne corpus illius crassioribus pulmentis pinguesceret, et exquisitis dapibus gravaretur: **225-226** hujusmodi quippe natura corpora nostra sunt, ut escis superfluis aggraventur: et cum corpus fuerit aggravatum, anima quoque oneretur,

^a Notatum Genebrardo, doctisque aliis viris, purgatorium ignem post vite exitum satis luculenter hoc testimonio Adamantium profiteri. Addere possum ego sexcenta alia loca, quibus idem apertissime declarat: neque enim unquam id crimini datum Origeni, quod purgatorium negaret esse; sed contrario hoc ipsum, quod suo modo constituerit: ita nempe, ut non alium ignem, non alia supplicia maneat quævis admessa scelera, quam purgatorii: neque adeo aliis quam temporariis tormentis putari animas torqueri. Quod vero nefariam eam doctrinam hic quoque loci propinet, equidem affirmare non ausim, nam etsi quemcumque, dicat, post exitum vite hujus hoc amare baptizandum: neque adeo unum aliquem excipiat (ut paulo superius ad Rom. 14, ubi de hoc ipso igneo baptismo disputat, animadvertimus), et ne succisimos quidem viros, qui aut nulla, aut certe temporaria poena lustrantur: attamen quod hic quasi sententiam temperans, subdit, et purgatione indiget, suspitionem tollit erroris, æque inquit de illis dicere, quibus leviores et cunctæ sint culpæ. Et vero nescio an alius in Origenianis scripturibus locus exstet, qui tam commoda interpretatione donari possit.

^b Fortasse legendum videatur, *atilla*.

quæ per totam diffusa corpus passionibus illius subiacet. Quamobrem recte præcipitur eis qui observare possunt: *Bonum est non manducare carnem, neque bibere vinum, neque in quo frater tuus scandalizetur* (*Rom. xiv*). Erat igitur Joannes vite mirabilis et multum ab aliorum hominum conversatione diversus. Non habebat sacculum, non famulum, non saltem vile tugurium. Morabatur in deserto non solum usque ad diem ostensionis suæ ad Israel, verum eo tempore, quo penitentiam populo prædicabat, erat in solitudine Judææ, et aqua simplici irrigabatur, ut et in potu esset diversus a cæteris. Nos qui versamur in urbibus, qui in medio populorum sumus, et vestem quarimus lautiores, et cibos, et ^b habitia: ille vero qui in eremo morabatur, videte quasi vestimento **B** indutus fuerit. De pills camelorum sibi tunicam fecerat, et zona pellicea cingebatur. Omnia ergo in illo noverant, et propter dissimilitudinem vite universi qui videbant, admirabantur eum, et mirantes studiosissime colebant, super omnia quod penitentes in remissionem peccatorum baptizabat. Quas ob causas diligebant quidem eum justissime, sed non servabant in charitate modum: cogitabant enim ne forte ipse esset Christus. Quam inordinatam et irrationabilem charitatem cavens apostolus Paulus de semetipso loquebatur: *Timeo autem ne quis de me cogitet super id quod videt in me, aut audit ex me, et ne magnitudo revelationum extollat me*, (*I Cor. xii*), etc. Quod metuens ne etiam ipse incurrat, nolebat omnia de se judicare quæ norat, ne quis eo plus arbitretur esse quam verneret, et mensuram honoris excedens, diceret quod dictum fuerat de Joanne, quia ipse esset Christus. Quod quidem nonnulli etiam de Dositheo ^c Samaritarum triarcha dixerant, alii vero de Juda Galilæo. Denique in tantam quidam dilectionis audaciam præterperunt, ut nova quædam et inaudita sepe Paulus monstra confingerent. Alii enim aiunt hoc quod

^c Huc referendus omnino insignis ejusdem Origenis locus libro I, contra Celsum num. 57, qui sic in Latino sonat. *Census tempore, quando constat natum esse Jesum, Judas quidam Galilæus a populo Judaico deficiens, multos secum traxit, tum sapientia, quam simulabat, tum novis, quas moliebat rebus. Sed postquam ipse sceleris poenas dedit, extincta statim est ejus doctrina, nec nisi apud perpaucos nullius nominis obtinuit. Post Jesu tempora voluit et Dositheus quidam Samarita eum persuadere se esse Christum illum, quem Moyses prædixerat, visusque est nonnullos sibi sua doctrina conciliare. Varia de Dositheo alii tradunt, quem nec ipsi Judaici scriptores satis norunt. Ipse etiam aberrare videtur Hieronymus cum Dialogo adversus Luciferianos n. 23, Dositheum Samaritanorum principem facti, qui prophetas repudiavit, et ex cujus radice ortum Sadducei traxerint; nam et multo antea Scripturas Samaritanæ repudiaverunt, et Tsadocho principe Sadduceorum recentior Dositheus fuit. Alii plures Dositheos comminiscuntur, ut diversa veterum de eo testimonia conciliant. Quibus omnibus Origenem præfero, quocumque faciant et Hegesippus apud Eusebium lib. iv, cap. 22; Theodoritus hæret. Fab. lib. i, cap. 4; Recognitiones Clementi attributæ lib. ii, alique.*

scriptum est, sedere a dextris Salvatoris et sinis- A tris, de Paulo et de Marcione dici, quod Paulus sedet a dextris, Marcio sedent a sinistris. Porro alii legentes : Mittam vobis advocatam Spiritum veritatis (Joan. xiv), nolunt intelligere tertiam * personam a Patre et Filio, et divinam eublimemque naturam, sed apostolum Paulum. Nonne tibi omnes videntur plus amasse quam expedit, et dem virtutem uniuscujusque mirantur, dilectionis perdidisse mensuram? Quod quidem in Ecclesia patimur : b plerique enim dum plus diligunt quam meremur, hæc jactant, et loquuntur, sermones nostros doctrinamque laudantes, quæ conscientia nostra non recipit. Alii vero tractatus nostros calumniantes, ea sentire nos criminantur, quæ nunquam sensitse nos novimus. Sed neque hi qui plus diligunt, neque illi qui B oderunt, veritatis regulam tenent : et alii per dilectionem, alii per odium mentiantur. Unde oportet charitati frons imponere, et tantum ei vagandi permittere libertatem, quantum in prærupta non corruat. Scriptum est in Ecclesiaste : *Ne sis justus multum, neque ampliora cogites, ne forte obstupescas.* Quod exemplum sequens possum simile quid dicere : Ne diligas hominem ex tota anima tua, et ex tota virtute tua : **327 - 328** ne ames angelum de toto corde, de tota anima, de tota virtute ; sed præceptum juxta eloquium Salvatoris soli serva Deo. *Diliges enim, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua (Matth. xxii).* Respondeat mihi aliquis, et dicat : Salvator præcipit : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua, et proximum tuum tamquam teipsum.* Volo diligere Christum : doce ergo me quomodo eum diligam. Si enim dilexero eum ex toto corde meo, et ex tota anima mea, et ex tota virtute, contra præceptum facio, et alterum absque uno Deo sic diligam. Sin autem minus eum dilexero, quam omnipotentem Patrem, timeo ne in Primogenitum universæ creaturæ impius et profanus inveniar. Doce me, et ostende rationem, quomodo inter utrumque medius incedens, diligere debeat Christum. Vis scire qua charitate Christus diligendus sit? Breviter ausculta. Diliges Dominum Deum tuum in Christo. Putas diversam habere posse in Patre et Filio charitatem? Simul dilige Dominum Christum. Dilige Patrem in C Filio, Filium in Patre, ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota virtute. Quod si aliquis sciscitatur, et dicit : hoc quod asseris de Scripturis proba, audiat apostolum Paulum, qui habebat rationabilem charitatem, loquentem : *Certus enim sum, quia ne-*

* Si eni Personæ vocabulum in Divinis recentius Origenis ævo videatur, repetet eo usum S. Interpretum, pro quo ὑπόστασις auctor scripserit. Cæterum et tomo secundo in Joannem luculentissime Adamantius : Ἐστὶ μέντοι τις ὑπόστασις ποδοπέτοι τυγχάνειν, τῶν Πατέρων (καὶ τὸν υἱὸν, qui perperam in edis libris desideratur) καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα : Latine ex Ferrarii versione, Nos autem, qui tres Personas, Patrem et Filium atque Spiritum sanctum esse

que mors, neque vita, neque angelus, neque potestates, nec presentia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundum, nec alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino Salvatore nostro (Rom. viii), cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVI.

Da eo quod scriptum est : *Cujus ventilabrum in manu, et mundabit aream suam, usque ad eum locum ubi ait : Et congregabit triticum in horreum.* Cap. III.

Christus est Deus : et qui adoratur eum, in spiritu et veritate oportet adorare (Joan. iv). Deus quoque noster, ignis consumens est (Deut. iv). Dupliciter appellatur Deus et spiritus, et ignis. Justis spiritus, ignis peccatoribus. Sed dum et angeli spiritus, ignisque dicuntur : *Qui facit, inquit, angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem (Hebr. i) :* angeli sanctis quibusque sunt spiritus : his vero qui merentur, addicunt ignem, et fervorem subministrant. Juxta quem sensum et Deus noster atque Salvator, cum sit spiritus, ignem venit mittere super terram. Spiritus, secundum illud quod scribitur : *Cum autem conversus fueris ad Dominum, auferetur velamen : et Dominus spiritus est (II Cor. iii).* Ignem autem venit mittere non super cælum, sed super terram, ut ipse demonstrat dicens : *Ignem veni mittere super terram, et quid volo nisi ut jam ardeat (Luc. xi)?* Si enim conversus fueris ad Dominum, qui est spiritus, Christus tibi spiritus erit, et non venit ignem mittere super terram. Quod si non converteris ad Deum, sed habes terram et fructum ejus, ignem venit mittere super terram tuam. Hinc quid simile etiam de Deo scriptum est : *Ignis accensus est furoris ejus, non usque ad cælum sursum, sed usque ad infernum deorsum : et devorabit non cælum, sed terram et germina ejus.* Quorsum ista memoravi? Quia et baptismus, quo baptizat Jesus, in Spiritu Sancto est, et igni. Memini eorum, quæ nuper locutus sum, nec præterit explanatio superior ; sed volo et novum aliquid inferre. Si sanctus fueris, Spiritu sancto baptizaberis : si peccator, in ignem mergeris ; et unum atque idem baptismum indignis et peccatoribus in condemnationem ignemque vertetur : his vero qui sancti sunt, et tota fide ad Dominum convertuntur, Spiritus sancti gratia salusque tribuenda est. *Is ergo, qui Spiritu sancto et igne dicitur baptizare, habet ventilabrum in manu sua, et mundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum, credimus.*

b Idipsum Hieronymus queritur epist. 62, ad Tranquillinum : quod vel in amorem Origenis nimium, vel odium stomachi sui pravitate homines ducerentur. Profecto dubium est, majorine ei fuerint detrimento adversariorum calumniæ, an profuse nimis amicorum laudes, quibus æmuloꝝ invidia acuebatur.

paleas autem comburet igni inexstinguibili. Volo invenire rationem, quare Dominus noster habeat ventilabrum, et quod blando vento leves paleæ huc illicque rapiantur, **329-330** grave vero triticum in unum deferatur locum, neque enim abaque vento possunt triticum et paleæ separari; existimo tentationes pro vento intelligi, quæ confuso credentium acervo, alios paleas, alios triticum esse demonstrant. Cum enim anima tua fuerit aliqua tentatione superata, non tentatio te vertit in paleas; sed cum esses palea, levis videlicet et incredulus, ostendit te esse tentatio quod latebas. Econtrario autem cum fortiter tentamenta toleras, non te facit fidelem tentatio, atque patientem, sed virtutem, quæ in te erat, patientiæ et fortitudinis, et latebat, profert in medium. *Putas enim, ait Dominus, aliter me tibi locutum fuisse quam ut pareres justus?* Et alibi: *Affixi te, et affeci penuria, ut manifesta fierent, quæ erant in corde tuo.* In hunc modum et tempestas non facit super arenam ædificium consistere, sed super terram. Quæ cum fuerit exorta, id quod super terram fundatum est, non evertet: quod vero super arenam fluctuat, probat illico non bene fuisse fundatum. Quapropter antequam oriatur tempestas, antequam ventorum flabra consurgant, priusquam intumescant flumina, dum adhuc silent universa, omne studium nostrum ad ædificiorum fundamenta vertamus, ædificemus domum nostram variis firmisque lapidibus præceptorum Dei, ut cum persecutio sævierit adversus Christianos, datusque turbo surrexerit, ostendamus nos habere ædificium super petram Christum Jesum (*Matth. vii*). Si quis autem (quod procul absit a nobis) negaverit, iste sciat non se illo tempore quo negasse visus est, Christum negasse; sed semina et radices habuisse negandi jam veteres, tunc vero fuisse agnitum quod habebat, et in medium esse productum. Oremus igitur Dominum, ut simus ædificium, quod tempestas nulla subvertat, fundatum supra petram, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVII.

De eo quod scriptum est: *Multa quidem et alia exhortans annuntiabat*, usque ad eum locum ubi ait: *Spiritus sanctus descendit super eum.* Cap. III.

Qui Evangelii sermonem docet, non unam rem nuntiat, sed plurimas. Hoc quippe Scriptura significat, dicens: *Multa quidem et alia exhortans annuntiabat.* Itaque etiam alia, quæ scripta non sunt, Joannes populo prædicabat: quæ autem scripta, considerate quanta fuerint quæ annuntiant Christum. Monstravit enim baptismum Spiritus sancti, prædicavit publicanis salutem, docuit milites disciplinam, aream purgari, succidi arbores, et cætera quæ Evangelii narrat historia. Exceptis ergo his quæ scripta sunt, etiam illa quæ scripta non sunt, annuntiasse monstratur in eo quod dicitur: *Multa quidem et alia exhortans annuntiabat populo.* Et quomodo

A in Evangelio secundum Joannem de Christo refertur: *Quia multa et alia locutus est, quæ non sunt scripta in libro isto, quæ si scriberentur, neque ipsum puto mundum capere potuisse libros, qui scribendi erant* (*Joan. xxi*); sic et in presenti loco intellige, quod forsitan Lucas, quoniam majora quædam a Joanne annuntiabantur, quam ut deberent litteris credi, voluerit ea nominatim dicere, sed tantum significaverit quod dicta sint: et ideo dixisse: *Multa quidem et alia exhortans annuntiabat populo.* Miremur quidem Joannem ex his quæ sequuntur, maxime quod inter natos mulierum major Joanne Baptista nemo fuerit (*Matth. xi*), et in tantam opinionem merito virtutis ascenderit, ut a plerisque Christus putaretur; sed aliud multo mirabilius. Herodes tetrarcha habebat regiam potestatem, et poterat enim, cum voluisset, occidere (*Marc. vi*): et cum rem fecisset injustam, et contra legem Moysi, ut uxorem fratris sui acciperet, quæ habebat filiam de priori viro, non eum timuit, non accepit personam, non cogitavit, ut dixi, regiam potestatem, non formidavit interitum; sciebat enim, etiamsi **331-332** propheta non esset, quod lacessitus eum posset occidere. Hæc igitur universa cum nosset, libertate prophetica corripuit Herodem, et incestas nuptias arguit, et ob id clausus in carcere, non de morte sollicitus, non de incerto iudicii, sed in vinculis de Christo, quem annuntiaverat, cogitabat. Et quia ipse ad eum ire non poterat, mittit discipulos suos sciscitantes: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Animadvertitis, quod et in carcere docuerit, videns eum et in illo loco discipulos habere, et quam ob causam ibidem per se erudiebat. Inter quæ etiam cum de Jesu orta esset quæstio, mittit ex discipulis et interrogat: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Revertuntur discipuli, et nuntiant magistro, quæ Salvator jusserat nuntiari: cujus verbis Joannes armatus ad prælium, confidenter emoritur, et libenter capite truncatur, ipsa vox Domini voce firmatus, verum esse Dei filium quem credebat. Hæc de Joanne et libertate ejus, et Herodis insania, qui super multa scelera etiam hoc addidit, ut Joannem primum carcere clauderet, et postea decollaret. Quia vero Dominus baptizatus est, et cæli aperti sunt, et Spiritus sanctus descendit super eum, voxque de cælis intonuit **D** dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (*Matth. xvi*): dicendum est in baptismo Jesu, cælum esse reseratum, et ad dispensationem remissionemque peccatorum, non illius, qui peccatum non fecerat, neque inventus est dolus in ore ejus (*Ephes. iv*), sed totius mundi apertos esse cælos, et Spiritum sanctum descendisse: ut postquam Dominus ascendisset in excelsum, et captivam duxisset captivitatem, tribueret nobis Spiritum, qui ad se venerat: quem quidem dederat, et resurrectionis tempore dicens: *Accipite Spiritum sanctum.* Si cui dimiseritis peccata, dimittentur eis: si cui tenueritis, tenebuntur (*Joan. xx*). Descendit enim Spiritus sanctus super Salvatorem in specie columbæ

avis mansuetæ, innocentis et simplicis. Unde et nobis præcipitur, ut imitemur innocentiam columbarum. Talis est Spiritus sanctus, mundus, et volucris, et sublime consurgens. Quamobrem orantes dicimus: *Quis dabit mihi pennas ut columbæ, et requiescam (Ps. LV)?* id est, quis dabit mihi pennas Spiritus sancti? Et in alio loco sermo propheticus pollicetur: *Si dormieritis inter medios ceros, pennæ columbæ deargentatæ: et posteriora dorsi ejus in virore auri (Ps. LXVIII).* Si enim inter medios ceros veteris et novi Testamenti requieverimus, dabuntur nobis pennæ columbæ deargentatæ, id est, sermones Dei, et posteriora ejus auri fulgore et virore radiantia, ut sensus noster Spiritus sancti sensibus compleatur, id est, sermo et mens illius compleatur adventu, et nec loquamur aliquid, nec intelligamus, nisi quod ille suggererit; sed omnis sanctificatio, tam in corde, quam in verbis, et in opere, a sancto Spiritu veniat in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA XXVIII.

De Genealogia Salvatoris, eo quod in Matthæo et in Luca diversi ejus referantur auctores. Cap. III.

Dominus noster atque Salvator, qui multorum Salvator, cujus generationem Scriptura non docuit, quæ melior fuit, nunc secundum patrum ordinem ætus esse describitur. Et cum divinitas ejus non subiaceat exordio, propter te, qui ortus in carne es, nasci voluit, et tamen non æque ab Evangelistis nativitatis ejus ordo narratur: quæ res nonnullos plurimum conturbavit. Matthæus enim incipiens nativitatis illius seriem texere, ab Abraham usque ad id pervenit ut diceret: *Christi autem Jesu generatio sic erat:* et describit non eum qui baptizatus est, sed qui venit in mundum. Lucas vero, exponens nativitatem ejus, non a superioribus ad inferiora deducit; sed cum baptizatum ante dixisset, usque ad ipsum pervenit Deum. Nec eadem personæ sunt in generatione ejus, quando descendere dicitur, et quando conscendere **333-334**. Qui enim fecit eum cœlis tibi descendentem, mulieres non quaslibet, sed peccatrices, et quas Scriptura reprehenderat, introducit: qui vero baptizatum narrat, pullius facit mulieris mentionem. In Matthæo enim (Cap. I), ut diximus, nominatur Thamar, quæ cum D socero fraude concubuit, et Ruth Moabitæ nec de genere Israel: et Raab, quæ unde sumpta sit, scire nequeo: et conjux Uriæ, quæ violavit mariti torum. Quia enim Dominus noster atque Salvator ad hoc venerat, ut hominum peccata susciperet (I Cor. v), et eum qui non fecerat peccatum, pro nobis peccatum fecit Deus: propterea descendens in mundum, assumpsit peccatorum hominum vitiosorumque personam, et nasci voluit de stirpe Salomonis, cujus peccata conscripta, et Roboam, cujus delicta feruntur, et de cæteris, e quibus nati fecerunt malum in conspectu Dei. Quando vero de lavacro conscendit, et secundus ordo

esse describitur, non per Salomonem, sed per Nathan nascitur, qui ejus arguit patrem super Uriæ morte ortuque Salomonis. Sed in Matthæo semper generationis nomen adjungitur: hic vero penitus siletur: Scriptum est enim ibi: *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, Jacob genuit Judam et fratres ejus, Judas genuit Phares et Zaram de Thamar, et usque ad linem, genuit, semper apponitur.* In Luca vero, ubi de lavacro conscendit Jesus, filius dicitur: *Sicut putabatur filius Joseph:* et in tam multa serie nominum, excepto quod *putabatur filius Joseph*, generationis nomen ascriptum non est. In Matthæo non est scriptum, *incipiebat:* hic vero, quia de baptismo conscensurus erat, *incipiebat* legitur, Scriptura referente: *Et ipse erat Jesus incipiens.* Quando enim baptizatus est, et mysterium secundæ generationis assumpsit, ut tu quoque priorem nativitatem destruas, et in secunda regeneratione nascaris, tunc dicitur incepisse. Et quomodo populus Judæorum, quando erat in Ægypto, non habebat initium mensium: quando vero egressus ex Ægypto, tunc [*Al. nunc*] dicitur ad eum: *Mensis iste initium mensium primus erit vobis de mensibus anni (Exod. XII):* sic qui necdum est baptizatus, nec incepisse narratur. Nec enim frustra additum putemus ad id quod dicitur: *Ipsa erat Jesus, quod sequitur, incipiens.* Sed et quod ait: *Quasi annorum triginta,* considerandum, Josephi triginta annorum erat, quando dimissus e vinculis, et interpretatus somnium Pharaonis, Ægypti effectus est princeps, ubertatisque tempore triticum congregavit, ut famis tempore haberet quod distribueret. Ego puto quod triginta anni Josephi, in triginta annorum præcesserint Salvatoris. Iste enim Joseph non tale triticum congregavit, quale in Ægypto ille Josephi, sed triticum verum, atque celeste, ut tempore ubertatis tritico congregato haberet quod distribueret, cum famis esset missa in Ægyptum, non *fames panis, neque sitis aquæ, sed famis audiendi sermonem Dei.* Congregat de prophetis, de lege, de apostolis, verba abundantiae: unde quando jam non scribuntur libri, nec novum aliquod conficitur instrumentum, nec mittuntur ab apostolis ea quæ ab Jesu in horrea apostolorum fuerant composita, hoc est in animas eorum, omniumque sanctorum, distribuat et nutriat Ægyptum fame periclitantem, maximeque fratres, de quibus scribitur: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ cantabo te (Psal. XXI).* Habent et alii homines verba patientiæ: verbaque judicii et reliquarum verba virtutum: hoc est triticum quod Joseph Ægyptiis distribuit. Sed aliud est frumentum quod fratribus, id est, discipulis suis distribuit de Jessem terra, de ea quæ ad orientem respicit, triticum evangelicum, triticum apostolicum. De hoc tritico debemus panes facere, ita tamen ut non commisceatur veteri fermento, habeamusque panem novum de Scripturarum tritico, farinamque commolitum in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

335-336 HOMILIA XXIX.

De eo quod scriptum est : *Jesus autem plenus Spiritu sancto reversus est*; et de tentatione ejus prima. Cap. IV.

Quando legis in Evangelio, *Jesus autem plenus Spiritu sancto reversus est*, et in Actibus apostolorum ubi dicitur, quod repleti fuerint Spiritu sancto (Act. II), vide ne aequales putes esse apostolos Salvatore: sed et Jesum, apostolos, et alium quemlibet sanctorum plenos Spiritu sancto cognosce secundum mensuram vasculi sui: et quomodo, verbi gratia, si volueris dicere, hæc vasa plena sunt vino vel oleo, non statim judicas quod aequali mensura plena sint (siquidem aliud sextarium capere potest, aliud urnam, aliud amphoram), eodem modo et Jesus et Paulus pleni erant Spiritu sancto: sed multo vas Pauli minus erat vase Jesu, et tamen erat secundum mensuram suam utroque completum. Accepto itaque baptismo, Salvator plenus Spiritu sancto, qui super eum in specie columbæ de caelis venerat, ducebatur a spiritu. *Quia enim quotquot Spiritu Dei ducuntur, hi filii sunt Dei* (Rom. VIII); iste autem extra omnes proprie Filius Dei erat, ideo et ipsum oportebat Spiritu sancto duci. Siquidem scriptum est: *Ducebatur autem in desertum a spiritu* (Matth. IV). Quadraginta diebus tentatur Jesus, et quæ fuerint tentamenta nescimus: quæ ideo forsitan prætermissa sunt, quia majora erant quam ut litteris crederentur. Etsi sic oportet dicere, sicut mundus capere non poterat omnes libros, si scripta fuissent quæ fecit et docuit Jesus: sic quadraginta dierum tentationes quibus tentatus est Dominus a diabolo, mundus ferre non poterat, si Scriptura docuisset. Sufficit nobis hoc tantum scire, quod quadraginta diebus in deserto fuerit, et tentabatur a diabolo, et non comederit quicquam in diebus illis. Mortificabat enim sensum carnis jogi continuoque jejunio: et cum completi fuissent dies, esuriit. *Dixit autem ei diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. Dic*, inquit, *lapidi huic*. Cui lapidi? utique monstrabat diabolus quem vult panem fieri. Quænam est ista tentatio, ut rogato Patre a Filio panem, nec lapidem, quod ne ipse quidem adversarius voluit, versipellis fallax, det lapidem pro pane? hoc est enim quod diabolus voluit, ut lapis panis fieret: et non potius, ut non in panem lapidem, sed hominem in lapidem verteret, quem diabolus pro pane monstraverat? Ego puto quod usque hodie lapidem diabolus ostendat et hortetur singulos ad loquendum: *Dic ut lapis iste, panis fiat*. Omni tentatione qua tentandi erant homines, primus secundam assumptionem carnis tentatus est Dominus. Tentatur autem ab id, ut nos quoque, illo vincente, vincamus. Ob-

* Id quidem objectum Origeni est, teste Pamphilo in Apologia, quod putaris, Salvatorem non in carne sedere ad dextram Patris, sed exspoliasset carnem, et posuisse in sole: adductum nempe ex illo decimi octavi psalmi versiculo, *In sole posuit tabernaculum suum*. Ac fuisse olim dicitur fere simile Marcelli Ancyranii deliramentum, scilicet rejectum iri carnem

A scuram fit forte quod dico, nisi manifestius exemplo fiat. Si videris hæreticos degmatum suorum mendacium pro pane comedere, scito lapidem eorum esse sermonem, quem monstrat diabolus. Neque vero existimes unum eum habere lapidem: habet plures lapides, de quibus a Matthæo introducitur loquens: *Dic ut lapides isti panes fiant*. Dixit et Marcion, et lapis diaboli ei factus est panis. Dixit Valentinus, et alius lapis ei est versus in panem. Habuit et Basilides ejusmodi, et cæteri hæretici. Unde sollicite providendum, ne forte diaboli lapidem comedentes, putemus pane vesci Dei. Alioquin quæ erat tentatio de lapide panem fieri, et a Salvatore comedi? Fingamus enim quod, diabolo proponente, Dominus lapidem in panem verterit [A. vertit], et id quod virtute sua ipse fecerat comederit, et satiarit esuriam: quænam esset ista tentatio, quæ victoria diaboli, si hæc simpliciter scriberentur? Quæ ut diximus ratione perspecta et tentationem ostendunt fuisse si fierent, et victoriam, quod contempta sunt fieri. Simulque monstratur istum panem qui de lapide fiat, non esse verbum Dei, quod pascit hominem, de quo scriptum est: *Non in pane solo vivit homo, sed in omni verbo quod egredietur per os Dei, vivet homo*. Respondebo tibi, o versipellis et nequam, qui me tentare non metuis: alius est panis, sermo Dei qui vivificat hominem. Simulque videamus quod hæc loquatur non Filius Dei, sed homo, quem Filius Dei dignatus est assumere, quasi de homine enim respondet, et dicit: *Scriptum est, non in pane solo vivit homo* (Matth. IV); ex quo manifestum, non Deum, sed hominem fuisse tentatum. Scripturæ sensum diligenter examinans, reor invenire me causam, quare Joannes tentationem Domini non descripsit: sed tantum Matthæus, Lucas, et Marcus. Joannes enim qui a Deo exordium fecerat dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. I): nec poterat divine generationis ordinem texere, sed tantummodo quod ex Deo et cum Deo esset expresserat, adjecit: *Et Verbum caro factum est*. Porro quia Deus tentari non potest, de quo ei erat sermo: ideo tentari illum a diabolo non introduci. Quia vero liber generationis Jesu Christi de eo in Matthæi Evangelio narratur, et in Luca generatione ejus describitur, et in Marco homo est qui tentatur, propterea ejus fertur simile responsum: *non in pane solo vivit homo*. Si igitur Filius Dei Deus pro te homo factus est, et tentatur: qui natura homo es, non debes indignari si forte tentaris. Quod si tentatus, illum imitatus fueris qui pro te tentatus est, et omne viceris tentamentum, habebis spem cum eo qui tunc homo fuit, nunc autem a homo esse cessavit. Nam si qui quondam homo erat, postquam

a Christo post resurrectionem, futurumque adeo ut homo et rex esse desinat. Veram alia hic est Origenis ratiocinatio; quod enim ait, hominem esse Christum desiisse, revera non hominem, sed mortalem permanere negat, et non carnem a Salvatore exutam sed, quæ semel est humanitatis conditio, mortem significat superatam. Itaque colligit: *Qui nequaquam*

tentatus est, et recessit ab eo diabolus usque ad tempus mortis, a mortuis resurgens ultra non morietur: omnis autem homo morti subiacet: iste ergo qui nequaquam moritur, jam non est homo, sed Deus est. Si autem Deus est qui quondam homo fuit, et operet te illi similitudinem fieri, *Quando similes ejus fuerimus, et viderimus eum sicuti est, te quoque necesse erit Deum fieri, in Christo Jesu. Cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

HOMILIA XXX.

Tentatio Salvatoris secunda. Cap. IV.

Tam Filio Dei, quam Antichristo regnandi studium est. Sed et Antichristus regnare desiderat, ut occidat quos sibi subjecerit: Christus ad hoc regnat ut salvet. Et unusquisque nostrum, si felix est, regnatur a Christo, clemente, sapientia, justitia, veritate. Si autem amatores voluptatis sumus magis quam amatores Dei, regnamur a peccato, de quo Apostolus loquitur: *Non ergo regnat peccatum in vestro mortali corpore (Rom. vi).* Duo igitur reges certatim regnare festinant: peccati rex peccatoribus diabolus, justitiae rex justis Christus. Sciensque diabolus ad hoc venisse Christum, ut regnum illius tolleret, et hi qui sub eo erant, inciperent esse sub Christo: ostendit ei omnia regna mundi, et hominum hujus saeculi, quomodo alii regentur a fornicatione, alii ab avaritia, illi populari rapinatore cura [Al. aura], hi formae capiuntur illecebris. Neque vero arbitrandum est, quod regna ei mundi ostendens, Persarum, verbi gratia, regnum ludorumque monstraverit; sed ostendat ei omnia regna mundi, id est, regnum eorum quomodo regnaret in mundo, ut cohortans eum facere quod volebat, inciperet etiam Christum habere subjectum. Vis, inquit, in hominibus his regnare? Ostendit innumerabiles hominum multitudines, quae sub tentantur imperio. Et revera si miseriam **339-340** et infelicitatem nostram simpliciter volumus confiteri, pene totius mundi rex diabolus est: unde et princeps istius saeculi a Salvatore vocatur. Quod ergo dicit: *Vides hos homines qui sub meo regno sunt, ostendit ei in puncto temporis, hoc est, in praesenti temporum cursu, qui ad comparationem aeternitatis puncti instar obtinet. Neque enim necessarium habuit Salvator, ut ei dignitates saeculi istius et negotia monstrarentur: statim ut actum luminum suorum*

ad contemplandum vertit, et peccata regnantia, et eos qui regnarentur a vitiis conspexit, et ipsum principem saeculi diabolum supervenientem, atque gaudentem in propria perniciem, quia tantos sub suo habebat imperio. Dicit ergo ad Dominum diabolus: Ideo venisti, ut adversus me dimicet, et tollas de imperio meo quos nunc subjectos habeo? Nolo contendas, nolo mitaris, ne habeas ullam in certando molestiam. Unum est quod precor: procidens adora-

no, et accipe regnum omne quod tenes. Verum Dominus noster atque Salvator vult quidem regnare, et omnes gentes subjectas esse ut serviant justitiae, veritati, ceterisque virtutibus; sed vult regnare quasi justitia, ut absque labore regnet, ut nihil faciat indecorum, et non vult absque labore subjectus diabolo coronari, nec sic regnare ceteris, ut ipse regnaretur a diabolo. Unde loquitur ad eum Jesus: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli servies (Matth. iv). Hos, inquit, omnes propterea volo tibi esse subjectos, ut Dominum Deum adorent, et ipsi soli serviant. Haec est cupido regni mei. Tu autem a me vis accipere peccata, quae dissoluturus veni, quae etiam a ceteris auferre desidero. Scito atque cognosce me in hoc manere quod dixi, ut adoretur hominum Deus solus, et nos omnes sub meam faciam potestatem, in quoque regno subiciam: cui gaudeamus nos quoque esse subjectos, et deprecemur Dominum, ut regnans peccatum in corpore nostro mortificet, et regnet nobis solus Christus Jesus, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXXI.

De tertia tentatione Salvatoris. Cap. IV.

Scrutamini Scripturas, ut et in his quae putantur esse simplicia, reperiat non minima sacramenta. Scrutemur principium Evangelicae lectionis, quotquot hodie audivimus, et id quod latebat, procedit in medium. *Adduxit autem diabolus Jesum in Jerusalem. Hoc incredibile est, ut diabolus duceret Filium Dei, et ille sequeretur. Sequebatur plane quasi athleta ad tentationem, sponte proficiscens. Non formidabat tentantem, neque insidias efficacissimi peritimescebat inimici, et quodammodo loquebatur: Dne quo vis, tenta ut placet. Ad tentandum sponte me tribuo, sustineo quae suggesseris. Praebeam me in quibuscumque tentaveris, invenies me in omnibus fortiozem. Adduxit ergo eum in Jerusalem, et posuit super pinnam templi, et dixit: Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Adduxit eum in culmen ad summitatem templi, et hortatur ut se inde praecipitet. Quod cum ille fraudulenter proponeret, et sub ostentatione gloriae niteretur, dicebat Salvator: Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. Simulque considera quomodo tentet diabolus. Non aliunde tentare audet, nisi de divinis libris et de psalmis sumens testimonium, ait: Si Filius Dei es, mitte te deorsum; scriptum est enim: Quia angelis tuis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Unde tibi, diabole, hoc scire quod ista scripta sunt? Numquid legisti prophetas, vel divina eloquia cognovisti? Licet tu taceas, ego pro te respondebo. Legisti non ut ipse ex lectione sanctorum melior fieres, sed ut simplicitate eos qui amici sunt litterae, interficias. Scis quia si de aliis ei volumini-*

velit, qui morti non subiacet: et cum bene de re ipsa sentiat, sola fortassis culpanda sit affectata subtilitas.

bus loqui volueris, non decipies neque habere poterunt auctoritatem assertiones tuæ. Sic legit Scripturas **341-342** Marcion ut diabolus, sic Basilides, sic Valentianus, ut eum diabolo dicerent Salvatore: *Scriptum est, quia Angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum (Matth. iv)*. Si quando testimonium de Scriptura audieris, vide ne statim loquenti acquiescas, sed considera illum cujus sit, ac cujus sententiæ, cujus sit voluntatis: ne forte simulet sanctum se esse quomodo non est, et venenis infectus hæreseos, sub ovis pelle lupus latitet, ne forte loquatur in eo diabolus de Scripturis. Quomodo autem diabolus per occasionem temporum de Scripturis loquitur: sic econtrario Paulus pro utilitate eorum qui audiunt, non solum de Scripturis, sed etiam de

^a sæcularibus libris assumit testimonium, et ait: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres figri (Tit. i, 12)*. Et rursum de alio: *Ipius enim et genus sumus (Act. xvii, 28)*. Neenon et de Comico: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala (I Cor. xv)*. Sed neque diabolus si de Scripturis locutus fuerit, poterit me hac occasione decipere: neque Paulus, si de gentilibus litteris aliquod exemplum sumpserit, quoquo modo me eloquio deterrebit. Ideo enim assumpsit Paulus verba etiam de his quæ foris sunt, ut sanctificet ea. Videamus ergo quod de Scripturis diabolus loquatur ad Dominum. *Scriptum est enim: Angelis suis mandavit ad te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Vide quomodo et in ipsis testimoniis versipellis est. Vult enim imminuere gloriam Salvatoris: quasi angelorum indigeat auxilio, offensurus pedem, nisi eorum manibus sublevetur. Assumit testimonium, et interpretatur illud de Christo, quod non de Christo, sed de sanctis generaliter scriptum est. Libere quippe et tota confidentia contradico diabolo, super Christi persona hoc non posse intelligi. Neque enim indiget Angelorum auxilio, qui major Angelis, et melius ipsis hæreditatem consecutus et nomen. Nulli angelorum unquam dixit Deus: *Filius meus es tu, ego hodie genui te (Hebr. i)*. Ad nullum eorum quasi ad filium locutus: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem (Psal. li)*; sed ad Filium proprie suum, de quo innumerabilia loquitur in prophetis. Non indiget, inquam, angelorum auxilio Filius Dei. Quin potius disce, diabole, quod nisi Jesus adjuverit angelos, ^b offendent pedem suum. Et si quis angelorum visus est offendere, de quibus dudum lectum est, quia angelos judicabimus: ideo offendit, quia non extendit manum suam ad Jesum, ut apprehensus ab eo non offenderet. Quoniam enim in propria virtute confidens, non invocas præsidium Jesu, offendis, et credere in Jesum Christum Filium Dei noluit. Ut autem scias quod male interpretatus es, et

^a Luculentissimam Hieronymi hac de re dissertationem lege sis epist. 70, ad Magnum, num. 2.

^b Recole quæ superius ad homilias 10 et 23 de hac diximus Origenis opinione.

A non de Christo, sed de sanctis intelligi quæ sequantur, ausculta. A ruina et dæmonio meridiano non Jesum Christum liberat Deus, sed sanctos. Lege nonagesimum psalmum, cujus principium: *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur, et invenies hæc magis justo viro, quam Dei Filio convenire: Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis; ad te autem non appropinquabit, verumtamen oculis tuis, videbis, et retributionem aspicias peccatorum, et reliqua, super personam justi interpretans. Sed et sic quoque perverse asserens diabolus testimonia, ut assereret super Salvatore intelligi, silet et transit versiculos qui contra scripti sunt. Cum enim dixisset: *angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, tacuit illud quod sequitur: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*. Quare, diabole, siles, nisi quod tu es basiliscus, tu es omnium serpentium regulus, nocentiora habens venena quam cæteri? Qui statim ut videris aliquem, interficis, et aliam fortitudinem contrariam sociam tui assumis, quæ aspisi appellatur, et viro justo subjecta est, et idcirco omnia taces. Tu es draco, tu es leo, de quibus scribitur: *Super aspidem et basiliscum calcabis, et conculcabis leonem et draconem*. Sed licet tu taceas, nos qui scripturas rectius legimus, scimus habere ^c nos potestatem conculcandi te, et datam nobis hanc ditionem, non solum in veteri Testamento sicut nunc cantatur in psalmo, sed etiam in novo, Salvatore dicente: **343-344** *Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebunt (Luc. x)*. Sumamus arma tanta potestate firmati, et universa faciamus: ut per conversationem nostram leonem conculcemus et draconem. Porro ut scias quomodo conculcetur leo et conteratur draco, Pauli Epistolam lege, in qua asserit conculcari peccatores Filio Dei. Sicut ergo qui peccator est conculcatur Filio Dei: sic econtrario qui justus est conculcat leonem et draconem, et omnem virtutem inimici conculcat in nomine Jesu Christi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

HOMILIA XXXII.

D De eo quod scriptum est: Reversus est Jesus in virtute spiritus, usque ad eum locum, ubi ait: *Et omnium oculi erant in synagoga intendentes in eum. Cap. IV.*

Primum quidem Jesus plenus Spiritu sancto reversus est a Jordane, et agebatur in spiritu in deserto diebus quadraginta. Cum tentaretur a diabolo, quia adhuc vi certaturus erat adversus eum, et semel, et bis, non cum additamento aliquo spiritus ponitur. Quando vero tres tentationes quas Scriptura commemorat, pugnando superavit, qui

^c Antea falso legebatur vos. Hujusmodi manifesta menda non semel infra, lectore nec admonito, estigantur.

de spiritu signanter canitque ponatur, ait: *Et reversus est Jesus in virtute spiritus. Virtus addita est, quia conculcaverat draconem, et tentatorem cominus vicerat. Reversus est ergo Jesus in virtute spiritus in Galilæam terram, et fama exiit per omnem regionem de eo: ipse docebat in synagogis eorum, et glorificabatur ab omnibus. Cave ne beatos illos tantum judices, et te arbitreris primum esse doctrinæ. Si vera sunt quæ scripta sunt, non solum tunc in congregationibus Judæorum, sed et hodie in hac congregatione Dominus loquitur: et non solum in hac, sed etiam in alio coetu, et in toto orbe docet Jesus, quarrens organa per quæ doceat. Orate, ut me quoque compositum, ad canendum, aptumque reperiat. Sicut enim quærit omnipotens Deus prophetas eo tempore quo prophetia mortales indigent, et invenit, verbigratia Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, Daielem: sic quærit Deus organa per quæ doceat sermonem suum, vel erudiat populos in synagogis eorum, et glorificetur ab omnibus. Nunc magis glorificatur ab omnibus Jesus, quam illo tempore quo tantum in una provincia cognoscebatur. Deinde venit Nazareth ubi nutritus fuerat, et ingressus juxta morem in synagogam die sabbatorum, surrexit legere, et datus est ei liber prophetæ Isaia, et revolvens librum et locum ubi erat scriptum: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me (Matt. x). Non fortuito revolvit librum, et apud se valicinans reperit lectiones, sed et hoc providentiæ Dei fuit. Sicut enim scriptum est: In laqueum non cadit passer sine voluntate Patris. Et quia capilli capitis apostolorum omnes numerati sunt: sic forsitan et hoc quod Isaia potissimum liber inventus est; et lectio non alia, sed hæc quæ Christi mysterium loquebatur: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me (Isai. xv), Christus est enim qui ista commemorat, non ut libet et casu venisse arbitrandum est, sed providentiæ, et dispensatione Dei. Quæ sunt igitur quæ in propheta loquebatur, et postea de se ipse in synagoga personæ contempleretur. Evangelizare (ait) pauperibus misit me. Pauperes, nationes significant. Isti enim erant pauperes, nihil omnino possidentes, non Deum, non Legem, non Prophetas, non justitiam, reliquasque virtutes. Ob quam causam misit eum Deus, ut pauperibus nuntiaret: Prædicare captivis remissionem. Captivi nos fuimus, quos tantis annis vinxerat Sathanas, habens captivos, sibi que subjectos. Venit Jesus prædicare captivis remissionem, et cæcis ut viderent. Sermonem quippe, et prædicationem doctrinæ ejus, cæci vident. Prædicatio ergo remissionis intelligatur non solum super captivis, sed etiam super cæcis.*

345-346 *Emittere confractos in libertatem.* Quid illa fractum, atque collisum fuit, ut homo qui a Jesu dimissus est et sanatus? Prædicare annum Domini acceptum. Juxta simplicem intelligentiam aiunt, uno anno Salvatorem in Judæa Evangelium prædicasse, et hoc esse quod dicitur: Prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis: nisi forte quidam Sacramenti in prædicatione anni Domini divinus

A sermo significat. Futuri sunt enim alii dies, non tales quales nunc in mundo cernimus, et menses alii, et kalendarum ordo diversus. Sicut igitur ista alia, sic annus Domini futurus est placens. Ista autem omnia prædicta sunt, ut post visionem ex cæcitate, post libertatem ex vinculis, post sanitatem a diversis vulneribus, veniamus ad annum Domini acceptum. Cum enim hæc legisset Jesus, involvens librum reddidit ministro, et sedit, et omnium oculi erant in synagoga attendentes in eum. Et nunc si vultis, in hac synagoga cœluque possunt oculi vestri attendere in Salvatorem. Cum enim principalem cordis tui direxeris aciem ad sapientiam, et veritatem, Deique Unigenitum contemplandum, oculi tui intuentur Jesum. Beata congregatio, de qua Scriptura testatur, quod omnium oculi erant attendentes in eum. Quam vellem istum cœtum simile habere testimonium, ut omnium oculi, et catechumenorum et fidelium, et mulierum et virorum, et infantium non corporis oculi, sed animæ aspicerent Jesum. Cum enim respexeritis ad eum, de lumine ejus et intuitu clariores vestri vultus erunt, et dicere poteritis: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv). Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIII.

De eo quod scriptum est: *Utique dicitis mihi parabolam istam, et cætera, usque ad eum locum ubi ait: Sed nullus eorum mandatus est, nisi Naaman Syrus.*

C in Capharnaum, quantum ad lucem historię pertinet, necdum moratus est Jesus, nec aliquid in ea signum fecisse describitur, quippe in qua non fuit. Porro antequam veniret in Capharnaum, in patria sua, hoc est, in Nazareth fuisse signatur. *Utique dicitis mihi parabolam istam: Medice, cura te ipsum. Quæcumque audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua.* Unde puto aliquid in sermone præsentis latitare mysterii, et Nazareth in typo Judæorum, Capharnaum in typo præcessisse gentilium (Rom. xi). Sciens itaque Jesus quod non haberet in patria sua honorem, nec ipse, nec propheta, nec apostoli, noluit ibi prædicare, sed prædicavit in gentibus, ne sibi a patriæ suæ hominibus diceretur: *Utique dicitis mihi parabolam istam: Medice, cura te ipsum.* Erit enim tempus quando dicturus sit populus Judæorum: *Quæcumque audivi facta in Capharnaum apud gentes signa atque portenta, fac et apud nos in patria tua. Quæ ostendisti universo orbi, ostende et nobis. Prædica sermonem tuum populo Israel; ut saltem cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus fiat (Rom. xi). Quamobrem mihi videtur consequenti ordine Nazarenis interrogantibus respondisse Salvator: Nemo propheta acceptus est in patria sua. Et puto plus juxta sacramentum, quam juxta litteram verum esse quod dicitur, licet Jeremias in Anathoth patria sua non fuerit acceptus (Jerem. i), et Isaias, quæcumque fuit patria illius, et reliqui prophetæ; sed magis mihi videtur sic intelligi, ut dicamus patriam fuisse omnium prophetarum, popu-*

lum circumcisionis, et hanc non recepisse prophetas, et eorum vaticinia: porro nationes quæ longe fuerant a prophetis, et eorum notitiam non habebant, suscepisse vaticinium Jesu Christi. Nemo est ergo propheta acceptus in patria sua, hoc est in populo Judæorum. Nos autem qui eramus alieni a testamento et peregrini a promissionibus (*Ephes. ii*), tota prophetas corde suscepimus, magisque habemus Moysen et prophetas de Christo **347-348** prædicantes, quam illi qui ex eo quod non susceperunt Jesum, nec illos susceperunt qui de illo annuntiaverunt. Unde ad id quod dixerat: *Nemo propheta acceptus in patria sua*: et aliud adjungit: *In veritate enim dico vobis, quia multæ viduæ erant in diebus Elie in Israel, quando clausum est cælum annis tribus, et mensibus sex.* Quod dicit tale est: Elías propheta erat, sed erat in populo Judæorum. Sed quando mirabile quid facturus erat cum essent plures viduæ in Israel, reliquit eas, et venit ad viduam in Sareptam Sidoniæ, ad gentilem mulierculam, figuram futuræ rei explicans, quia occupante fame non panis, neque vini squæ, sed fame audiendi sermonem Dei, venit ad viduam, de qua et propheta testatur dicens: *Multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum* (*Isai. lvi*). Et cum venisset, panem illius et alimenta multiplicat. Tu eras vidua in Sarepta Sidoniæ, e cujus finibus Chananaea mulier egreditur, et cupit sanari filiam suam, et propter fidem meruit accipere quod petebat. Multæ ergo viduæ erant in populo Israel, sed ad nullam earum missus est Elías, nisi in Sareptis ad mulierem viduam. Sed et aliud ad eundem sensum pertinens loquitur: *Multi erant leprosi in Israel in diebus Elisei prophetæ, et nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus, qui utique non erat ex Israel.* Considera usque ad præsentem diem multos leprosos in Israel secundum carnem, vide econtrario lepræ squalore perfusos, et atque spiritali Eliseo Domino nostro et Salvatore, te autem purgari baptismi sacramento, et dici ad te: *Surge et vade in Jordanem, et lavare, et restituetur tibi caro tua* (*IV Reg. v*). Surrexit Naaman et abiit, et locutus implevit mysterium baptismi, et facta est caro ejus quasi caro pueri, qui in lavacro regenerationis ortus fuerit in Christo Jesu. Cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIV D.

De eo quod scriptum est: *Magister, quid boni faciens vitam æternam possidebo? usque ad eum locum ubi ait: Vade et tu fac similiter.*

Cum multa in lege præcepta sint, hæc tantum Salvator in Evangelio posuit quæ quodam compendio

^a Aut absque legendum est, pro atque, sensu utrumque non incommodo, aut certe mutilis verbis aliquot misere detractis hic textus est.

^b Postremæ hæc subsequentes sex homiliae, cum continuatum in superioribus ordinem non teneant, manifesto se produnt a majori detractas homiliarum, quas Adamantios elucubraverit, numero. Ipse auctor, quod et el. Hæc tunc animadvertit, tom. XIII, in Joannem plures ista triginta novem, quæ super-

A ad æterna obedienter ducerent. Ad id enim respicit quod legis doctor interrogaverat eum dicens: *Magister, quid faciens vitam æternam possidebo? quæ lectio secundum Lucam hodie vobis recitata est: respondit: In Lege quid scriptum est? Quomodo legis? Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota virtute tua, et ex tota mente tua, et proximum tuum tanquam teipsum.* Ac deinde. *Bene,* ait, *respondisti: hoc fac, et vives.* Hæc dubium quin sempiternam vitam hoc laiciendo accepturus sis, de qua et legis doctor interrogaverat. Simulque perspicue docemur in legis præcepto, ut diligamus Deum. In Deuteronomio scriptum est: *Audi, inquit, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est. Et diliges Dominum Deum tuum ex tota mente tua, et reliquas, et proximum tuum quasi teipsum* (*Deut. vi*). Et Salvator super his testatus est dicens: *In his duobus mandatis tota Lex pendet et Prophætæ* (*Mat. xxii*). Volente autem doctore legis justificare semetipsum, et ostendere quod nemo sibi esset proximus, atque dicente: *Quis est proximus meus? instabat Dominus parabolam, cujus exordium est: Homo quidam descendebat de Jerusalem in Jericho* (*Luc. x*), et reliqua: et docet nullus iniuste proximum descendentem, nisi illius qui voluerit custodire præcepta, et præparare se, ut sit proximus **349-350** omni homini qui auxilio indiget. Hæc enim est quod post parabolam in fine ponitur. Quis de his tribus videtur tibi proximus esse ejus qui in latrones incidit? Nec enim sacerdos, nec Levites proximi ejus fuerunt: sed, ut ipse quoque legis doctor respondit, ille qui fecit misericordiam, proximus ejus fuit. Unde et a Salvatore dicitur, *Vade, et tu fac similiter.* Aiebat quidam de presbyteris volens parabolam interpretari, hominem qui descendit esse Adam; Jerusalem, paradysum; Jericho, mundum; latrones contrarias Fortitudines; sacerdotem, Legem; Levitem, prophetas; Samaritem, Christum: vulnera vero, inobedientiam; animal, corpus Domini; pandochium, id est, stabulum, quod universos volentes introire suscipiat, Ecclesiam interpretari. Porro duos denarios, Patrem et Filium intelligi; stabularium, Ecclesie præsidem, cui dispensatio credita est. De eo vero quod Samarites reversurum se esse promittit, secundum Salvatoris figurabat adventum. Hæc cum rationabiliter pulchreque dicantur, non est tamen existimandum quod ad omnem hominem pertineant. Neque enim omnis homo descendit de Jerusalem in Jericho, nec universi propterea in præsentem sæculo commorantur: licet ille qui missus est, propter perditas oves venerit domus Israel. Homo igitur qui

sunt, ab Hieronymo Latine reddita, a se fuisse adornatas declarat, cum ait, τὰ δὲ περὶ τῶν ἐκτὸν προβάτων ἔχεις εἰς τὰς κατὰ Λουκᾶν ὁμιλίαις: *Quæ autem ad centum oves pertinent, ea habes in homiliis, quas in Lucam conscripsimus.* Nihil enim tale in his, quæ exstant, Homiliis in Lucam invenias.

^c Hoc quoque profectum ex Hieron. est calamo, quod stabulum Latine sonet, quod in Græc. est πανδοχεῖον.

de Jerusalem descendit in Jericho, quia voleit ipse A descendere, propterea in latrones incidit. Latrones autem nulli sunt alii, nisi de quibus Salvator ait: *Omnes qui ante me venerunt, furas fuerunt et latrones (Joh. 1)*. Verumtamen non incidit in fures, sed in multo feribius nequiores latrones, qui descendentes eum de Jerusalem eum incidisset in illos, spoliaverunt et imposuerunt ei plagas. Quae sunt plagae? quae vulnera quibus vulneratus est homo? Vitia atque peccata. Deinde quia latrones qui nudaverunt eum, et vulneraverant, non assident nude, sed plagis rursus impositis reliquant eum, ideo scriptum est: *Spoliantes eum, et vulnera apponentes obierunt, eo non mortuo, sed semineco. Factum est autem ut in eadem via prius sacerdos, deinde Levites descenderent, qui forsitan aliis hominibus bona quaedam fecerant, non tamen huic, qui descenderat ab Jerusalem in Jericho. Huic enim vidit sacerdos, puto Lex vidit: Levites, ut reor, sermo propheticus. Et eum vidissent reliquerunt, et transierunt. Servabat quippe seminecem providentia ei qui fortior erat Lex et Prophetis, Samaritans videlicet, qui interpretatur custos. Iste est qui non dormitat, neque dormit custodius Israel: propter seminecem profectus est iste Samaritanus non de Jerusalem in Jericho, sicut sacerdos et Levita descendens: aut si descendit, ideo descendit, ut salvaret custodiretque meritum. Ad quem locuti sunt Judaei: *Samaritanus es tu, et daemonium habes (Joh. viii)*. Qui eum negasset se habere daemonium, Samaritanum negare se voleit. Sciebat enim se custodem. Itaque cum venisset ad seminecem, et vidisset eum in suo sanguine volutari, miseratus accessit ad eum ut fieret ejus proximus. Ligavit vulnera, infudit oleum vino mixtum, neque dixit quod in propheta legitur: *Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas (Isai. 1)*. Iste est Samaritanus, ejus cura et auxilio omnes qui male habent, indigent. Hujus vel maxime Samaritani indigebat auxilio qui de Jerusalem descendens incidit in latrones, et vulneratus ab eis, seminecem fuerat derelictus. Ut autem scias quod juxta providentiam Dei Samaritanus iste descenderit et curaret eum qui incidit in latrones, manifesto doceberis ex eo quod secum habebat alligaturas, secum oleum, secum vinum. Quae quidem ego puto, non propter istam unam seminecem, sed propter alios quoque qui ob varias causas fuerant vulnerati, et indigebant alligaturis, et oleo, et vino, secum portasse Samaritanum. Habebat oleum de quo scriptum est: *Ut exhalaret faciem in oleo (Psal. 11)*; haud dubiam quoniam ejus qui curatus fuerat, oleo etiam tumores vulnerum sedarentur. Sed et vino mundat vulnera, asperitatis aliquid admiscens: eoque qui fuerat vulneratus imposuit jumento, id est, proprio corpori, juxta id quod est, hominem dignatus assumere. Iste Samaritanus peccata nostra portat (Isai. 11), et pro nobis dolet, portat*

seminecem, inducit in pandochium, id est, in Ecclesiam, quae omnes suscipit, et nulli auxilium suum denegat, ad quam exactos provocat Jesus dicens: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matt. xi)*. Et postquam induxit eam, non statim recedit, sed uno die in stabulo cum seminece perseverat, et curat vulnera non solum in die, verum etiam in nocte, reliquam sollicitudinem suam et industriam tribuens. Cumque vellet mane proficisci, de probato argento suo, de probata pecunia sua tollit duos denarios, et onerat stabularium, haud dubium quin angelum Ecclesiae, cui praecipit et diligenter curet eum, et ad sanitatem usque perducatur, quem pro angustia temporis etiam ipse curaverat. Duo denarii novitia mihi videtur esse Patris et Filii, et scientia sacramenti, quomodo Pater in Filio, et Filius in Patre sit: qui vult, mercedem donatur angelo, ut diligentius curet sibi hominem commendatum, et promittitur ei quidquid de suo in medellam seminecis expenderit, illico esse reddendum. Vere Legis et prophetae custodes animarum iste vicinior, qui fecit misericordiam ei qui incidit in latrones, et proximus ejus apparuit non tam sermone quam opere. Quia ergo possibile est juxta illud quod sequitur, imitari nos Christum, et misereri eorum qui incidit in latrones, accedere ad eos, ligare vulnera, infundere oleum et vinum, imponere super proprium jumentum, et ferre onera ipsorum; propterea ad talia nos cohortans Filius Dei, non tam doctorem legis quam nobis quoque omnibus loquitur: *Vade et tu fac similiter. Quae si similiter fecerimus, vitam consequemur aeternam in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

HOMILIA XXXV.

De eo quod scriptum est: *Quando vadis cum adversario tuo, et cetera, usque ad eum locum ubi ait: Et novissimum minimum reddes.*

Nisi esset nobis natura insitum, id quod justum est judicandi, nunquam Salvator diceret: *Quare autem, et a vobismetipsis non quod justum est judicatis (Luc. xii)*? Verum ne ad probationem hujus sententiae longius evagemur, maxime cum multa difficiliora huic capitulo subnexa sint, tantum superbos significasse sufficet. Quis potius animarum nostrarum ad Deum vela pandamus, deprecemurque adventum sermonis ejus, ut interpretetur parabolam de qua scribitur: *Quando vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam, ut liberes te ab eo, ne forte tradat te iudici, et iudex tradat te exactori, et in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non inde exies, donec novissimum minimum reddas (Ibidem)*. Quatuor personas poni video, adversarii, principis, iudicis, exactoris, et quia videtur evangelista Mathaeus simile quid locutus in eo quod ait: *Esto benevolus adversario tuo dum es in via cum eo, quare utrum idem sensus sit, an aliqua sit vicinia, siquidem apud Matthaeum una persona*

* Malim, ut sensus constet, voculas, qui vult, induci. Legeris cum De La Rue Origenis Editore donentur pro donantur, et salva res erit.

prætermissa sit, et alia immutata. Prætermisus est princeps, et pro exactore minister insertus: adversarius vero et iudex similiter ab utroque sunt positi. Imus itaque cum adversario nostro ad principem, et oportet nos, dum adhuc in via sumus, fortiter laborare, ut liberemur ab eo. Quoniam ambiguum ^a quippe verbum est, et potest tam ad principem quam adversarium, referri: *Ne forte tradat te, sive adversarius, sive princeps, iudici, et iudex tradat te exactori, et non inde exies, donec novissimum* ^b neutrum reddas: pro quo Matthæus ait: *Donec reddas novissimum quadrantem* (Matt. v). Verbum vero novissimum uterque scribit: discrepare autem sunt visi, quod hic quadrantem, ille minutum posuit: quædam mihi sunt secretiora tangenda, ut intelligamus alium esse adversarium, alias tres personas, id est, principem, iudicem, exactorem. Legimus (si tamen cui placet huiusmodi Scripturam recipere) iustitiæ et iniquitatis angelos super Abrahæ salute et interitu disceptantes, dum utraq; turmæ suo eum volunt cœtui vindicare. Quod si cui displicet, transeat **353-354** ad volumen quod titulo pastoris scribitur, et inveniet cunctis hominibus ^c duos adesse angelos: malum, qui ad perversa exhortatur, et bonum qui ad optima quæque persuadet. Scribitur alibi, quod assistant homini, sive in bonam, sive in malam partem duplices angeli. De bonis etiam Salvator meminit, dicens: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est* (Matt. xviii). Simul quære utrum parvulorum in Ecclesia semper videant angeli faciem Patris, et aliorum angeli non habeant libertatem vultum Patris attendere: neque enim sperandum est, omnium angelos videre faciem Patris qui in cœlis est. Si fuero de Ecclesia, quamvis minimus sim, habet libertatem angelus meus et fiduciam semper videre faciem Patris mei qui in cœlis est. Si autem forinsecus, nec de illa Ecclesia quæ non habet maculam aut rugam (Ephes. v), aut quid istius modi, et ipsa re probor alienus esse a tali congregatione, non habet fiduciam angelus meus respiciendi vultum Patris mei qui in cœlis est. Quam ob causam angeli pro bonis solliciti sunt, scientes quod si nos bene gubernaverint, et ad salutem usque perduxerint, habeant etiam ipsi fiduciam videndi faciem Patris. Quomodo enim si per curam eorum et industriam salus hominibus comparatur, faciem **D** patris semper attendunt: sic si per negligentiam eorum homo corruerit, etiam sui periculi rem esse non nesciunt. Et sicut bonus episcopus, et optimus Ecclesiæ dispensator scit sui meriti esse atque virtutis, si oves gregis sibi crediti fuerint custoditæ,

^a Græcum sacri textus verbum, *κατασῆρα* substituendum hic videatur Latino, *quippe*.

^b Videtur de industria lectionem illam præferre Græci archetypi, quæ in neutro habet τὸ ἄρχατον: alteri quæ in aliis occurrit exemplaribus, τὸν ἄρχατον.

^c Diximus supra ad homil. 23 videri Origenem sensisse bonis tantum, sanctisque viris custodem angelum adungi: hic multo aliter duos cuique hominum assignatos apocryphorum quoque librorum au-

ita intellige et de angelis. Ignominia angelo est si homo justus creditus fuerit, et peccaverit: ut contrario gloria est angelo si creditus sibi saltem minimus in Ecclesia fuerit. Videbunt enim non aliquando, sed semper, faciem Patris qui est in cœlis, cum alii semper non videant. Secundum meritum enim eorum quorum angeli sunt, aut semper, aut numquam, vel parum, vel plus, faciem Dei angeli contemplabuntur. Cujus rei ad liquidum notitiam Deus noverit, et si quis (licet raro) fuerit inventus quem Christus illuxerit. Videamus ergo primum quis sit adversarius cum quo iter faciamus. Semper nobiscum est adversarius. Infelices nos, atque miserabiles. Quotiescumque peccaverimus, adversarius noster exultat, sciens quoniam habet facultatem **B** apud principem sæculi huius, qui se miserat exultandi et gloriandi, eo quod adversarius, verbi gratia, huius vel illius, eum fecerit principi sæculi huius esse subjectum per talia totque peccata, per hoc illudque delictum. Evenit autem interdum, ut si qui fuerit præparatus armatura Dei, et ex omni parte se texerit, conetur quidem adversarius vulnus inferre, sed facultatem non habeat percutiendi. Semper nobiscum adversarius graditur, numquam nos deserit, quærit occasionem insidiarum, si quo modo nos subvertere queat, ut in principali [*ἡγεμονικῶν*] cordis nostri malam subjiciat cogitationem. Quando vadis ad principem. Quisnam iste princeps est? Quando dividebat Altissimus gentes, quando disseminabat filios Adam, statuit terminos nationum secundum numerum angelorum Dei, et facta est portio Domini populus ejus Jacob, suniculus hæreditatis ejus Israel (Deut. x). Igitur principibus, id est, angelis ab exordio terra divisa est. Daniel quippe manifestius quos Moyses angelos nominarat, principes esse testatur, dicens: *Princeps regni Persarum, et princeps regni Græcorum, et Michael princeps gentium*. Et unusquisque nostrum secum habet adversarium coherentem, cujus opus est ducere nos ad principem, et dicere: O princeps, verbi gratia, regni Persarum, iste qui subter erat tibi, eum ut opus fuerat, custodivi: nullus enim de reliquis principibus ad se potuit transducere, ne ille quidem, qui ad hoc se venisse jactabat, ut de cunctis hæreditatibus Persarum, sive Græcorum, omniumque nationum raperet homines, et hæreditate Dei faceret esse subjectos. Christus Dominus noster omnes principes vicit, et terminos eorum transiens, captivos populos ad se transtulit in salutem. Et tu de parte alicujus principis eras: venit Jesus et rapuit te **355-356** de potestate perversa, et Deo Patri ob-

toritate contendit: et paulo inferius luculentissime iis etiam qui ab Ecclesia alieni sunt, assignatos pronuntiat custodes angelos, dum eos ait non audere ad cœlestis Patris faciem oculos attollere, et pro hominum sibi subditorum meritis *aut semper, aut numquam, vel parum, vel plus faciem Dei contemplari posse*; quæ exaggeratio, quantum ab orthodoxa sententia abhorreat, nemo non sentit.

tulit. Adversarius ergo noster ambulat, ducens nos ad principem suum. Unde ego credens omnia Scripturarum verba habere rationem, non puto frustra judicem ^a apud Græcos, cum articulo positum, qui singularitatis significator est; principem vero sine articulo scriptum esse simpliciter. *Quando vadis cum adversario tuo.* Signanter ait, *tuo.* Neque enim omnes omnium sunt adversarii, sed singuli singulos habent, qui ubique eos sequantur, et sint comites. *Quando vadis cum adversario tuo ad principem.* Non cum articulo principem posuit, ne certum videretur ostendere; sed sine articulo, ut a pluribus unum esse monstraret: quod apud Græcos magis intelligitur. Unusquisque enim nostrum non habet proprium principem. Qui Syrus est, sub Syrorum principe est, et unusquisque sub suo principe gentis est: si tamen hucusque processisse me sufficit, et ab hac disputatione ad aliam transire majorem, ut cæteras quoque gentes etiam commemorem. Unde dicitur: *Videte Israel secundum carnem (Num. xi).* Prudenti cœpisse, dixisse est: licet et hoc in populo cœpisse sermonem. Qui te vult, inquit, ducere ad principem suum, et ab alio principe conducere, quando vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam ut libereris ab eo. Nisi omni studio laboraveris, dum adhuc viam carpis, antequam ingrediaris ad principem, priusquam princeps tradat te judici ab adversario præparatum, postea frustra conaberis. Da ergo operam, ut libereris ab eo, sive a principe ad quem te trahit adversarius. Da operam ut habeas sapientiam, justitiam, fortitudinem, atque temperantiam, et tunc complebitur: *Ecce homo, opera ejus ante faciem suam.* Nisi dederis operam, non poteris adversarii pactum infringere, cujus amicitia est in Deum. *Quando vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam.* Latitat in hoc loco nescio quid, et secretum est, *in via da operam.* Salvator ait: *Ego sum via, veritas, et vita (Joan. xiv).* Si dederis operam, ut libereris ab adversario, esto in via: et cum steteris in eo qui dicit: *Ego sum via,* stetisse non sufficit, sed da operam ut libereris ab adversario. Nisi dederis operam, ut ab adversario libereris, quæ te sequantur auscultant. Trahit te ad judicem adversarius, sive princeps cum te suscepit ab adversario, trahit te ad judicem. Quam elegans verbum, trahit, ut ostendat quodammodo retractantes et nolentes ad condemnationem trahi et ire compelli? Quis enim homicida concito gradu pergat ad judicem? quis gaudens ad condemnationem suam ire festinat, et non invitatus trahitur, ac repugnans. Scit enim se ad hoc ire, ut sententiam mortis accipiat. Ne forte trahat te ad judicem. Quis putas iste iudex est? Ego nescio alium judicem nisi Dominum meum Jesum Christum,

de quo alibi dicitur. Et statuet oves a dextris, hædos autem a sinistris. Et iterum: *Qui confessus fuerit me, confitebor et ego enim coram Patre meo qui in cælis est (Matth. xxv).* Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo enim coram Patre meo qui in cælis est. Trahat te ad judicem, et iudex tradat te exactori. Unusquisque nostrum per singula peccata damnatum sustinet, et juxta qualitatem rationemque delicti, damni magnitudo reputatur. Debeo aliquod de Scripturis afferre testimonium super damno multæque pecuniæ. Alius damnatum sustinet quingentorum denariorum, et debet eos, alius quinquaginta denariis condemnatur: quæ summa ambobus a creditore conceditur. Porro alius, sicut Scriptura dicit: *Oblatus est ei unus qui debebat decem millia talenta (Matth. xviii),* decem millibus talentorum condemnatur. Et quid me necesse est plura persequi? Unusquisque pro qualitate et quantitate peccati, diversam mulctæ sententiam expendit. Si parum est quod peccas, serieris damno minuti, ut Lucas scripsit, ut vero Matthæus, quadrantis. Verumtamen etiam necesse est hoc ipsum quod existit debitor, solvere. Non enim inde exies nisi et minima quæque persolveris. Qui vero fidelis est, nullo damno percutitur, sed quotidie ditatur: ^b *Totus enim mundus 357-358 divitiarum ejus est. Infidelis autem nec obolum habet.* Alius damnatur denario, alius mna, alius talento. Et quæsitior hujus negotii, qui mensuras universorum noverit peccatorum. Hoc delictum talento condemnatur: illud peccatum mulctam istiusmodi meretur. Scriptum est enim: *Cum autem cœpisset facere rationem.* Supputanda est omnibus nobis gratia. Non est aliud tempus faciendæ rationis nisi tempus iudicii, quando liquido cognoscetur quid nobis creditum est, et quid lucri, quidve detrimenti fecerimus, quis nostrum acceperit inam, qui unum talentum, quis duo, quis quinque (Matth. xxv). Necesse non est plura indicare, cum hoc in commune dixisse sufficiat, reddituros nos esse rationem: et si debitores inventi fuerimus trahi ad judicem, et a iudice exactori tradi. Singuli exactores proprios habemus: omnis vero multitudo, pluribus traditur, secundum id quod in Isaia scriptum est: *Populus meus, exactores vestri spoliant vos, et qui potentes sunt dominantur vestri (Isai. iii).* Dominantur exactores, si debuerimus aliquid. Si autem habuerimus fiduciam, et fronte libera vixerimus, servabo præceptum libens: *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem (Rom. xiii).* Si omnibus universa reddidero, venio ad exactorem, et intrepida mente respondeo, Nihil tibi debeo. Venit exactor ad deprecandum, resisto ei. Scio enim quod si nihil

^a Duae voculas, apud Græcos, itemque illas paulo post, quod apud Græcos magis intelligitur, de suo Hieronymus adjunxit. Est vero Græce, ἐπ' ὄρχοντα, ad principem, absque articulo: et πρὸς τὴν κριτὴν καὶ ὁ κριτὴς, cum articulo.

^b Sumpta ex Proverbiorum libro sententia cap.

xvii, post vers. 6, juxta LXX, τοῦ πιστοῦ ὅλος ὁ κέρμας τῶν χρημάτων, τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὀβολός. Interpretatur Hieronymus epist. 53, ad Paulinum, num. 10: *Credenti totus mundus divitiarum est: infidelis autem etiam obolo indiget.* Vide quæ ad hunc locum observamus.

debuero, in me non habet potestatem. Quod si debitor fuero, mittet me exactor meus in carcerem, illo ordine qui prædictus est. Adversarius enim me ducit ad principem, princeps, ad judicem, et iudex tradet me exactori, et exactor mittet in carcerem. Quæ^a est lex carceris istius? Non egredior ex eo, neque me exactor patitur exire, nisi debitum omne persolvero. Non habet exactor potestatem, ut mihi saltem quadrantem, vel minimam portionem valeat concedere, unus est, qui debitoribus non habentibus unde persolvant, potest concedere. Accessit, inquit, ad eum unus qui debebat quingentos denarios, et alius quinquaginta : et cum non haberent unde redderent, ambobus donavit (Luc. vii). Qui donavit, Dominus est : iste vero qui exactor est, non est dominus, sed a domino ad exigenda debita præpositus. Non fuisi dignus ut tibi quingenti, sive quinquaginta denarii donarentur, nec audire meruisti, dimissa sunt tibi delicta tua : sed mitteris in carcerem, et ibi exigeris per laborem et opera, sive per pœnas atque supplicia, et non inde exies nisi reddideris quadrantem, vel novissimum minutum, quod^b Græce tenue dici potest. Peccata autem nostra pingua sunt. Scribitur enim : *Incrassatum est cor populi hujus* (Matth. xiii; Act. xxviii). Aut comparatione majoris, tenue atque subtile. Beatus est igitur, primum qui non peccat, secundo ut in collatione aliquis saltem tenue peccatum habeat. Et inter ipsa quoque tenuia atque subtilia, est diversitas peccatorum. Nisi esset pecunia subtilis, numquam diceretur : *Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*. Quomodo sine pecunia diceret novissimum minutum, quod est denarius, sive nummus, sive obolus, vel statera. Quod si magnam pecuniam debuerimus, sicut ille qui scribitur decem millia talenta debuisse (Matth. xviii), quanto tempore claudamur in carcere, donec reddamus debitum, non possum manifeste pronuntiare. Si enim qui parum debet, non egredietur, nisi exsolvat minutum quadrantem : utique qui tanto debito fuerit obnoxius infinita ei ad reddendum debitum sæcula numerabuntur. Quapropter^c demus operam, ut liberemur ab adversario, dum sumus in via, et jungamur Domino Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

359 - 360 HOMILIA XXXVI.

De eo quod scriptum est : *Qui voluerit animam suam salvare, perdet eam*, usque ad eum locum ubi ait : *Regnum Dei intra vos est*.

^a Qui quæsierit, inquit, animam suam salvare, perdet

^a Ex hoc item loco cl. Huetius colligit, putasse Origenem, pœnis damnatorum finem impositum iri, et omnia unum in Deo tandem aliquando futura; neque adeo alias quam purgatorias pœnas admisisse. Nobis, quamquam et supra ad Homil. 24 animadvertimus, et aliis compluribus ex locis manifestum erroris teneamus Origenem in quæstione de pœnarum æternitate : non tamen hunc eadem laborare culpa contextum existimamus, quin potius e contrario ex iis unus videatur, qui in ejus defensionem adduci queant. Certe cum posset commode Adamantius propositam parabolam in suum sensum perverse detor-

quæsam : et qui perdidit eam, salvabit eam. Martyres quæruni salvare animam suam : propterea perdunt, ut salvent eam. Qui vero volunt salvare animam suam, ut non perdant eam, hi et corpus et animam perdunt pariter in gehennam. Quamobrem nolite timere eos, ait, qui possunt corpus occidere, sed timete magis eum qui potest animam et corpus perdere in gehennam (Luc. xvi). Hoc ad propositum, juxta vires ingenii nostri breviter dixerimus. Animalis autem non recipit ea quæ sunt spiritus (I Cor. ii) : et idcirco salvari non potest. Seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale (I Cor. xv). Porro qui adhæret Domino, spiritus unus efficitur. Si ergo qui Domino copulatur, cum animalis esset per id in spiritalem vertitur, et unus est spiritus : nos quoque perdamus animam nostram, ut adhærentes Domino in unum spiritum transformemur. Sed et de regno Dei interrogatus, respondit Salvator Pharisæis : *Quando venerit, inquit, non venit regnum Dei cum observatione, neque dicunt, ecce hic, aut ecce ibi. Regnum enim Dei intra vos est* (Luc. xvii). Non omnibus Salvator dicit, *regnum Dei intra vos est* : siquidem in peccatoribus regnum peccati est, et absque ulla ambiguitate, aut regnum peccati, aut regnum Dei in corde nostro imperat. Unde sive quæ facimus, sive quæ loquimur, sive quæ cogitamus, contemplemur attentius, et tunc videbimus utrum Dei imperium regnet in nobis, an imperium delictorum. Quam diversitatem sciens Apostolus, quosdam commonet, dicens : *Non regnet peccatum in mortali vestro corpore* (Rom. vi). Si quis nostrum desiderat regnum Dei, regnatur ab eo. Si quis avaritiæ ardore cruciatur, regnatur ab avaritia. Porro qui injustitiam reginam habet, regnatur ab ea. Qui vanæ gloriæ ambitione sustollitur, regnat ei aura popularis. Qui nocet, qui aliquid reformidat, qui amat, qui desiderat, imperant ei singula, prout perturbationibus variis possidetur. Quæ omnia cognoscetes, et quam multa sint genera regnorum, surgamus precemurque Deum, ut auferat a nobis regnum inimici, et possimus sub regno esse Dei omnipotentis, id est sub regno sapientiæ, pacis, justitiæ, veritatis, quæ cuncta in unigenito Dei Filio intelliguntur, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXVII.

De eo quod a discipulis pullus asinæ solutus est.

^d Lectum est in Evangelio secundum Lucam, quomodo cum venisset Salvator Bethphage, et Bethaniam juxta montem Oliveti, miserit duos e discipulis suis, ut solverent pullum asinæ, qui vincetus erat, et su-

quere, catholico fere sensu exposuit : tum luculentissime defluvit, graviorum criminum reos æternis addicendos suppliciis, cum ait : *Si magni pecuniam debuerimus, sicut ille qui scribitur decem millia talenta debuisse, quanto tempore claudamur in carcere, donec reddamus debitum, non possum manifeste pronuntiare.... Utique qui tanto debito fuerit obnoxius, INFINITA ei ad reddendum debitum sæcula numerabuntur*.

^b Additum hoc quoque comma est ab Hieronymo, ut quod in λέπρον vocis varia significatione ludit Origenes, Latinus lector assequeretur.

^c Vitiose legebatur antea *debemus*, pro *demus*.

per quem nullus hominum aliquando sederat (*Luc. A* XIX). Quod quidem mihi videtur magis ad altiorem intelligentiam, quam ad simplicem historiam pertinere. Asinus vinctus erat. Ubinam? Contra Bethphage et Bethaniam. E quibus Bethania interpretatur *domus obedientiæ*, Bethphage vero, *domus maxillarum*: sacerdotalis **361 - 362** quidam locus: maxillæ enim sacerdotibus dabantur, sicut in lege præcipitur. Illuc ergo ubi obedientia, ubi locus sacerdotibus mancipatus, mittit Salvator discipulos suos, ut solvant pullum asinæ super quem nullus hominum aliquando sederat. Porro quid aliud super asinum sedere potest absque homine? Volo paulisper exemplum sumere, ut quod dicturus sum, possit intelligi. Scriptum est in Isaia: *Visio quadrupedum in tribulatione et angustia (Isai. xxx)*, et reliqua, usque ad eum locum ubi ait: *Non proderunt eis divitiæ aspidum.* Unusquisque nostrum consideret quantas opes aspidum ante portaverit, quantas divitias bestiarum, et quomodo nunquam rationalis homo sederit super asinum nostrum, non sermo Moysi, non Isaie, non Jeremiæ, nec reliquorum omnium prophetarum: et videbit tunc sedisse super nos sermonem Dei atque rationem, quando venit Dominus Jesus, et præcepit discipulis suis, ut euntes solverent pullum asinæ, qui prius vinctus fuerat, ut liber incederet. Solutus itaque pullus asinæ adducitur ad Jesum, ad cuius solutionem mittens discipulos dixerat: *Si quis vos interrogaverit quare solvitis pullum, dicite ei quia Dominus necessarium illum habet.* Multi erant domini hujus pulli ^b antequam Salvator eum haberet necessarium: postquam vero ille cepit esse dominus, plures domini esse cessaverunt. Nemo enim potest Deo servire et mammonæ. Quando malitiæ servierimus, multis sumus passionibus vitisque subjecti. Solvitur ergo pullus, quia Dominus necessarium eum habet. Vos estis pullus asinæ, quid vestri Filius Dei necessarium habet? quid a vobis expetit? salute vestra opus habet, cupit vos solvi vinculis peccatorum. Deinde mittunt discipuli vestes suas super asinum, et sedere faciunt Salvatorem. Assumunt sermonem Dei, et imponunt eum super animas auditorum. Vestibus exuuntur, substernunt eas in via. Super nos sunt vestimenta apostolorum: opera eorum bona, ornamenta nostra sunt, volunt apostoli indumenta sua calcari a nobis. Et revera solutus a discipulis asinus, et portans Jesum, incidit super vestimenta apostolorum, quando doctrinam eorum imitatur et vitam. Quis nostrum ita beatus est, ut sedeat super illum Jesus? Qui quamdiu in monte fuit, cum suis apostolis morabatur: quando vero cepit vicinus esse descensui, tum occurrit ei turba populorum. Si non venisset ad descensum, non ei poterat occurrere multitudo. Descendit, seditque super pullum asinæ, et omnis populus voce consona

* Confer libros Nominum, et quæ ad harum vocum etymologias nos advertimus, Hieronymus non semel *Bethphage, villam sacerdotium maxillarum* interpretatur.

laudabat Deum. Quod Pharisei videntes, dicebant Domino: *Increpas eos.* Quibus ille respondit: *Si isti tacuerint, lapides clamabunt (Matth. iii).* Quando nos loquimur, lapides silent: quando nos tacemus, lapides clamant. Potest enim Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Quo tempore nos tacebimus? Quando refrixerit charitas multorum, quando illud quod a Salvatore prædicatum est, fuerit impletum: *Putus veniens Filius hominis inveniet fidem super terram?* Propterea Domini misericordiam deprecemur, ne nobis tacentibus, lapides clamitent; sed loquamur et laudemus Deum in Patre, et Filio, et Spiritu sancto: cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXVIII.

^B De eo quod scriptum est: *Cum autem appropinquasset, vidit civitatem, et flevit super eam, usque ad eum locum ubi ait: Ejecit omnes vendentes columbas.* Cap. XIX.

Cum appropinquasset Jerusalem Dominus noster, videns eum flevit, et dixit: Si cognosceres et tu in die ista quæ ad pacem sunt tibi; nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quoniam venient dies super te, et circumdabunt te inimici tui vallo. Sacramenta sunt quæ dicuntur, et speramus, pendente Deo, aperire posse **363-364** quod latitat. Primum ergo de fletu ejus videndum. Omnes beatitudines quas locutus est in Evangelio Jesus, suo firmat exemplo, et quod docuit, testimonio probat. *Beati, inquit, mites.* Huic simile est de semetipso: *Discite a me, quoniam mitis sum (Matth. xi).* *Beati pacifici:* et quis alius ita pacificus, ut Dominus meus Jesus, qui est pax nostra, qui solvit inimicitiam, et in sua eam carne destruxit? *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* Nemo sic persecutionem passus est propter justitiam, ut Dominus Jesus, qui pro peccatis nostris crucifixus est. Omnes igitur beatitudines in semetipso Dominus ostendit. Ad quam similitudinem etiam illud quod dixerat, *Beati fientes,* ipse flevit, ut hujus quoque beatitudinis jaceret fundamenta. Flevit autem super Jerusalem, dicens: *Si cognovisses et tu in die ista quæ ad pacem sunt tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, et reliqua, usque ad eum locum ubi ait: Ego quod non cognoveris tempus visitationis tæ.* Dicat aliquis auditorum: *Manifesta sunt quæ dicuntur, et opere completa de Jerusalem.* Circumdedit enim eam Romanus exercitus, et ad internecionem usque vastavit, tempusque veniet quando lapis super lapidem non relinquetur super eam. Non nego et illam quidem Jerusalem propter habitatorum scelera fuisse destructam, sed quæro si et ad hanc nostram Jerusalem fletus iste pertineat. Nos enim sumus Jerusalem quæ defletur, qui nobis videmur intuitum habere majorem. Quod si post mysteria veritatis, post sermonem Evangelii, post doctrinam Ecclesiæ, post visio-

^B Recolenda hujus loci Hieronymiana expositio in Comment. in Matthæum, quæ usdem plane contextitur sensibus.

nem sacramentorum ejus, aliquis e nobis peccaverit, A plangitur atque fletur. Nemo enim gentilis fletur, sed ille qui fuit de Jerusalem, quod post peccata circumdant eam inimici, contrariæ videlicet fortitudines, spiritus nequam, et immittant in circuitu ejus vallum, et obsideant eam, et lapidem super lapidem non relinquant: maxime si post multam continentiam, post aliquot annos castitatis victus quis fuerit, blandimentisque carnis illectus patientiam pudicitiamque amiserit. Si fueris fornicatus, lapidem super lapidem non relinquent super te. Aut enim in alio loco: *Non recordabor priorum justitiarum ejus: in peccato suo, in quo deprehensus fuerit, in ipso judicabo eum (Ezech. xxviii)*. Hæc est ergo quæ desletur Jerusalem. Post quæ dicitur: *Ingressus est templum. Quod cum fuisset ingressus, ejecit eos qui vendebant columbas*. Non ejecit ementes, qui enim emunt, et quod emerint possident. Illos ejecit de templo Patris Jesus, qui vendunt et abiciunt quod habuerant, in similitudinem illius luxuriosi filii, qui substantiam suam accepit a patre, et universa perdidit nimie potando (*Luc. xv*). Si quis ergo vendit, ejicitur, præcipue si vendebat columbas. Quare alias aves non posuit nisi columbas? Hoc animal simplex est, et decorum. Vereor ne et in nobis vitium istius modi deprehendatur. Si enim ea quæ mihi a sancto Spiritu revelata sunt, et credita, ut in vulgus efferrem, pretio vendidero, et absque mercede non docuero, quid aliud facio, nisi columbas, id est, Spiritum sanctum vendo? Quem cum vendidero, ejicior de templo Dei. Quapropter rogemus Dominum, ut C omnes emamus potius quam vendamus. Si enim non vendiderimus, cognoscimus et intelligimus salutem nostram: alioquin inimici circumdabant urbem nostram. Quod si semel nos exercitus hostilis cinxerit, lacrymas Dei non merebimur. Surgamus ergo diluculo, et obsecremus Dominum, ut saltem micas quæ de mensa ejus cadunt, comedere possimus. Miratur Scriptura reginam Saba venisse ab extremo terræ audire sapientiam Salomonis: quæ cum vidisset prandium, et suppellectilem, et ministeria domus ejus, obstupuit, et tota in miraculo fuit (*III Reg. x*). Nos si tantas Domini nostri opes, tantam sermonis suppellectilem, et abundantiam doctrinarum non libenter amplectimur, si non comedimus panem vitæ, si non carnibus Christi vescimur, et cruore potamur, D si contempnimus dapes Salvatoris nostri, scire debemus quod habeat Deus, et benignitatem, et severitatem. E quibus benignitatem ejus magis orare debemus, in Christo Jesu Domino nostro: cui est gloria et imperium in secula sæculorum. Amen.

365-366 HOMILIA XXXIX.

De quæstione Sadducæorum, quam proposuerant Do-

^a Quin e contrario, ut perquam erudite notat Hieronymus epist. 75, ad Theodoram, n. 2: *Quando, dicit, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli in cœlis, non natura, et substantia corporum tollitur, sed gloriæ magnitudo monstratur. Neque enim*

mino, mulieris ejus quæ septem viros habuit; et rursus de denario quem sibi Salvator jussit ostendi. Cap. XX.

Est hæresis in Judæis, quæ dicitur Sadducæorum, hæc resurrectionem mortuorum negat, et putat animam interire cum corpore, nec post mortem ultra respirare. Igitur quæstionem Domino proponente, composuerunt fabulam mulieris septem virorum, quæ post primum virum ad resuscitandum semen prioris alterum duxerit: quo mortuo, tertium quoque, et rursus quartum: atque in hunc modum ad septimum usque pervenerat. Quæritur ergo in resurrectione mortuorum, quis eam sibi e septem fratribus sit vindicaturus uxorem. Hoc autem problema insidiantes verbis Salvatoris, eo tempore proposuerunt, quo eum viderant de resurrectione docere discipulos. Quibus respondens Salvator ait: *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim mortuorum neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli in cœlis*. Qui erunt sicut angeli, utique ^a angeli erunt. Simulque descendum, quod angeli connubia non habeant. Ille vero ubi mors, et nuptiæ, et liberi necessarii sunt: ubi immortales, nec conjugio opus est, nec filiis. Proponam mihi quæstionem valde molestam, et quæ non facile solvitur, ex persona eorum, qui studiosissimi Scripturarum sunt, et die ac nocte meditantur in Lege Domini (*Ps. 1*). Ubi, inquiunt, scriptum est: *Quia neque nubent, neque nubentur?* Tam vetus quam novum Testamentum memoria ac mente perlustrans, nusquam memini tale quid relatum. Quod si forte me fallit, qui plus novit doceat. Libenter disco quod nescio. Sed quantum ego existimo, nec in veteri, nec in novo instrumento quidquam tale reperiet. Omnis ergo eorum error de prophetica, quam non intelligunt, lectione surrexit: e quibus illud est in Isaia: *Lecti mei non habebunt liberos in maledictionem (Isai. lxxv)*. Et in Deuteronomio in benedictionibus: *Benedicti filii uteri tui (Deut. xxviii)*. Et putant hæc futura in resurrectione, non intelligentes spirituales benedictiones esse prædictas. Paulus enim vas electionis, omnes has benedictiones, quæ ponuntur in Lege, spiritualiter interpretans, et sciens non esse carnales, ad Ephesios loquitur: *Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali, cum a mortuis resurgentes æternam beatitudinem consequeremur (Ephes. 1)*. Sed et in psalmis simile quid reperientes, eodem labuntur errore. *Uxor, inquit, tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ (Ps. cxxvii)*, usque ad eum locum ubi ait: *Benedicat te Dominus ex Sion, et videas quæ bona sunt Jerusalem*. Ergo cum instructa fuerit Jerusalem, et instaurata in antiquum statum,

scriptum est, erunt angeli, sed, sicut angeli: ubi similitudo promittitur, veritas denegatur. Erunt, inquit, sicut angeli, id est, similes angelorum: ergo homines esse non desinent. Cæterum multis sæpe locis hocce Origenis commentum S. doctor refellit,

tunc visurus est bona quæ Scriptura commemorat. A quo in Mathæo scribitur denarius (*Matth. xii, 19*). Qui spiritualiter intelligunt Jerusalem, et de ea dici sciunt quæ cælestis est, quæ sursum est, quæ est mater nostra (*Gal. iv*): videbunt bona illius, de quibus sæpe diximus, et id quod nunc de psalmo posuimus: *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ*. Quæ omnia corporaliter intelligentibus Sadducæis, * qui erant portio Judæorum, **365-366** dicit Salvator: *Nescitis Scripturas, neque virtutem Dei*. Hæc de quæstione, quam Sadducæi Domino proposuerunt, breviter dicta sint. Porro ^b quod adjectum est de imagine Cæsaris, etiam super hoc debemus pauca perstringere. Putant quidam a Salvatore dictum esse simpliciter: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, id est, tributum reddite quod debetis. B Quis enim nostrum de tributis reddendis Cæsari contradicit? Habet igitur locus quiddam mystici atque secreti. Duæ sunt imagines hominis, unam quam accepit a Deo factus in principio, sicut in Genesi scriptum est: *Juxta imaginem et similitudinem Dei (Gen. 1)*; altera choici, id est, terreni, postquam propter inobedientiam atque peccatum ejectus de paradiso assumpsit eam, principis sæculi hujus suavis illecebris. Sicut enim nummus atque denarius habet imaginem imperatorum mundi; sic qui facit opera rectoris tenebrarum istarum, portat imaginem ejus cujus habet opera; quam præcepit Jesus esse reddendam et projiciendam de vultu nostro, assumendamque eam imaginem, juxta quam a principio ad similitudinem Dei conditi sumus. Atque C ita fit, ut quæ Cæsaris sunt, Cæsari, et quæ Dei, reddamus Deo. *Ostendite, inquit, mihi nummum*. Pro

* Nonnullis post Dallæum visus est Origenes existimare hoc loco, Sadducæos (quæ constat, ipso neutiquam dissidente, solos Moysis libros in sacrarum Scripturarum censum admisisse) prophetis quoque, et psalmis eandem tribuisse auctoritatem; siquidem Isaiæ LXV et psalmi CXXVII testimonia, quæ laudat, ab his traditis corporaliter intellecta, cujus ignorantia a Salvatore accusantur. Verum etsi dederimus ita hunc superiori contextum hæerere, ut, quæ laudat

quem cum accepisset, ait: *Cujus scriptionem habet?* Qui respondentes, dixerunt: *Cæsaris*. Ad quos rursum; *reddite ergo, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*. Quorum consequentiam et Paulus locutus est, dicens: *Sicut portavimus imaginem choici, portemus et imaginem cælestis (1 Cor. xv)*. Quod ergo ait: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, hoc dicit: Deponite personam choici, abjicite imaginem terrenam, ut possitis vobis personam cælestis imponentes, reddere quæ sunt Dei Deo. Repetit nos Deus. Quidnam repetit? Lege Moysen: *Et nunc quid Dominus repetit a te?* et reliqua quæ sequuntur. Postulat igitur a nobis Deus, et deprecatur, non quia necessarium habet aliquid, ut ei tribuamus: postulat et postquam ei dederimus, idipsum tribuat in salutem. Quod ut manifestius fiat, ponam parabolam mnarum. Qui unam acceperat mnarum, et fecerat decem; et obtulit Domino, a quo sibi credita mna fuerat, accepit et aliam quam antea non habebat. Illius enim mnarum, qui non multiplicaverat quod accepit, jubet Dominus auferri, et dari ei qui alias habet. *Tollite, inquit, mnarum, et date ei qui habet decem mnas*. Atque in hunc modum quæ dederimus Deo, nobis ea ipsa restituet cum his quæ ante non habueramus. Exigit et postulat a nobis Deus, ut habeat occasionem donandi, ut ipsi tribuat qui erogavit. Ipsius enim gratia duplicata est mna, et dignus quibusque plus datum est quam sperabant. Quapropter surgentes oreinus Deum, ut digni simus offerre ei munera quæ nobis restituat, et pro terrenis cælestia largiatur, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Origenes, prophete ac Davidis verba perperam a Sadducæis diceret accepta, non hinc tamen colligas sensisse illum eos libros a Sadducæis in Canonem Scripturarum relatos. Potuit vero illud dumtaxat Deuteronomii xxviii testimonium, quod utique et Sadducæi recipere, respexisse.

^b Lectum antea quæ, manifeste errore, pro quod, aut quia.